

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Skolfrånvarons närvaro i pedagogiskt arbete

en intervjustudie med speciallärare, specialpedagog
och mentor utifrån en specialpedagogisk
analysmodell

Line Borgstrand och Pernilla Jonsson

Examensarbete:	15 hp
Program och kurs:	Specialpedagogiska programmet, SPP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt/2015
Handledare:	Robert Sjöberg
Examinator:	Elisabet Öhrn
Rapport nr:	VT15 IPS08 SPP600

Abstract

Examensarbete:	15 hp
Program och kurs:	Specialpedagogiska programmet, SPP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt/2015
Handledare:	Robert Sjöberg
Examinator:	Elisabet Öhrn
Rapport nr:	VT15 IPS08 SPP600
Nyckelord:	skolfrånvaro, kommunikation, frånvarosystem, ansvarsfördelning, elevers språkliga förmåga, yrkesspråk, delaktighet och mentor

Syfte: Det övergripande syftet är att undersöka och jämföra hur skolor arbetar med att förhindra att skolfrånvaro uppstår. Vidare fokuseras hur skolfrånvaron upptäcks och om professionerna speciallärare, specialpedagog och mentor arbetar olika kring elevers skolfrånvaro. Studiens syfte är även att ta reda på om skolfrånvaro kan ha samband med elevers språkliga förmåga samt hur detta beskrivs av de olika professionerna.

Teori: Denna studie utgår från verksamhetsteorin (Engeström, 1999), kopplat till det specialpedagogiska perspektivet KoRP (Ahlberg, 2013) vilka båda har sina rötter i det sociokulturella perspektivet. KoRP står för det kommunikativa relationsinriktade perspektivet, och centrala begrepp är kommunikation, lärande och delaktighet (Ahlberg, 2013). Inom verksamhetsteorin ses människans förutsättningar att förändras som det centrala och anses befinna sig i ett system, där allt inom en verksamhet påverkas och påverkar varandra (Engeström, 1999).

Metod: Studiens empiriska material grundar sig på en kvalitativ ansats bestående av semistrukturerade gruppintervjuer på sex skolor, med 17 yrkesverksamma pedagoger i grundskolans senare år, som har erfarenhet av att arbeta med elever som har eller har haft skolfrånvaro. Varje intervjugrupp består av en speciallärare, en specialpedagog och en pedagog, som har mentorskap i tjänsten. Analysenheter är både verksamheterna och professionerna som i studien belyses enskilt och komparativt.

Resultat: Det som är mest framträdande är pedagogernas tal om kommunikationens betydelse. Den utgör grunden för alla insatser, vilka ska medföra att skolfrånvaro inte ska uppstå. Det framgår att det finns hinder i frånvarosystemen som används för att registrera skolfrånvaro och procentsatsen för anmälan till elevhälsoteam (EHT) kan anses vara hög. När det gäller ansvarsfördelningen förefaller denna se ut på olika sätt på skolorna. Mentorns roll verkar central för att undvika skolfrånvaro. I och med att mentorns ansvar ofta reduceras när EHT blir inkopplat, försämras kontakten mellan mentorn och elev och skolfrånvaron kan öka.

En annan aktör som lyfts fram och betraktas vara ett möjligt verktyg för att förhindra skolfrånvaro är skolvårdarna. Vårt resultat visar att pedagoger är osäkra på om elevers språkliga förmåga påverkar skolfrånvaro. Utifrån intervjugruppernas samtal framkommer det att skolfrånvaron kan vara en följd av skolsvårigheter, men att det även kan vara skolsvårigheterna som leder till elevers skolfrånvaro. Däremot ser pedagogerna sig själva som verktyg, genom att kunna använda ett gemensamt yrkesspråk, vilket kan medföra att skolfrånvaro inte uppstår.

Förord

Vi vill först och främst tacka de pedagogerna som medverkat i våra gruppintervjuer och som därmed gjorde det möjligt för oss att skriva vårt examensarbete. Vi har under uppsatsskrivandet inhämtat många nya kunskaper, både genom litteratur, empirin och av varandra.

Naturligtvis ska vi tacka vår eminenta handledare Robert Sjöberg som tillfört nya perspektiv och infallsvinklar genom att ställa flera utmanande frågor. Vi vill även tacka för de handledningstillfällen vi haft och de återkopplingar vi erhållit.

Slutligen ett tack till våra familjer som visat stor förståelse och ödmjukhet under hela skrivprocessen.

Vi har arbetat tillsammans och i samma mån bidragit till examensarbetets olika delar under hela processen.

Line Borgstrand och Pernilla Jonsson

2015-05-17

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
1. Inledning.....	4
Syfte och uppsatsens inriktning.....	4
2. Skolfrånvaro – en bakgrund.....	6
Styrdokument och skolfrånvaro.....	6
Specialpedagogiska perspektiv och synsätt.....	7
Det kompensatoriska perspektivet.....	7
Det kritiska perspektivet.....	7
Dilemmaperspektivet.....	7
Det kategoriska synsättet.....	8
Begreppet skolfrånvaro.....	8
Begreppet elevers språkliga förmåga.....	8
3. Tidigare forskning	9
Historik.....	9
Kommunikation och ansvar.....	10
Elevers språkliga förmåga.....	13
Yrkesspråk.....	13
Delaktighet.....	14
Mentor.....	15
Didaktik och undervisningssammanhang.....	16
Relationens påverkan.....	17
Vikten av att förhindra skolfrånvaro.....	17
4. Teoretisk utgångspunkt och inramning.....	19
KoRP.....	19
Verksamhetsteori.....	20
Verksamhetsteorins utveckling.....	21
Första generationen.....	21
Andra generationen.....	21
Tredje generationen.....	22
Teoretisk inramning.....	22
Specialpedagogisk analysmodell.....	23
5. Problemformulering, syfte och forskningsfrågor	25
Problemformulering.....	25
Studiens syfte.....	26
Frågeställningar.....	26
6. Metod	27
Val av metod.....	27
Urval.....	28
Genomförande.....	28
Avgränsningar.....	30
Etiska överväganden.....	30
Tillförlitlighet.....	31
Reliabilitet och validitet.....	31

7. Resultat	33
Databearbetning och analysförfarande	33
Sammanfattning av skolor	34
Pilotskola	34
Sammanfattande analys	35
Skola A	36
Sammanfattande analys	37
Skola B	37
Sammanfattande analys	38
Skola C	38
Sammanfattande analys	39
Skola D	40
Sammanfattande analys	40
Skola E	41
Sammanfattande analys	41
Jämförande analys av skolorna	42
Kategorier	43
Kommunikation	44
Profession speciallärare	44
Profession specialpedagog	45
Profession mentor	46
Frånvarosystem	48
Ansvarsfördelning	48
Profession speciallärare	48
Profession specialpedagog	49
Profession mentor	49
Elevers språkliga förmåga	49
Profession speciallärare	49
Profession specialpedagog	49
Profession mentor	50
Sammanfattande analys	50
Yrkesspråk	50
Profession speciallärare	50
Profession specialpedagog	51
Profession mentor	51
Sammanfattande analys	52
Delaktighet	52
Profession speciallärare	52
Profession specialpedagog	53
Profession mentor	53
Sammanfattande analys	53
8. Diskussion	55
Sammanfattande diskussion	55
Kommunikation som kan förhindra skolfrånvaro	55
De olika professionernas arbete med skolfrånvaro	56
Specialpedagogiska implikationer	57
Kommunikation	57
Frånvarosystemet	57
Mentorstiden	58

Skolvärden	58
Betydelsen av elevers språkliga förmåga.....	58
Behovet av yrkesspråk	59
Metoddiskussion.....	60
Förslag på vidare forskning	61
Referenslista.....	62
Bilaga 1.....	66
Missivbrev	66
Bilaga 2.....	67
Frågeguide	67

1. Inledning

”Alla barn har en ovillkorlig rätt till utbildning i grundskolan. Det är mycket allvarligt när denna rättighet åsidosätts” (Skolverket, 2008, s. 14). Idag finns det elever som inte befinner sig på skolans arena av olika anledningar och som därmed inte kan tillgodogöra sig denna rättighet. I Sverige har denna elevgrupp blivit större, som är frånvarande mer än halva sin skoltid och skolfrånvaron ökar mest i årskurs 7-9 (Skolverket, 2008, 2010). Det framgår utifrån Skolverkets rapport (2008) att deras uppdrag kring skolfrånvaroproblematiken har ökat samt att behovet av upplysningar kring området är mer utbrett. Rapporten visar bland annat betydelsen av ett fungerande mentorskap, hur skolan väljer att organisera sin verksamhet och att det alltid bör göras utifrån ett elevperspektiv. Dessutom är en engagerad personal av stor vikt för att minska skolfrånvaro.

I vår yrkesvardag upplever vi att de elever som uppvisar en hög skolfrånvaro inte sällan försöker förmedla, att de inte blir sedda eller förstådda. Frågan är vad det är som gör att de upplever dessa situationer. Kan det bero elevernas språkliga förmåga? Språket har som uppgift att fungera som en social verksamhet och genom att använda språket, får människan tillfälle att tolka vad som sker i olika sammanhang (Svensson, 1998). Bjar (2006) lyfter upp att elever, i de tidigare skolåren, oftast har utvecklat sin språkliga kompetens både i tal och skrift samt har förmågan att använda sitt språk som redskap för lärande i alla skolämnen. Författaren betonar även att om elever ska kunna lyckas i skolan, är den språkliga förmågan helt nödvändig. Spelar det någon roll för vad speciallärare och specialpedagoger ger för stöd, utifrån sina professioner och specialpedagogiska kompetens, för att minska skolfrånvaro?

Vardagens betydelse betonas, eftersom det är genom det praktiska arbetet förändring kan ske. De beslut som tas i möten med olika aktörer, bör genomsyra all kommunikation och samspel i den dagliga verksamheten (Danielsson & Liljeroth 2007; Ahlberg 2007 & Lundin 2014). Forskningen visar att det som kan leda till att elever får godkända resultat under sin skoltid och som gynnar deras framtida livssituationer, beror till stor del på skolnärvaron (Karlberg & Sundell, 2004; El-Khoury, Månsson & Sundell, 2005; Skolverket, 2008).

Sveriges kommuner och landsting (2013) skriver att flera kommuner i Sverige strävar efter att förbättra sina nuvarande arbetssätt med skolnärvaro, men att det i nuläget saknas både studier och forskning, som skulle kunna fungera som handledning. Mot denna bakgrund kan vår studie bli relevant, i och med att skolfrånvaro är ett växande problem och att detta märks främst i de senare årskurserna av grundskolan. Vidare framstår det som att grundskoleelever, som inte får det stöd de är i behov av, får sämre förutsättningar både i en fortsatt skolgång samt för framtida arbete. Detta visar vikten av att undersöka vilka insatser som görs, för att skolfrånvaro inte ska uppstå och hur skolor arbetar med elevers skolfrånvaro.

Syfte och uppsatsens inriktning

Det övergripande syftet är att undersöka och jämföra hur skolor arbetar med att förhindra att skolfrånvaro uppstår. Vidare fokuseras hur skolfrånvaron upptäcks och om professionerna speciallärare, specialpedagog och mentor arbetar olika kring elevers skolfrånvaro. Studiens syfte är även att ta reda på om skolfrånvaro kan ha samband med elevers språkliga förmåga samt hur detta beskrivs av de olika professionerna.

Undersökningen syftar inte till att ge en heltäckande bild av hur skolor idag arbetar med skolfrånvaro, vilka insatser som sätts in för att skolfrånvaro inte ska uppstå samt hur arbetet ser ut med elevers skolfrånvaro. Vi är inte heller av den åsikten att några ultimata lösningar

kommer att upptäckas, som skulle kunna införlivas i alla skolfrånvarosituationer. Vi tror inte att det existerar några insatser, som skulle kunna appliceras på all skolfrånvaroproblematik. Däremot ger varje studie ett bidrag, liksom denna, till de pågående diskussionerna i forskning och samhälle i övrigt.

Vår förhoppning är att studien ska kunna ge ett tillskott av ny kunskap, genom att visa hur arbetet med skolfrånvaro kan se ut på 6 olika grundskolor i dagens Sverige, när ett antal pedagoger beskriver och resonerar kring denna utmanade uppgift som skolor tampas med. Vår ambition är också att de intervjuade pedagogernas arbete, med att hantera och förhindra skolfrånvaro, genom deras och skolornas insatser, har implikationer för skolans pedagogiska uppdrag.

2. Skolfrånvaro – en bakgrund

I bakgrunden redovisas vad styrdokumenterna skriver kring elevers skolfrånvaro och vad som åligger skolan och andra aktörer att förhålla sig till. Därefter kommer ett avsnitt som belyser några specialpedagogiska perspektiv och synsätt. Slutligen väljer vi att definiera två begrepp, för att förtydliga dem.

Styrdokument och skolfrånvaro

Skolan styrs av ett flertal lagar och förordningar, genom skollag och läroplan. Dessa styrdokument redogör för vilka rättigheter och skyldigheter som berör alla inom skolan samt elever och vårdnadshavare. Nilholm och Göransson (2013) visar att skolor inte sällan har ett individfokus, både när det gäller insatser och dokumentation. Författarna anser att skolan mer borde hitta lösningar på grupp- och organisationsnivå, för att kunna ta vara på helhetsperspektivet. Anledningen till att individlösningar är mer förekommande kan vara, att styrdokumenterna tar upp mål för skolans verksamhet, med avsikt att se till att detta ska genomföras.

Skolan i Sverige har idag två viktiga uppdrag, att elever ska inhämta och tillägna sig kunskaper och att förmedla och förankra respekt för de demokratiska värden, som det svenska samhället utgår ifrån (SOU 2010:800 kap 1§4). I ett samverkansprojekt mellan Sveriges kommuner och landsting (SKL) Psykisk hälsa, barn och unga (PSYNK) framkommer det att de barn och ungdomar, som under en längre period inte uppfyller sin närvaroplikt, har ökat. Vid ogiltigt skolfrånvaro ska vårdnadshavare kontaktas av skolan den dagen eleven uteblir (SFS 2010:800 kap. 7 § 17).

Skollagen (2010) lyfter fram hemkommunens ansvar. Det formuleras att ansvaret ligger hos kommunen, att se till att den skolpliktiga eleven får den undervisning denne har rätt till, även om eleven inte går till sin skola (SFS 2010:800 kap 7, § 3, § 21, § 22). Vidare skriver Skollagen fram att det är vårdnadshavarens ansvar att se till att dennes barn går till skolan (SFS 2010:800 kap. 7 § 20). Enligt Skollagen innebär skolplikten inte enbart att eleverna ska befinna sig på skolan utan även krav på att de ska delta i undervisningen (SFS 2010:800 kap 7 17§). Om en elev avviker från skolan under skoltiden och vårdnadshavare inte anmält att eleven inte kan delta i skolarbetet, innebär det en skyldighet för skolan att undersöka varför eleven inte är närvarande (Skolverket, 2013).

Sammanlagt var det ungefär 1500 skolpliktiga elever i kommunala skolor ... som i slutet av läsåret nästan 2008/09 varit fullständigt frånvarande i minst en månad utan giltiga skäl... Knappt 1100 elever hade varit borta i två månader eller mer. Nästan 600 elever hade varit frånvarande minst hela vårterminen. Drygt 150 elever hade varit borta från skolan under hela läsåret 2008/09 eller ännu längre.(Skolverket, 2010, s. 10)

Det framkommer att det finns behov av att skolor uppmärksammar tidiga signaler, som till exempel ströfrånvaro, med anledning av att detta beteendemönster ofta leder till långvarig skolfrånvaro (Skolverket, 2008). Skolan har ansvar för att uppmärksamma dessa signaler och samverka, för att skapa förutsättningar till att eleverna når alla kunskapskrav. Det är även viktigt att noga följa upp skolfrånvaro och genom detta kunna arbeta fram de tidiga insatserna (Skolverket, 2010, 2011). Socialstyrelsen och Skolverket (2014) redovisar att elevhälsans professioner har ett särskilt ansvar med att främja närvaro och att dessa professioner ska finnas inom alla skolformer. Elevhälsans uppdrag skrivs fram och preciseras. ”Elevhälsan ska

omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas” (SFS 2010:800 kap. 2 § 25).

Det går att läsa om den demokratiska grundregeln, att barnet alltid ska vara delaktigt, bli lyssnad på och få uttrycka sina åsikter i alla situationer (UNICEF Sverige, 2009; SFS 2010:800 kap.1 § 10 & Skolverket, 2011). Det skrivs fram att eleverna ska vara delaktiga i framtagandet av ordningsregler på skolan, för att skapa trygghet och studiero (SFS 2010:800 kap 5 § 5). Enligt Skolverket (2011) ska pedagoger skapa förutsättningar för att varje elev får möjlighet att påverka undervisningens alla delar. UNICEF (2009) skriver att det centrala ska vara det som är det bästa för barnet. I artikel 28 tas det upp att alla barn ska ha rätt till utbildning och skolan ska “vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott”

(<http://www.raddabarnen.se/omoss/barnkonventionen/barnkonventionen-lang-version/#Art28>).

Skolan har en stor påverkan för elevers livssituation, i uppdragen att utforma en arbetsmiljö där bemötandet är betydelsefullt och för hur undervisningen bedrivs, för att förhindra att skolfrånvaro uppstår (Skolverket 2008, 2010; SKL, 2103). Studier visar att om skolor ska kunna förhindra skolfrånvaro eller få elever att återgå till skolan är det betydelsefullt att det finns personal, som har förmågan att se och förstå eleven (Skolverket, 2010).

Specialpedagogiska perspektiv och synsätt

Här presenterar vi några specialpedagogiska perspektiv som skolan har att förhålla sig till. Utifrån denna presentation ska skolans och specialpedagogikens dilemma förtydligas. De perspektiv som lyfts fram är det kompensatoriska perspektivet, det kritiska perspektivet, dilemmaperspektivet och det kategoriska synsättet.

Det kompensatoriska perspektivet

Nilholm (2007) skriver att det utifrån behovet av att förbättra den ordinarie skolan, utvecklades något som kom att kallas specialpedagogik. Historiskt sett skapades andra skolor för elever som inte klarade vanliga skolan. Inom specialpedagogiken är det kompensatoriska perspektivet ett av de mest framträdande, där pedagoger ser svårigheter i hur eleverna klarar sin skolgång. Det som anses avvikande eftersöks samt blir specialpedagogens uppdrag att hitta verktyg som kan kompensera eleven, för att nå kunskapskraven (ibid.).

Det kritiska perspektivet

Som en kritik till specialpedagogik och att elever anses avvikande på grund av deras svårigheter, uppkom ett nytt begrepp, det kritiska perspektivet. Det framgår att, utifrån detta synsätt, är viljan att samhället och skolan ska arbeta på ett sätt som når alla elever. Det kritiska perspektivet ser specialpedagogik som en förutsättning för att kunna hävda, att det finns det som är normalt och inte normalt (Nilholm, 2007).

Dilemmaperspektivet

Det tredje perspektiv, som Nilholm (2007) beskriver är dilemmaperspektivet. Genom detta perspektiv ses svårigheterna med att använda endast det kompensatoriska eller det kritiska perspektivet. Inom dilemmaperspektivet ses både det kritiska och det kompensatoriska perspektivet, som om de söker efter problem, vad de betyder och hur de ska lösas.

Dilemmaperspektivet däremot ser, att i en skola finns flera grupper, som ska mötas utifrån sina behov. Inom dilemmaperspektivet är det centralt att skolan som verksamhet "står inför vissa grundläggande dilemma" (ibid., s. 61). Det ses som viktigt inom dilemmaperspektivet att se att eleven ska kunna tillgodogöra sig den undervisning som ges, samtidigt när behov uppstår, ska undervisningen anpassas utifrån varje elevs förutsättningar. Nilholm (2007) menar att dilemmaperspektivet kan ses utifrån ett sociokulturellt perspektiv, som bygger på en förståelse kring det sammanhang eleven befinner sig i, både kulturellt och socialt. Säljö (2014) skriver att eleven anpassar sig till de situationer och sammanhang denne befinner sig i. Vidare lär eleven i dessa miljöer och påverkar likaså sammanhang samt situation.

Haug (1998) ser dilemma inom specialpedagogiken. Det krav på individualisering som skolan har, innebär en risk för att elever blir segregerade från deras sammanhang. I och med att svårigheterna söks hos eleven, lyfts ansvaret från skola, vårdnadshavare och pedagoger. Diagnoser kan bli stigmatiserande för eleven istället för att öka möjligheten att klara skolan. Haug (1998) presenterar ytterligare ett dilemma, att det finns en tro om att elevgrupper, med liknande svårigheter, kan undervisas på samma sätt. Det finns en avsaknad av reflektion kring att det kan vara skolan som har svårigheter i hur pedagoger undervisar samt att det är skolan, utifrån en organisatorisk nivå, som ska förbättras (ibid.).

Det kategoriska synsättet

Enligt Strand (2013) har det kategoriska synsättet varit vanligt inom skolan. Det innebär att problemsituationen tillskrivs den enskilda eleven, som resultat av elevens individuella brister eller tillkortakommanden, istället för att orsakad av elevens omgivning. Vidare skriver Törnsén (2014) att elevhälsan har ett individ perspektiv, där orsaker till elevens mående är i fokus och diskussionen förs kring hur problemet ska lösas. Det framkommer att det saknas mål eller kunskap om elevhälsans uppdrag inom verksamheter.

Begreppet skolfrånvaro

Genom hela studien kommer begreppet skolfrånvaro att användas och inte bristande skolnärvaro, för att betona att detta är och bör betraktas som ett problem idag. Begreppet elever med ogiltig lång frånvaro (Skolverket, 2008, 2010), kommer inte att användas, inte heller begreppen giltig eller ogiltig skolfrånvaro. Detta med anledning av att det inte är möjligt eller relevant för vår studie, att värdera om ett skolfrånvarotillfälle är giltigt eller ogiltigt. Skolfrånvarobegreppet kommer att både innefatta elever som har en hög skolfrånvaro och de med enstaka skolfrånvarotillfälle. Detta utifrån Skolverkets rapport (2008), att ströfrånvaro ofta kan betraktas som en början till en mer långvarig skolfrånvaro.

Begreppet elevers språkliga förmåga

I studien kommer följande definition användas för begreppet elevers språkliga förmåga. Språkets betydelse betonas, att det är genom språket som människan kan få kommunicera med andra och därmed är språket centralt för en individs hela utveckling. Vidare att kommunikation är något som måste delas och därför är det nödvändigt att kommunikationen sker utifrån ett samspel mellan aktörer. För att kunna ta del av vidare studier krävs det att eleverna utvecklat sina språkliga kompetenser (Svensson, 1998).

3. Tidigare forskning

Vi kommer i detta avsnitt att redogöra för vad tidigare forskning och till viss del styrdokument skriver om elevers skolfrånvaro. Inom detta avsnitt presenteras även de kategorier som ligger till grund för den specialpedagogiska analysmodellen. De kategorier som presenteras är kommunikation, frånvarosystem, ansvarsfördelning, elevernas språkliga förmåga, yrkesspråk och delaktighet.

Historik

Synen på elever i Sverige, som av någon anledning inte uppfyllt sin skolplikt, har varierat under historiens gång. Begreppet för själva agerandet har inte sällan varit skolk och ogiltig frånvaro (Beckne, 1995). Jönssons (1990) metaanalys kring skolk, som bygger på forskning från ett flertal professioner, ger en tillbakablick kring ämnesområdet skolfrånvaro. Författaren beskriver att det är först på 50-talet, som intresset för begreppet skolk tar mer plats.

Jönsson (1990) belyser att skolk ökar i de högre årskurserna. Vidare att detta ska ses som ett resultat av att högstadiets organisation, ofta innebär flera ämneslärare samt olika klassrum. Det påtalas att skolfrånvaro ökar under de år som högstadiet pågår. Kearney (2004) menar att risken för skolfrånvaro ökar när elever kommer till en ny skolbyggnad eller byter stadie.

Beckne (1995) beskriver att tidigare forskning kring orsaker till att elever lämnat skolan, inte gett någon vidare kunskap kring ämnet. Historiskt sett har problemområdet med elevers skolfrånvaro gett upphov till att det behöver undersökas närmare. Vidare att den internationella forskning, som genomförts, snarare belyser beteende och mående än skolans arbete kring skolfrånvaro (Kearney 2001; Kearney & Bates 2005; Kearney, 2007; Färnkvist 2012). Karlberg och Sundell (2004) menar att finns olika förklaringar till varför elever skolkar och som exempel nämns att elever inte mår bra, att de försöker ge signaler om att de är i behov av stöd samt att de upplever svårigheter med sitt skolarbete.

Strand (2013) har i sin avhandling undersökt verksamhetens systemkrafter, där fokus har varit på vilka omständigheter som påverkar elevernas närvaro på högstadiet. Studien visar hur dessa krafter inverkan kan resultera i att eleverna är eller inte befinner sig i skolan. Vidare att det finns faktorer som verkar mer, för att eleverna ska vara i skolan. De förhållanden som författaren lyfter upp som framgångsfaktorer är vikten en god arbetsmiljö och att det stöd som ges vid inlärningsvårigheter, bör vara av uppbyggande karaktär.

Häggkvist (2000) hävdar att skolfrånvaro är ett område som borde belysas mer, på grund av att dess invecklade karaktär. Enligt El-Khoury et al. (2005) behövs det mer kunnande kring elevers skolfrånvaro samt att denna företeelse bör accepteras som ett problem. Det återges att det idag inte existerar grundliga genomgångar av vetenskaplig karaktär eller någon omfattande forskning (El-Khoury et al., 2005; Skolverket, 2008; Sveriges kommuner och landsting, 2013). Detta ledde till att Skolverket (2010) genomförde en ny studie, vilken hade som syfte att undersöka orsakerna till varför elever stannar hemma. Vidare skulle studien beskriva skolors arbete med "att förebygga, förhindra och åtgärda" skolfrånvaron (ibid., s. 6).

Konstenius & Schillaci (2010) menar att skolfrånvaro är ett problem i ett flertal länder och diskuteras i olika forskningssammanhang. Enligt Strand (2013) har de flesta studier som gjorts, inte haft fokus på eleverna som skolkar, utan mer undersökt skolk som företeelse. Författaren belyser vikten av att göra vidare forskning, både utifrån elevernas berättelser. Vidare betonar författaren att dessa studier även bör fånga upp det som kommer fram från

aktörerna, som arbetar med elever med bristande närvaro. Skolverket (2102) har skrivit fram Allmänna råd i huvudsyfte att alla elever skall få tillgång till utbildning. Råden ska också ge riktlinjer till skolor, om hur de bör arbeta med skolfrånvaro.

Kommunikation och ansvar

Kommunikation omfattar även samverkan i denna uppsats, i och med att kommunikation är en förutsättning om samverkan ska bli möjlig. Enligt Røkenes och Hanssen (2007) ska kommunikation medföra att information kan utbytas, värderingar kan föras fram och frambringa någon innebörd för alla aktörer.

För att samverkan ska bli framgångsrik krävs en tydlig struktur i ett antal frågor. Det gäller exempelvis arbetsfördelning, yrkesroller, rutiner för samverkan och inte minst mål och målgrupp. (Skolverket, 2009, s. 125)

Kommunikationsbegreppet kan sägas innefatta ”att göra något tillsammans”¹ (Røkenes & Hanssen, 2007, s. 46). Vidare ställs det krav på de professionella, som ska kommunicera i möten, att till exempel kunna anpassa sig efter kontext och personer. Förutsättningar för att samverkan ska kunna underlätta inläring och leda till förbättringar, ställer krav på en kompetent yrkesprofession, vilken kan observera hela eleven som individ samt få den att uppleva att den är sedd och förstådd (ibid.).

Samverkan ska göras med den unge i fokus och insatserna bör ha individuell utformning (Socialstyrelsen, Rikspolisstyrelsen och Myndigheten för skolutveckling, 2007; Ahlberg, 2013). Kraven på samverkan mellan flera verksamheter ökar, för att öppna upp för insatser, som möjliggör en helhetssyn på eleven (Danielsson & Liljeroth, 2007; Skolverket, 2008; Spring, 2009; Socialstyrelsen & Skolverket, 2014). Det betonas att ansvaret för en helhetssyn inte ska ligga på en instans, utan olika verksamheter ska arbeta för att en individ får en hel miljö (Danielsson & Liljeroth, 2007; Springe, 2009). Det förefaller som att skolans insatser inte alltid utgår ifrån elevens behov, utan har sin grund i de möjligheter som ges eller det stöd som finns till hands (Skolverket, 2008).

I vissa kommuner finns samverkansformer mellan skola och till exempel Individ- och Familjeomsorg (IFO) och inte sällan är det någon som innehar ett samordnande ansvar, för elever med hög skolfrånvaro. På skolnivå nämns stöd såsom EHT och psykolog. Ett förtroendefullt samarbete mellan hemmet och skolan, innan problemen cementeras, kan förhindra skolfrånvaro eller att den blir långvarig (Skolverket, 2008; Lundin, 2014). I och med att hälsa och lärande är påverkade av gemensamma faktorer, är det av vikt att samverkan sker mellan skolans personal och elevhälsa för att främja närvaro (Springe, 2009). Selin (2014) redogör för ett möjligt arbetssätt för samverkan inom skolan, där personal erbjuds att delta i ett samtalsforum med elevhälsan, kring elever i behov av stöd. Denna samverkan ska ske kontinuerligt. När det gäller pedagogiska samarbetet kring eleverna, är det betydelsefullt samt att samarbetet ska genomsyras av höga förväntningar (Skolinspektionen, 2012).

Ahlberg (2013) för fram att om en elevs skolsituation ska få en positiv progression, är skolans förmåga att samarbeta och kommunicera central. Författaren lyfter upp att en utmaning för skolor är att hitta former för samarbete inom skolan, med externa aktörer samt deras verksamheter. Vidare påpekas att denna kommunikation bör fungera på alla nivåer och i samtliga situationer. Den specialpedagogiska funktionen anses ha en väsentlig inverkan, för

¹ Författarnas egna citattecken (Røkenes och Hanssens, 2007 s. 46)

om elever ska få stöd som de är i behov av. Vidare betonas specialpedagogens och speciallärarens roller som betydande och att dessa aktörer bör fungera som stöd för alla parter, såsom pedagoger och vårdnadshavare. Även att för detta arbete krävs att hela skolans gemensamma kompetens tas tillvara (ibid.).

Andersson (2001) berättar att det kan uppstå svårigheter i kommunikationen med vårdnadshavare, som att vårdnadshavare upplever att skolan lägger över problemet på dem. Vidare att skolan kommer med felaktig information, som för dem anses vara anklagade (Andersson, 2001; Røkenes & Hanssen, 2007). Denna situation benämns som ”kastbollsmentalitet”² (Røkenes & Hanssen, 2007, s. 299).

Det har visat sig att, när samverkan ska ske mellan skola och externa aktörer, blir det oftast enbart information som lämnas över. När insatserna efter denna samverkan inte blir verkningsfulla uppstår det ofta ett vakuum (Skolverket, 2008). Røkenes och Hanssen (2007) för fram metakommunikation, som en förutsättning för att kunna nå framgång i samverkan, när det uppstår svårigheter. Begreppet innebär ”... kommunikation om kommunikationen” (ibid., s. 237) och i denna kommunikation kan aktörerna med fördel ställa frågor till varandra, om till exempel vilka metoder och innehåll samverkan har, samt upplevelser av att kommunikationen inte lyfter vissa ämnen och problem (ibid.).

Vidare finns oklarheter kring skolans ansvar (Skolverket, 2008). I analyser framkommer det av samverkansprojekt, att de berörda parterna inte sällan saknar information om till exempel varandras uppdrag och utbildning. Detta medför att förväntningarna inte alltid överensstämmer och inte införlivas (Danermark, Germundsson, Englund & Lööf, 2009; Skolverket, 2009). Det är skolans ansvar att kommunikation sker och att information kommer till vårdnadshavare, kring elevens skolsituation (Kearny & Bates, 2005; Southwell, 2006; Skolverket, 2008; Springe, 2009; Skolverket, 2011; Lundin, 2014). Det betonas att kontakten bör vara påtaglig, både med elever och vårdnadshavare, till exempel telefonkontakt med elever på morgonen (Skolverket, 2008; Springe, 2009).

Lundin (2014) menar att EHT har ett övergripande ansvar för att, elever med skolfrånvaro i ett tidigt skede uppmärksammas. Skolverket (2010) påpekar att det inte sällan existerar oklarheter kring vad EHT:s professioner har ansvar för, kring en elevs skolfrånvaro. Vidare att rutinerna kring skolfrånvaroarbetet bör både innefatta hur ansvaret ska fördelas och konkret beskriva vad som ska göras samt att dessa rutiner ska följas upp. Rektor är ansvarig för att leda och styra elevhälsans arbete (ibid.). När det gäller elevhälsans ansvar, menar Törnsén (2014) att det inte finns en tydlig gräns för när detta borde tas över av externa aktörer. En framkomlig väg är för att kunna förtydliga ansvaret, kan vara genom samarbetet med andra aktörer. På de skolor där professionerna speciallärare och specialpedagog finns, har dessa tillsammans med mentorer och övrig personal, ansvar för elevers lärande för att nå kunskaps- och sociala mål. Vidare menar Nilsson (2014) att elevhälsans professioner ofta får en metodisk funktion, eftersom den besitter kunskap och specialpedagogisk kompetens.

Det redogörs för åtgärder som sätts in när elever uteblir från skolan, som till exempel samtal i arbetslaget och även elevhälsokonferens (Gustafsson, 2009; Springe, 2009; Strand, 2013; Lundin, 2014). Gustafsson (2009) nämner bland annat insatser i form av att leta efter en användbar väg, till att nå elev eller elevgrupp. Vidare att detta arbete ofta kräver en hel del skapandeförmåga och idérikedom, där en lösning skulle kunna vara kommunikation via ett

² Författarnas egna citattecken (Røkenes och Hanssen, 2007, s. 299)

coachande förhållningssätt. Det betonas att insatser som varningar och utökade lydndsregel inte sällan leder till några framgångsrika resultat

Skolverket (2008) uppmärksammar att det inte sällan behöver tillföras både specialpedagogisk- psykologisk- och kuratorskompetens i svårhanterade skolsituationer, för att kunna ringa in problemet. Gladh och Sjödin (2014) beskriver metoder och arbetsätt som har utarbetats för att skapa förändring, som är av långsiktig karaktär, för att öka elevers närvaro. Detta arbete bör föregås av ett tvärprofessionellt samarbete mellan lärare och elevhälsan, där både det pedagogiska - och det psykosociala behandlingsperspektivet ska finnas med (ibid.).

Danielsson och Liljeroth (2007) skriver att skolfrånvaro ofta blir ett uppdrag för den medicinska delen av elevhälsan och kuratorn lyfts upp som en viktig aktör i arbetet. Därmed reduceras pedagogernas ansvar, för eleven vid skolfrånvaro, eftersom deras pedagogiska ansvar anses vara det främsta. ”Att en lärare uppfattar sin uppgift på ett sätt och en annan på ett annorlunda sätt har att göra med den enskildes eget intresse och upplevelser av sig själv” (ibid., s. 71). Gladh och Sjödin (2014) menar att det är av vikt att det finns en ansvarig person som har den övergripande kontrollen vid en elevs höga skolfrånvaro. Den ansvarige personen kan förslagsvis vara en kurator.

Det beskrivs att skolor sätter in insatser för elever, som inte är på lektionerna och att detta ofta görs i avsaknad av elevernas egna berättelser (Stigendal, 2004; Danermark et al., 2009; Skolverket, 2009; Strand, 2013). Enligt Hedevåg (2015) ska kartläggningar göras i större utsträckning, eftersom dessa kan leda till att insatserna mer utgår från elevernas behov samt betonar vikten av elevernas delaktighet. Enligt Gerrbo (2012) kan varken de pedagogiska eller de sociala verktygen sällan överföras på en ny problematisk situation. Verktygen behöver utformas utifrån den aktuella situationen. ”Det gäller att med andra ord att bära verktygen i lätta händer, hela tiden pröva dess tillämpning och inte minst utveckla nya.” (ibid., s. 269).

Frånvarosystem

Arbetet med skolfrånvaro påbörjas ofta för sent, när eleverna redan har visat tecken på ett skolfrånvaromönster. Det betonas att arbetet ska ha tydliga regler kring vad som gäller vid skolfrånvaro, ett system som direkt uppmärksammar frånvarotillfällena. Detta system ska genomsyra hela skolans organisation samt även innefatta vårdnadshavare. Det är viktigt att redan vid förseningar och frånvaro från enstaka lektioner och dagar påbörja detta arbete tillsammans med eleverna (El-Khouri et al., 2005).

Vikten av att ha fungerande rutiner för att kontrollera skolfrånvaro lyfts fram i forskningen (Skolverket, 2008, 2012). Dessa rutiner bör innefatta både hur skolfrånvarounderlaget ska användas, hur detta ska dokumenteras samt även hur det ska bevaras. Det är skolans ansvar att vårdnadshavare har fått informationen och förstått den (ibid.). Det skrivs fram att frånvarounderlaget bör användas mer aktivt vid samtal mellan elev och lärare samt i kommunikationen med vårdnadshavare (Skolverket, 2008). Det finns många kommuner idag som har digitala system, för att kunna föra in skolfrånvaro och dess omfång (Skolverket, 2010).

Hur frånvarorapporteringen fungerar, har en påverkan för det arbete som föregår, med att förhindra att en elev blir skolfrånvarande (Lundin, 2014). Vidare ska det vara tydligt vem som ansvarar för vad och att om en skola saknar goda rutiner för att upptäcka skolfrånvaro,

även frånvaro från ett fåtal lektioner, riskerar elever att på sikt få en högre skolfrånvaro. "Att bevaka att detta sker är vårt ansvar inom elevhälsan" (ibid., s. 7).

Elevers språkliga förmåga

Skolverket (2011) skriver fram att lärandet och en elevs utveckling av identitet hör ihop. Det krävs upprepade tillfällen av interaktion där språket är centralt för att utveckling ska ske. Vidare ska varje elev få utveckla sina möjligheter till att kommunicera och därmed få tilltro till sin språkliga förmåga. "Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda det svenska språket i tal och skrift på ett nyanserat sätt" (ibid., s. 13). Forskning visar att skolfrånvaron kan öka om elever har svårigheter med sin språkliga förmåga (Garpebring, 2014).

Svensson (1998) menar att språket innefattar till exempel de muntliga och skriftliga delarna. Vidare har språket en funktion som visar vilken grupp en individ tillhör och genom detta får språket en avgörande roll för identitetsutvecklingen. Författaren belyser att detta samband ofta blir märkbart i tonårstiden, eftersom det är väsentligt att kunna formulera sig som de andra i gruppen. Språket har en avgörande roll för hur elever tar till sig kunskap i skolan (Ahlberg 2013; Fridolfsson, 2013).

Språkets betydelse betonas, att det är genom språket som människan kan få kommunicera med andra och därmed är språket centralt för en individs hela utveckling. Vidare att kommunikation är något som måste delas och därför är det nödvändigt att kommunikationen sker utifrån ett samspel mellan aktörer. För att kunna ta del av vidare studier krävs det att eleverna utvecklat sina språkliga kompetenser (Svensson, 1998). Bjar (2006) menar att det språk vi använder är inlärt utifrån vår omgivning och är det redskap som används i sociala sammanhang "... där vi ingår som kommunikativa och språkande medlemmar" (ibid., s. 17).

Ahlberg (2007b, 2013) lyfter upp att språket bör betraktas som det avgörande redskapet för att elever ska uppnå lärande. I arbetet med att få elevers skolfrånvaro att minska kan det, enligt Springe (2009), vara betydelsefullt att vuxna ger elever stöd med att låta dem verbalt beskriva och skriva ner sina mål, av både lång- och kort karaktär. Myndigheten för skolutveckling, rikspolisstyrelsen och socialstyrelsen (2007), lyfter fram att det finns skyddsfaktorer hos barn och unga som kan medföra att de inte kommer i svårigheter. Skyddsfaktorer som nämns som viktiga är de ungas förmåga att ha en förståelse för det som sker, kunna samarbeta med andra och lyckas i skolan.

Yrkesspråk

I och med att grundskolor idag har ett ansvar för att eleverna ska kunna använda sitt talade språk, kan detta kunskapskrav sägas ingå i alla ämnena. Elever i år 9 ska kunna delta i olika samtal i diskussioner i flera skolämnen och även i dessa sammanhang kunna till exempel resonera och förklara (Skolverket 2011). "Lärarna kan med andra ord bidra till att påverka situationen genom att ändra på hur de tänker, talar och handlar i sammanhanget (Löw, 2013, s. 44). Det framgår att pedagoger kopplar ihop sin egen erfarenhet med forskning och därigenom inte sällan skapar sig en egen teori" Samma teori ser t.ex. olika ut för olika lärare och får olika utfall vid olika tillfällen" (Claesson, 1999, s. 205).

Danielsson och Liljeroth (2007) beskriver att all personal inom skolan är de mest centrala verktyg. Dessa verktyg är viktiga att utveckla för att inte stagnera. "Ett utvecklat yrkesspråk omfattar teorier, modeller och gemensamma antaganden som en yrkesgrupp faktiskt hanterar

och uttrycker” (Colnerud & Granström, 2012, s. 44). Författarna menar att det är avgörande för pedagoger att ha ett gemensamt yrkesspråk, i och med att detta leder till att deras profession utvecklas och att kompetensen ökar. Enligt Grice och Sjöberg (2013) är det av vikt att pedagoger gemensamt formar ett yrkesspråk, för att kunna benämnas som en profession. Enligt Folkesson, Lendahls-Rosendahl, Längsjö och Rönnerman (2011) är yrkesspråket ett av redskapen för att kunna utöva arbetet och det ingår i gemensamma kompetensen.

Folkesson et al. (2011) menar vidare att en pedagog inte sällan betraktar och förstår sitt uppdrag utifrån sina ämneskunskaper. Detta kan försvåra skapandet av ett gemensamt yrkesspråk. Därmed blir det betydelsefullt att ifrågasätta vad som krävs av en pedagog idag, för att kunna utföra sitt uppdrag på ett professionellt sätt utifrån styrdokumentet. Det anses även vara av vikt att det gemensamma yrkesspråket blir ett verktyg i dokumentationen för att öka kvalitén. Grice och Sjöberg (2013) belyser att pedagoger bör göras medvetna om att det är deras ansvar, för att ett yrkesspråk blir verklighet och även klargöra vilket ansvar som ska vara styrande för detta yrkesspråk. Förutsättningarna till att ett yrkesspråk ska kunna utformas är rektorns ansvar.

Springe (2009) och Selin (2014b) menar att elevers handlande alltid har sin grund i hur skolan och även omgivningen runt omkring möter dem. Vidare betonar Springe (2009) att i arbetet med elevers skolfrånvaro, är skolornas roll avgörande, utifrån deras funktion som både betydelsefullt sammanhang och medverkare (ibid.). Det är av vikt att eleverna blir sedda varje dag av någon personal på skolan (Skolverket, 2008, 2009; Springe, 2009; Lundin, 2014; Selin, 2014a). Det poängteras att, i undervisningssituationer, är det för en elev viktigt att inte enbart bli sedd i skolan, utan även vikten av hur en elev blir sedd (Börjeson, 2000; Springe, 2009; Stigendal, 2014). Det påpekas att elever som har haft en hög frånvaro inte ska hälsas välkommen med.

Jaså, det är dags att komma nu! Godkända betyg - det kanske du skulle ha tänkt på tidigare! Tror du verkligen att du på några få månader ska kunna ta igen allt det du förlorat? Glöm det!
(Gustafsson, 2009, s. 126-127)

Istället bör närvaron omedelbart uppmuntras på ett positivt sätt och ge eleverna signaler om att de inte är ensamma i sitt arbete, utan detta ska fortsätta via gemensamma ansträngningar (ibid.). Vidare att det kan vara avgörande för om en elev kommer till skolan, beroende på hur den vuxne hälsar och pratar (Gustafsson, 2009; Guvå, 2014). Det ses som viktigt att pedagoger behöver fundera kring klassrumsklimatet och öka tryggheten, för att elever faktiskt ska våga chansa och även göra fel (Baker, Sigmon & Nugent, 2001; Southwell, 2006; Skolinspektion, 2012; Hattie & Yates, 2014).

Delaktighet

En god lärande miljö, med undervisning som anpassas till den enskilde elevens behov, främjar motivationen att delta i utbildningen. (Skolverket & Socialstyrelsen, 2014 s. 128)

Enligt Ahlberg (2013) kan delaktighet beskrivas på många olika sätt. Vad det gäller delaktighet ska det betraktas som att det sker i vardagen inom skolans olika sammanhang (Ahlberg, 2009). Vidare ses delaktighet som en process, vilken pågår i ett samspel utan uppehåll. Samspelet sker både mellan olika personer samt även mellan miljö och människa. Detta är villkoret för att delaktighet ska kunna bli verkligt (ibid.). Delaktighet är den avgörande del, för att åstadkomma framgång i insatser och därmed ses avstånd som ett hinder.

Begreppet avstånd handlar om elevers upplevelser av att de inte är en del av gemenskapen, att de varken upplever sig förstådda eller själva förstår vad som sker i olika sammanhang, på det sätt som andra tycks göra (Gerrbo, 2012). Springe (2009) menar att om en människa ska kunna ge stöd till en annan människa är det av vikt att man först och främst kan förstå vad den andre förstår. Jenner (2004) återger att det är en pedagogs uppgift att försöka förstå sina elever och att grunden för detta läggs i pedagogiska mötena. Detta resonemang förs även Southwell (2006) och Gladh och Sjödin (2013) vilka påpekar att skolan behöver kunna vara väldigt lyhörda för elevernas egna utsagor, om varför de inte kommer till skolan. Vidare anses elevernas delaktighet som essentiell i fastställandet av beslut, redan i inledningsarbetet, för att kunna komma framåt i skolfrånvarosituationer. Danemark et al. (2009) redovisar i en slutrapport, att de ungas delaktighet har ökat samt även deras möjligheter att kunna påverka sin situation tidigare.

Det finns faktorer som främjar skolnärvaro. Dessa är att skolors organisationer bör inneha ett elevperspektiv, arbetar för att eleverna uppfattar skoltiden som meningsfull, känner delaktighet, samt inte endast har fokus på prestationer och betyg (Skolverket 2008; Springe 2009; Skolverket 2010; Strand 2013). Även Stigendal (2004) för fram ett resonemang kring betydelsen av delaktighet. Det finns en delaktighet och en *faktisk delaktighet*, där den sistnämnda bör eftersträvas i arbetet med elever. Författaren menar att en *faktisk delaktighet* kan bli verklighet, när elever upplever känslan av delaktighet samtidigt som de verkligen är delaktiga. Danemark et al. (2009) återger angående ungas delaktighet, att det inte sällan blir många oklarheter samt att de ungas möjligheter till delaktighet är ett vuxenansvar.

Vad gäller elevers skolfrånvaro beror det till stor del på deras arbetsmiljösituation och denna ska betraktas i proportion till hur väl arbetsmiljön är utformad för elevernas välbefinnande (Häggkvist 2000; Springe, 2009; Skolverket, 2008, 2010; Strand, 2013; Warne, 2013; Skolverket & Socialstyrelsen, 2014). Vidare menar Häggkvist (2000) att skolfrånvaron ska ses som ett tecken på att det råder bristande jämvikt i verksamheterna. Det anses att elevernas möjligheter till delaktighet kring deras arbetsmiljö borde påbörjas i ett tidigare skede inom grundskolan och att detta, tillsammans med ökade internkontroller, ökar förutsättningar till en lägre frånvaro (Häggkvist och Johansson, 1998a; Häggkvist, 2000b, 2000c).

Enligt Warne (2013) är skolan en betydelsefull plats för alla elever, genom att de ofta befinner sig där på dagarna. "För att få förståelse för nya generationers behov och värderingar behöver elever göras delaktiga i studier om och utveckling av sin egen vardagsmiljö." (ibid., ii). I situationer när skolan visar vuxenengagemang och att de lyssnar till varje elev innan de tar beslut, kan bidra till att eleverna får en ny möjlighet till att öka sin närvaro samt skapa sig en helt ny livssituation (Strand 2013; Skolverket, 2014).

Mentor

Strandberg (2009) menar att en mentor coachar elever. Vidare skapar mentorn en grund med sitt professionella handledande och med sin kunskap kring hur lärande sker. Genom att en mentor visar tilltro till att en elev har möjligheter att lära, leder detta till kunskapsutveckling. Vidare anses mentorn ha en viktig uppgift med att ha sina elever i fokus. Det är viktigare hur denne möter eleven och hur mentorn klarar av att ge sin elev stöd i samtal kring lärande, snarare än vilka kunskaper en mentor har i de olika ämnena. Det är genom ämneskunskaperna som en mentor ska ta stöd i sitt arbetslag och där diskutera olika kunskapskrav. Efter ett arbetslagsmöte kan sedan mentorn föra denna information vidare till eleven, samt att ge eleven verktyg för hur den kan tänka kring sitt eget lärande (ibid.).

Det är också av vikt att en mentor stödjer eleven genom att diskutera hur eleven själv kan prata med ämneslärare för att utvecklas i olika ämnen. "En respons från en mentor betyder något, är verkningsfull, särskilt om den är genomtänkt och uttrycker något som mentorn verkligen vill säga" (Strandberg, 2009, s. 29). Springe (2009) och Selin (2014a) ser mentorn som en garant för att kunna förhindra elevers skolfrånvaro. Vidare skriver Selin (2014a) om vikten av att få tid för att kunna vara mentor. Författaren lyfter fram hur en skola arbetar med mentorskapet, vilket innebär att mentor träffar eleverna varje dag, för att stärka eleven och skapa en relation. Enligt Törnsén (2014) finns det en variation i hur pedagogerna tar eller inte tar sitt ansvar, som mentor i elevhälsoarbetet. De mentorer som ser att deras roll är central, engagerar sig ofta i sina elevers skolsituation. Däremot förekommer det även mentorer som lämnar över ansvaret när det uppstår problem.

Didaktik och undervisningssammanhang

Skolverket (2008) betonar att skolor behöver göra noggranna uppföljningar av all frånvaro. I detta resonemang lyfter skolverket fram Finlands arbetssätt, där kravet finns på att eleverna alltid ska ta igen förlorat undervisningsinnehåll och detta ses som en mycket betydelsefull rutin. Denna rutin medför att eleven inte kommer efter och slipper uppleva att den inte hänger med i ämnena. Detta anses minska risken för att elever ska få sämre självförtroende, som kan resultera i att de inte kommer till skolan samt utvecklas till en långvarig skolfrånvarosituation.

Pedagogen är viktig för att stimulera och behålla elevers lust till lärande (Skolverket, 2011). Skolan har problem med att individualisera klassrumsundervisningen utifrån elevernas förutsättningar. Därmed skapas svårigheter för enskilda elever, vilket inte sällan ger behov av undervisning av speciallärare i eller utanför den ordinarie klassen (Haug, 1998). Ett behov finns av ett gott klimat i en klass, där pedagoger kan möta olika elevers lärostilar för en god lärande miljö (Springe, 2009). Som pedagog är det viktigt att se möjligheterna i att möta eleverna, ta till vara på deras kunskaper och utveckla undervisningen därifrån (Hattie, 2014; Selin, 2014b). Undervisningen ska få stöd av elevhälsan för att förhindra att elever hamnar i svårigheter. Detta arbete gynnas av att elevhälsan har ett utvecklat samarbete med både personal och elever (Skolverket, 2014).

Hattie (2014) menar att varje pedagog behöver fundera kring sin undervisning. Genom att varje gång en pedagog får en ny grupp elever är det av vikt att "... återuppfinna passionen för att undervisa" (ibid., s. 18). Enligt specialpedagogisk forskning kännetecknas en välfungerande undervisning av, pedagoger vars lektioner genomsyras av olika undervisningsstrategier, vilka utvecklas beroende på sammanhang. Det krävs kunskap om olika verktyg och hur de kan tillämpas samt kompetens kring olika inlärningssvårigheter. Vidare att om undervisningen ständigt uppfyller denna kvalitet, kan den också sägas innefatta all form av stöd, som elever kan vara i behov av (Håkansson & Sundberg, 2014). Skolinspektionen (2012) hänvisar till bland annat Håkansson och Sundberg (2014) och skriver fram att det som bidrar till elevers lärande och kunskapsutveckling är att, läraren har relevanta ämneskunskaper och en god didaktisk förmåga samt att pedagogerna kan sammanföra dessa i ett sammanhang. Vidare att forskningen är överens om att, utmärkande drag för en god undervisning är att den bör genomsyras av struktur, med tydligt syfte och mål samt ge eleverna en förståelse för vad som krävs för att uppnå målen.

Även Skolverket (2014) lyfter fram vikten av pedagogers förmåga att precisera kunskapskrav och planera undervisningens innehåll. Detta för att eleverna ska få en förståelse för både dess betydelse och på vilka olika sätt, som eleverna kan visa sina kunskaper på. Vidare att detta ska ske i ett samtal mellan pedagog och elev, där förväntningarna och mål ska vara tydliga för

eleven. Hattie och Yates (2014) återger att det är viktigt för elever att förstå hur de lär sig ny kunskap. Genom att göra dem mer delaktiga och försöka att se undervisningen ur deras perspektiv, ger detta större möjligheter för att eleverna ska vilja stanna kvar i undervisningen. Om eleverna vet vad de kan, känner till förväntningarna för lektionen samt har vetskap om hur de ska gå vidare, skapar detta möjligheter för lärande (ibid.).

Det belyses att elever som under sin skoltid haft skolfrånvaro uttrycker, att de inte fått det stöd de behövt utifrån sina ämneskunskaper (Southwell, 2006). I linje med Southwell tar El-Khouri et al. (2005) upp att skolor behöver arbeta för en minskad skolfrånvaro, med anledning av att den är sammankopplat med deras studieresultat. Vidare anser författarna att skolors förmåga att förbättra undervisningen och skapa begripliga regler, ska ses som de främsta redskapen för att öka skolnärvaron. Det redovisas att eleverna påverkas av de förväntningar som lärare har och att det spelar roll för deras resultat i skolan (Ingestad, 2006). Garpebring (2014) berättar om elevers upplevelser från undervisningssituationer, där innehållet inte har anpassats efter deras förutsättningar. Vidare att detta medfört att eleverna har misslyckats upprepade gånger och som en följd har de stannat hemma.

Relationens påverkan

Enligt Røkenes och Hanssen (2007, s. 10) ska relationskompetens innefatta en yrkespersons förmåga att, i olika möten, kunna samverka och få en förståelse för olika individers behov. Vidare bör den professionelle i varje möte kunna bringa fram en kontakt med aktörerna, skapa relation. Inom relationskompetensen är det betydelsefullt att bland annat kunna lyssna in, få en förståelse för det enskilda sammanhanget samt inneha en begåvning till medkännande. Gerrbo (2012) har i sin avhandling, intervjuat pedagoger om vilka åtgärder som sätts in, för att kunna förändra elevers skolsituationer till det bättre och skapa möjligheter till lärande. Pedagogers personliga engagemang och förmåga till att komma nära eleverna lyfts upp. Det betonas att enskilda möten mellan personal och elev utgör grunden, för att därefter kunna arbeta vidare med eleven genom kommunikation, som kan ske i olika samtalsformer. Enligt författaren innebär detta arbete *nära lärarskap* vilket är "... ett nödvändigt om än inte alltid tillräckligt universalverktyg i snart sagt all specialpedagogisk verksamhet" (ibid., s. 253).

Relationens betydelse lyfts fram av ett flertal författare och behöver vara ömsesidig, för att nå framgång (Gustafsson 2009; Skolverket 2010; Konstenius & Schillaci 2011; Levi 2011; Gerrbo 2012; Svedberg 2012; Ahlberg 2013; Gladh & Sjödin, 2013; Garpebring 2014; Hattie & Yates, 2014). Skolverket (2010) skriver fram att relationer kan förhindra att skolfrånvaro uppstår. I en relation betonas Gerrbo (2012) vikten av att utse en passende person, vilken ska ha förmåga att känna av både sociala och strukturella behov i varje enskild situation.

Vikten av att förhindra skolfrånvaro

Skolfrånvaro behöver förhindras och för detta arbeta krävs att det utarbetas ytterligare tillvägagångssätt samt att de åtgärder som sätts in, bör redogöras för och genomgå utvärderingar (El-Khouri et al, 2005). Det är av vikt att tidigt upptäcka de elever, som under senare skolår, riskerar att få hög skolfrånvaro (Kennelly & Monrad, 2007; Guvå, 2014). Vidare pekar Kennelly och Monrad (2007) på att, det redan under mellanstadiet, går att identifiera vilka elever som riskerar skolfrånvaro. Författarna menar att om skolan blir bättre på att identifiera elever i de tidigare skolåren och hittar åtgärder, kan detta leda till en minskad risk, för att elevers skolfrånvaro blir hög.

Det lyfts fram att, det i vissa fall, kan dröja mellan 1-2 år innan skolfrånvaro upptäcks och åtgärdas. Denna situation kan leda till att elever får en högre skolfrånvaro och till och med uteblir från skolan (Kearney, 2004). Det återges att många förebyggande arbeten, som tidigare använts mot skolfrånvaro, inte varit av långsiktig karaktär (El-Khoury et al, 2005). Springe (2009) anser att skolor bör arbeta utifrån ett bredare perspektiv och påtalar att skolor idag inte sällan har en för begränsad syn på problemen. Det framkommer att skolor till viss del gör insatser idag, men att det är en för stor grupp elever som inte får den hjälp som de är i behov av (Gladh & Sjödin, 2013).

4. Teoretisk utgångspunkt och inramning

Den teoretiska bakgrunden kommer inledningsvis bestå av en beskrivning av de två teorier, vilka studiens forskningsfrågor utgår ifrån. Den första teorin som kommer att behandlas är det specialpedagogiska perspektivet KoRP, vilket står för det kommunikativa relationsperspektivet (Ahlberg, 2007 a, 2007 b, 2007c). Den andra är verksamhetsteorin, vilken bygger på att olika verktyg som används, för att skapa förståelse kring en verksamhet (Engeström, 1999; Knutagård, 2002). Våra val av teoretisk inramning grundar sig på denna studies behov av att kunna förstå hur både enskilda individer och grupper, som befinner sig i en verksamhet, påverkar och påverkas av varandra. Avslutningsvis redovisas en specialpedagogisk analysmodell som kommer att användas i studien.

KoRP

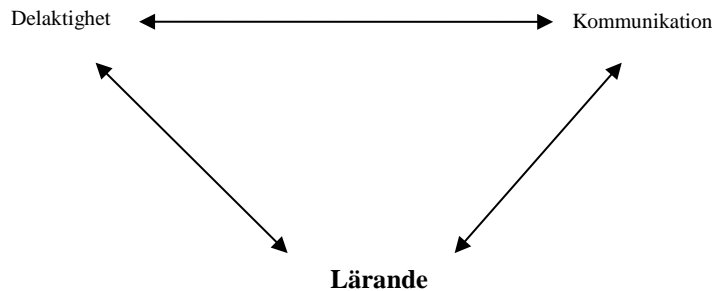
Det kommunikativa relationsperspektivet KoRP, har sin grund inom specialpedagogiken och är ett relationellt perspektiv (Ahlberg, 2007 a, b, c). Perspektivet har vuxit fram ur empiriska studier av skolans sociala praktik och vardag. Den har sina rötter i sociokulturella teoribildningar samt tidigt varit påverkad av fenomenografin (Ahlberg 2007a, c, 2013). Idag kan KoRP betraktas som ett multiteoretiskt perspektiv, genom att det kan användas i många olika teoretiska diskurser. Studier som görs inom KoRP har fokus på hela lärmiljön, att lärande sker i de sammanhang och möten som en elev deltar i och där samspelet mellan elev och dennes omgivning står i centrum (Ahlberg, 2013). Vidare kopplas kunskapsbildning eller meningsskapande inte till enbart individ eller praktik, utan de riktas mot det samspel som sker mellan människan och dennes olika sammanhang (ibid., 2007a, 2013).

För studier inom KoRP kan tre analytiska verktyg användas, både inom skolans vardag och i forskningssammanhang. Begreppen som står i fokus är delaktighet, kommunikation och lärande, vilka är beroende av varandra (Ahlberg, 2012). Begreppen befinner sig på en arena för specialpedagogisk kunskapsbildning, där flera olika studieobjekt och forskningsfrågor kan undersökas på både individ, grupp, organisation - och samhällsnivå (Ahlberg, 2007c, 2012). Verktygen ska betraktas som de viktigaste komponenterna i skolans verksamheter, för att de ska kunna ge stöd till alla elever som är i svårigheter. Vidare betonas att kommunikation, delaktighet och lärande inom skolor kan bidra till att elever inte behöver möta upprepade misslyckanden, utan istället ges förutsättningar till att lyckas med sina skolår (Ahlberg, 2013).

Begreppet delaktighet betraktas som kärnan, där de tre områdena är sammankopplade och går att studeras samtidigt. Begreppen kan med fördel undersökas enskilt eller två områden i taget (Ahlberg, 2012, 2013). Forskning inom delaktighet undersöker både de processer vilka leder till exkludering och inkludering i skolor samt processer som frambringa delaktighet. Kommunikationsområdet undersöker interaktion och språk, vilka skapas utifrån alla de sociala och kulturella erfarenheter, som en individ får samt innefattar även studier på samarbete och samverkan. Inom KoRP ses lärandet som en process och studerar individens kognitiva, emotionella, kroppsliga och - sociala kunskapsbildning. Vidare undersöks bland annat hur människors kunskaper och färdigheter utvecklas, vad de lär sig, samt att allt lärande skapas i det möte som sker mellan individerna och de olika sammanhang som de befinner sig i (Ahlberg, 2012).

Inom KoRP ses språket som det redskap, vilket framförallt kan bidra till att skolans verksamhet ska kunna leda till samhörighet och gemenskap (Ahlberg, 2013). Språket är även grunden för allt lärande, genom att människors tankeverksamhet, lärande och erfarenheter är sammankopplade med språk och kommunikativa processer. Vidare anses kommunikationen vara den del, där alla individer skapas och utvecklas, eftersom den innefattar alla de

sammanhang som en individ deltar i, som både kan vara av språklig- och social karaktär. Det skrivs fram att det både finns informella och formella kommunikativa kontexter på skolor, vilka uppstår till exempel i de samtal, möten och handlingar, som sker i kontakten mellan alla som befinner sig inom verksamheterna. Relationen och samspelet som sker mellan de kommunikativa kontexterna anses både skapa den verksamhet som skolor kan bedriva samt öppnar upp för möjligheter till lärande och delaktighet. Därmed kan kommunikativa kontexterna å ena sidan ses som grunden för hela skolornas verksamheter och å andra sidan, innehar de en stor betydelse för hur elevers delaktighet och lärande utvecklar sig (ibid.).

Figur 1. Delaktighet, kommunikation och lärande konstituerar varandra och är sammankopplade i en ömsesidig påverkan (Ahlberg, 2013, s. 43)

Resultat från studier inom KoRP redovisar att, kommunikationen mellan alla aktörer och på olika ansvarsnivåer är helt avgörande, för vilka effekter de pedagogiska och didaktiska insatserna får för elevernas lärande. Vidare att insatserna är sammankopplade med vilka förutsättningar som eleverna får, till att känna gemenskap och delaktighet (Ahlberg, 2007a).

Verksamhetsteori

Verksamhetsteorin skapades utifrån ett behov av att kunna förklara hur verksamheter kan utvecklas. Vidare att på ett enklare sätt kunna samverka ur ett helhetsperspektiv (Knutagård, 2002; Säljö 2014). För att kunna förklara hur skolan som system fungerar och se dess utvecklingsmöjligheter, är det av vikt att utgå från systemet som en helhet. När olika aktörer ska samverka kring en elev behövs en gemensam plattform, som kan ses ur flera perspektiv och att lösningen bör vara gemensam (Knutagård, 2002).

Med stöd av verksamhetsteorin är det möjligt att förstå det system människan befinner sig i. Vidare har verksamhetsteorin fokus på att ta tillvara på människans egna möjligheter till utveckling. I ett längre perspektiv ses verksamhetsteorin som en utvecklingsteori och ligger till grund för hur situationer kring människor påverkas och influeras (Engeström 1999). Verksamhetsteorin utgår från att det är mötet mellan individen och situationen som påverkar hur individen agerar och reagerar. Allt sker sammanhängande och systemet påverkar hur individen förstår det som händer och sker (Knutagård, 2002; Engeström 1999). Knutagård (2002) belyser att detta innebär att vi som individer, enligt verksamhetsteorin, påverkar och påverkas av samhället.

Inom verksamhetsteorin ses individen som ett subjekt, vilken aktivt utför sina handlingar, påverkar sin situation samt innehar ett värde. Vidare betraktas människan som en ständigt föränderlig individ, som i kontakt med olika verksamheter, ges möjlighet eller blir nödgad att ständigt vara i förändring (Knutagård, 2002).

Säljö (2014) beskriver en tänkbar syn på verksamhetsteorin. I denna presenteras att det finns tre olika nivåer, i de sociala sammanhang, där människan befinner sig. *Verksamhetssystem, handling och operation* (ibid., s. 138). Verksamhetssystemet är den miljö där till exempel eleven uppehåller sig i. I denna verksamhet begär människan olika handlingar som är

beroende av verksamheten och således påverkas även verksamheten av handlingen. Operationer är handlingar som blivit automatiserade, vilka människan inte längre reflekterar över. Utifrån teorin finns ett behov av att se en verksamhet, som påverkar och påverkas av människor. "... en skola blir till en skola genom att människor kontinuerligt återskapar detta verksamhetssystem som en skola genom sina kommunikativa och fysiska handlingar" (ibid., s. 139)".

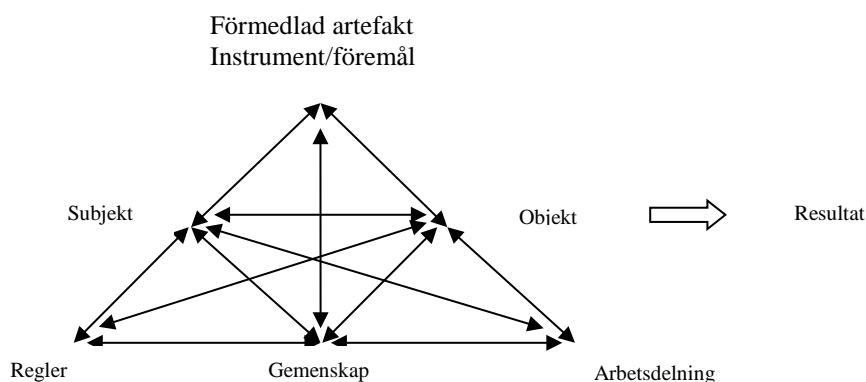
Verksamhetsteorins utveckling

Första generationen

Knutagård (2002) beskriver den första generationens kulturella verksamhetsteori. Vidare beskrivs för att kunna förstå en person och dess handlingar krävs det att, personen ses utifrån de verktyg kulturen har eller vilket samhälle personen lever i samt det motsatta. I första generationens verksamhetsteori utvecklades en triangelmodell. Den har sedan förändrats och utvecklats i andra och tredje generationens verksamhetsteori. Första generationen av verksamhetsteori är den som starkast lyfter fram språket, både det talade och det skrivna. Första teorin har en svaghet, i och med att analysen utgår från den enskilda individen i ett sammanhang (ibid.).

Andra generationen

Knutagård (2002) berättar att grunden för den andra generationens verksamhetsteori ligger i den första generationen och att den har utvecklats genom att kollektivet lyfts fram. De nya tankemönstren förstärkte hur systemen påverkar och påverkas av de personer som befinner sig i ett system samt är i ständig rörelse och utveckling. Under en process kan delar av verktygen bli till regler, som blir närmast självklara i systemet. Den modell (se figur 2) har utvecklats och visar hur systemets begrepp påverkar och påverkas av varandra. I en verksamhet utför människan en handling som påverkar hur övriga agerar och reagerar (Engeström, 1987).

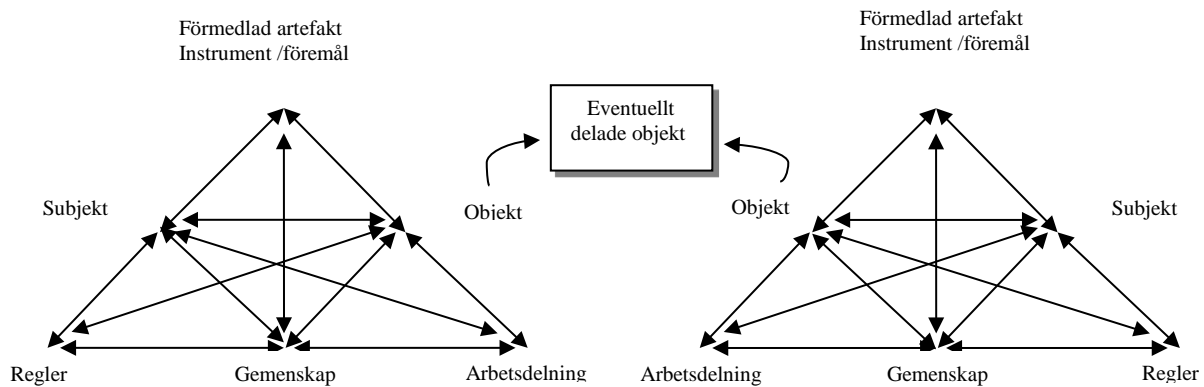

Figur 2. Källa (Engeström, 1987, s. 78)

Vid analysen är det av vikt att verksamheten förstås som en helhet. Inom verksamheten finns flera faktorer som påverkar och påverkas av varandra. Detta förklaras inom verksamhetsteorin som *motsättningar* som sker i interaktion. Det är genom dessa motsättningar som förändring sker.

Tredje generationen

Knutagård (2002) skriver att den tredje generationens verksamhetsteori, ytterligare lagt till en dimension. Detta innebär att begreppen utvecklats för att öka möjligheten kring att förstå olika verksamheter. Engeström (2001) menar att inom verksamhetsteorin kan ett delat objekt (figur 3) påverkas av flera verksamheter samtidigt. Inom teorin är målet att utveckling ska ske och skapa en bredare förståelse för verksamheten. Detta kan till exempel ske när flera verksamheter finner motsättningar, som sedan leder till att nya samverkansformer utvecklas. Vidare anses det att lärandet sker parallellt med att utvecklingsprocessen fortgår.

Figur 3. Källa (Engeström, 2001, s.136)

Teoretisk inramning

Studiens teoretiska inramning kommer att utgå från att KoRP och verksamhetsteorin sammanförs till en specialpedagogisk analysmodell. Inom KoRP ska begreppet delaktighet betraktas som det centrala och de tre områdena går att studeras samtidigt. Under analysnivån kan de tre områdena, med fördel, även undersökas enskilt eller två områden i taget (Ahlberg 2009, 2013).

Enligt KoRP ses kommunikation, på olika nivåer och i olika situationer, som en bärande del. En av perspektivets grundstolpar är att undersöka individers delaktighet i redan pågående processer. För studier inom KoRP kan de tre analytiska begreppen användas, både inom skolans vardag och i forskningssammanhang samt ska dessa betraktas som de viktigaste komponenterna i skolans verksamheter. I den sociala praktiken betraktas meningsskapandet som en del av både individernas kunskaper och tidigare erfarenheter samt ses utifrån de värderingar och regler som har vuxit fram i det sociala samspelet. Områdena befinner sig på en arena för specialpedagogisk kunskapsbildning, där flera olika studieobjekt och forskningsfrågor kan undersökas på både individ-, - grupp-, - organisations-, - och samhällsnivå (Ahlberg 2007a, 2009).

Verksamhetsteorin gör det möjligt att förstå en verksamhet på nya sätt. Denna teori lyfter fram människans förutsättningar för att kunna utvecklas. Människor befinner sig i olika system som har en påverkan på och av varandra. Detta leder till att verksamheten och människan är i en ständig utvecklingsprocess (Engeström, 1999). Kuti (1999) beskriver att verksamhetsteorin, genom dess analytiska begrepp, kan användas för att möjliggöra skapandet av ny förståelse av vårt samhälle. Det är genom de konflikter eller motsättningar som sker mellan till exempel människan och olika digitala system, som det uppstår ett behov av att förändra och förbättra det redan befintliga systemet. Genom att använda den triangel som arbetats fram, kan det bli tydligt hur de olika begreppen påverkar varandra och vad som kan ses som utvecklingsbart (ibid.).

I och med att både KoRP och verksamhetsteorin har sina rötter i det sociokulturella perspektivet samt genom att de ger möjlighet att praktiseras på olika sätt, kan dessa sammanflätas i analysförfarandet. Genom studier av båda teorierna och de centrala begreppen har en specialpedagogisk analysmodell utformats.

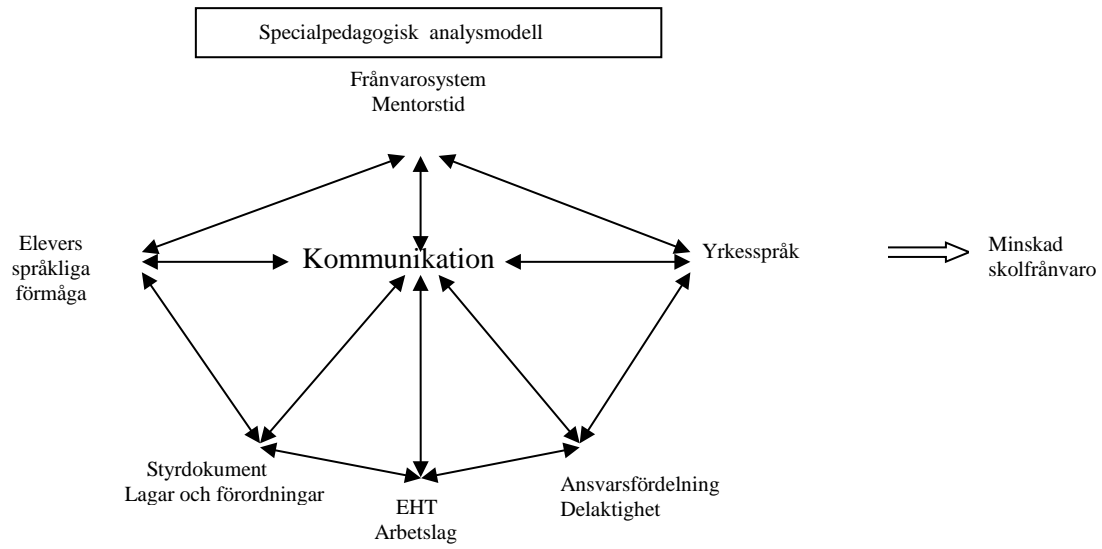
Specialpedagogisk analysmodell

Den specialpedagogiska analysmodellen är skapad utifrån KoRP (Ahlberg, 2007a, b, c, 2013) och verksamhetsteorin (Knutagård, 2002; Engeström, 1999). Först utgjorde KoRP:s begrepp grunden för hur vi närmade oss empirimaterialet, där kommunikation och delaktighet är två centrala begrepp och som även är centrala i vår specialpedagogiska analysmodell.

Verksamhetsteorins utgångspunkt är att alla som ingår i ett sammanhang påverkar och påverkas av varandra. Därmed ska ett fenomen, enligt verksamhetsteorin, studeras tillsammans med de delar som kan påverka och även kan påverkas av fenomenet. I denna studie har elevernas skolfrånvaro undersökts utifrån denna utgångspunkt. Därtill har vi utifrån läsningen av tidigare forskning fyllt på modellen med sådant som anges som centralt för elevers närvaro.

Analysmodellens övergripande begrepp är kommunikation eftersom detta, utifrån teorin, kan tänkas påverka och bli påverkat av arbetet med elevers skolfrånvaro. Andra begrepp som modellen består av och som även utgör studiens kategorier, tillsammans med kommunikation är, frånvarosystem, ansvarsfördelning, yrkesspråk, elevers språkliga förmåga och delaktighet. Analysmodellens begrepp Elevhälsoteam (EHT) togs fram eftersom professionerna speciallärare och specialpedagoger inte sällan får uppdrag med elevers skolfrånvaro samt att de ingår i skolornas EHT. EHT:s professioner lyfts fram som viktiga i arbetet med skolfrånvaro i den tidigare forskningen. Begreppet arbetslag ingår i modellen utifrån att det ses som ett viktigt forum i skolan, för att kunna arbeta med elevernas skolfrånvaro och även för att arbetslagens arbete ofta sker i en kommunikation med EHT. Styrdokument samt lagar och förordningar är begrepp som ligger till grund för skolornas arbete med skolfrånvaro. Dessa begrepp är centrala eftersom respondenterna måste förhålla sig till dem och påverkar därmed hur de uttrycker sig i empirin. Vidare har både KoRP:s modell och även verksamhetsteorins tredje generationsmodell legat till grund för skapandet av vår specialpedagogiska analysmodell (figur 4).

Kommunikation ska ses som det mest centrala för skolornas verksamhet i arbetet med skolfrånvaro. Frånvarosystem och mentorstid är verktyg som används för att upptäcka och kommunicera kring skolfrånvaro. Inom skolorna framstår EHT och arbetslag som viktiga aktörer, vilka behöver samverka kring arbetet med elevers skolfrånvaro. Styrdokument samt lagar och förordningar är de som styr skolorna som verksamhet. Ansvarsfördelning och delaktighet är de begrepp som genomsyrar skolornas inre arbete. Utifrån de två begreppen elevers språkliga förmåga och yrkesspråk, finns ett behov av att undersöka om dessa påverkar skolfrånvaro eller om skolfrånvaron påverkar dem. Genom analysmodellens begrepp är avsikten att utifrån studiens empiri, kunna se hur skolor kan utvecklas och förbättras, för att förhindra eller nå minskad skolfrånvaro. Analysmodellens alla begrepp påverkar och påverkas av varandra i alla olika skolsammanhang. Analysmodellen ska även ses som ett redskap i skolors arbete med elevers skolfrånvaro.

Figur 4, Specialpedagogisk analysmodell

5. Problemformulering, syfte och forskningsfrågor

Problemformulering

Vårt intresse för ämnet skolfrånvaro har samband med att våra uppdrag kring problemet har blivit fler. Detta är ett problem som inom skolan väcker stor oro. Hedevåg (2015) uttrycker en farhåga om att elever med skolfrånvaro ständigt ökar och att dessa elever blir fler och fler. Skolverket (2008) skriver fram elevers skolplikt, att de har rätt till utbildning. I rapporten framgår det att det finns elever som inte tillgodoses denna rättighet. Det betonas även om elevernas rätt, i form av särskilt stöd, när det gäller till exempel läs- och skrivsvårigheter. Det uppmärksammas att det förekommer situationer, när elever förblir i hemmet. Detta med anledning av att ingen av de berörda parterna såsom skola, elev eller vårdnadshavare, har kunnat komma fram till insatser, som bidragit till ökad skolnärvaro. Våra erfarenheter bekräftar dessa elevsituationer, där skolan trots insatser, inte alltid lyckats behålla eleverna i skolan. Enligt Gladh och Sjödin (2013) är det enbart skolan och de professionella som kan sätta gränser, för vilket stöd som kan vara en alternativ väg, för elever som inte kommer till skolan.

Vår yrkeserfarenhet visar att högstadietiden kan vara en period, där vikten av att skapa en identitet och hitta sin roll, inte sällan är mer central för eleverna, än kunskapsinhämtningen. Skolan är den arena där eleverna spenderar mycket av sin tid och där de ges möjlighet till att upprätta kompisrelationer. När de befinner sig i skolan och deltar i olika sammanhang, samspelar de med både vänner och skolpersonal (Ahlberg 2013; Strand 2013). ”Den stora utmaningen för skolans personal är, och kommer alltid att vara, hur de ska möta alla elevers olikheter och hantera att alla elever har olika erfarenheter, förutsättningar, kunskaper och behov” (Ahlberg, 2013, s. 113).

I våra yrkesroller som specialpedagoger innehar vi uppdrag, att ta ansvar för att eleverna ges förutsättningar och möjligheter till att utveckla sina förmågor i det svenska språket och att de når alla kunskapskrav i samtliga ämnen. Funderingar som väcks är att skolan inte alltid förmår att möta alla elevers behov och anpassa undervisningen? Under de år som vi arbetat i skolan har pedagoger uttryckt att skolan borde kunna göra mer för eleverna med skolfrånvaro. När vi lyssnar på våra kollegor tycker vi oss höra, att skolan endast kan påverka elevernas situationer när de befinner sig i verksamheten. Vidare för pedagogerna fram tankar kring deras sätt att prata med eleverna, om det kan påverka deras skolfrånvaro?

Enligt Skolverket (2008) är det inte ovanligt att skolor alltför tidigt påbörjar insatser, när det ännu inte gjorts någon utredning över hur elevens situation ser ut. Därmed riskerar insatserna att inte vara av långsiktigt karaktär och inte få positiva effekter. Detta uttrycker även Hedevåg (2015) och Gladh och Sjödin (2013) som betonar att kartläggningar måste göras i större utsträckning. Elever som befinner sig i en situation med skolfrånvaro bör ses som en signal om att den inte mår bra (Baker et al. 2001; Skolverket, 2008, 2010; Sveriges Kommuner & Landsting, 2013). ”Det syns inte alltid utanpå.” (Skolverket, 2009, s. 9).

Stigendal (2004) beskriver en fara med att om skolor inte klarar av uppdraget med att få elever att känna sig delaktiga, kan risken bli att eleverna istället satsar på att lyckas i andra sammanhang, vilket inte främjar deras skolsituation. Färnkvist (2011) skriver att flera av de ungdomar, som ingick i en intervjustudie kring skolfrånvaro, berättade om svårigheterna med att behålla sociala band med andra kompisar. De uttryckte att det var lättare att ta del av den virtuella världen på internet istället för skolan.

Det lyfts upp att när en elev får ett enda frånvarotillfälle, bör skolan direkt vidta åtgärder, med anledning av att detta kan betyda att eleven inte har en god hälsa (Skolverket, 2010). Enligt Skolverket (2008) har verksamheternas insatser inte sällan sin grund i skolans organisation, vilka resurser och rutiner som finns samt ibland på en slumpartad. Gladh och Sjödin (2013) menar att elever som inte går i skolan och inte ingår i sociala interaktioner, mister möjligheter till att erhålla kunskaper. Vidare att de förlorar en grund till förberedelse för vuxenlivet samt för att skapa sig den identitet, som skola och arbete kan ge (Baker et al. 2001; Kearney, 2001; El-Khouri et al. 2005; Konstenius & Schillaci, 2010; Skolverket, 2012; Gladh & Sjödin, 2013).

Studiens syfte

Det övergripande syftet är att undersöka och jämföra hur skolor arbetar med att förhindra att skolfrånvaro uppstår. Vidare fokuseras hur skolfrånvaron upptäcks och om professionerna speciallärare, specialpedagog och mentor arbetar olika kring elevers skolfrånvaro. Studiens syfte är även att ta reda på om skolfrånvaro kan ha samband med elevers språkliga förmåga samt hur detta beskrivs av de olika professionerna.

Frågeställningar

För att förtydliggöra syftet med studien utgår den från följande frågeställningar:

- Vilka är de verktyg som används för att förhindra, upptäcka och arbeta med elevers skolfrånvaro, enligt de olika skolorna?
- På vilket sätt finns det samband mellan skolfrånvaro och elevernas språkliga förmåga och hur beskrivs detta av de olika professionerna?
- Finns det likheter och skillnader mellan professionerna och de olika grundskolornas organisatoriska arbete med skolfrånvaro? I så fall vilka?

6. Metod

I vår metod del kommer vi först att lyfta fram den metod vi valt. Därefter följer det urval vi har gjort inför våra gruppintervjuer. Sedan presenteras genomförandet av gruppintervjuerna. Efter det kommer avgränsningar, etiska överväganden, tillförlitlighet samt de tre begreppen reliabilitet och validitet att redovisas.

Val av metod

Det övergripande syftet är att undersöka och jämföra hur skolor arbetar med att förhindra att skolfrånvaro uppstår. Vidare fokuseras hur skolfrånvaron upptäcks och om professionerna speciallärare, specialpedagog och mentor arbetar olika kring elevers skolfrånvaro. Studiens syfte är även att ta reda på om skolfrånvaro kan ha samband med elevers språkliga förmåga samt hur detta beskrivs av de olika professionerna.

Vi valde därmed att genomföra studien genom den kvalitativa forskningsansatsen. Enligt Stukát (2011) kan denna ansats användas när syftet är att karaktärisera eller gestalta något samt även när meningen är att försöka tolka och förstå resultaten. Den kvalitativa forskningsansatsen innebär att forskaren prövar olika teorier utifrån litteratur, när empirin samlas in och bearbetas (Bryman, 2011).

I och med att studiens syfte föll valet på den kvalitativa insamlingsmetoden. Vidare valdes den semistrukturerade intervjun, med anledning av att den utförs med en frågeguide, där problemområdet är tydligt samt att det finns förutbestämda frågor som med fördel kan tas upp i den ordning som passar för varje intervjusituation. Ytterligare anledningar till valet av intervjuformen var att den kan anpassas efter varje enskild intervju samt ger intervjuaren möjlighet till att följa upp på ett sätt, som beslutas i situationen (Stukát, 2011). I vår studie var det relevant att se om huruvida det fanns mönster mellan de olika skolornas svar samt även likheter och skillnader mellan de tre professionernas svar. Den kvalitativa intervjuansatsen är passande när det finns intresse av att se icke kända mönster och olikheter att resonera på (ibid.).

Med anledning av att studiens intresse för hur de tre professionerna skulle välja att berätta om hur de tillsammans arbetar med skolfrånvaroproblematiken, föll vårt val på att utföra gruppintervjuer. Denna intervjuform benämns av vissa författare som *fokusgruppintervju*, (Stukát, 2011), medan andra författare skiljer dem åt (Bryman, 2011). Gruppen ska inte vara stor, utan begränsas till tre-sex personer (Stukát, 2011). Detta val grundades dels på att respondenterna, i intervjutillfället, skulle kunna se att de fick tid till att samtala om skolfrånvaro under en ostörd stund. Dels med förhoppningen om att de själva kunde få behållning av deras medverkan, som de sedan skulle kunna använda i praktiken. En fördel med gruppintervjuer är att det är möjligt att ställa frågor, som både är riktade till hela gruppen samt även i syfte att få individuella svar (ibid.).

Vidare betonas att gruppintervjun även har nackdelar, som grupptryck och att respondenterna kan inverka på varandra, vilket endast leder till majoritetssvar. Ännu en nackdel är att respondenterna kan välja att inte berätta sina åsikter i grupsituationen, utan egentligen är av en annan åsikt. Denna risk kan dock även gälla för när en person intervjuas (Stukát, 2011). Vi är medvetna om att gruppintervjuernas svar inte helt kan uppfattas som representativa för hur all personal tänker kring skolfrånvaro, på respektive skola (Stigendal, 2004). Det hade ställt

krav på en större forskningsinsats för att kunna täcka hela skolornas arbete med skolfrånvaroproblemtiken.

Ett annat alternativ hade varit att använda den strukturerade intervjuformen. Orsakerna till varför studien inte genomfördes utifrån den, var för att intervjuformen inte tillåter att förändringar sker i den rådande situationen, varken när det gäller hur frågorna ska ställas eller ordningen. För att öka en studies validitet kan, med fördel, flera metoder användas. För ökad validitet kunde enkäten varit ett komplement, där vi med hänsyn till tidsbristen valdes att avgränsa undersökningen till att enbart använda intervjuverktyget. Om vi hade valt enkäten skulle en större grupp av respondenter kunna nås och möjligheten till att kunna jämföra ett större underlag genom enkätresultaten (Stukat, 2011). Eftersom vårt intresse var att få fram ett resonemang kring syfte och frågeställningar, såg vi inte enkäten som en lämplig metod.

Stukat (2011) påpekar att den kvalitativa ansatsen ställer krav på både noggrannhet och tar lång tid. Kvale och Brinkmann (2009) och Stukat (2011) lyfter upp vikten av att åstadkomma kvalitet av de genomförda intervjuerna och att det inte sällan är valet av färre intervjuer, som är att föredra. Stukat (2011) menar även att det om empirins material ska bli grundlig, är det inte antalet intervjuer som är det centrala. Författaren påtalar vidare att det inte är enkelt att utge ett exakt antal personer som bör medverka, utan detta beslut får tas med hänsyn till uppsatsens omfattning samt kopplat till tiden för intervjuer, transkribering och analys. I denna kvalitativa studie eftersöker vi inte möjligheten att generalisera utan är mer intresserade av att få mer information från fler skolor (ibid.).

Urval

Vår studie riktades mot grundskolans senare del, år 7-9 och därmed gjordes en avgränsning, ett strategiskt urval (Byström & Byström, 2011). Detta val grundades dels på att vi själva båda har erfarenhet av denna del av grundskolan, i rollen som mentor och delvis specialpedagog, dels för att forskning pekar på att elevernas skolfrånvaro ökar mest i grundskolans senare år (Skolverket, 2008). Undersökningsgruppen bestod av 18 yrkesverksamma pedagoger, där professionerna speciallärare, specialpedagoger och mentor. Vår metod att komma i kontakt med möjliga respondenter utgick ifrån ett snöbollsurval, som Stukat (2011) skriver fram, eftersom vi sökte efter ett antal personer med speciella professioner och erfarenheter. Enligt Stukat (2011) är denna metod passande när den undersökningsgrupp som efterfrågas är svår att kunna nå. Därefter gjordes ytterligare ett urval genom att endast inrikta oss på att låta professionerna speciallärare med inriktning svenska, och mentorer som undervisar i ämnet svenska komma till tals. Anledningarna till varför denna yrkessammansättning valdes, var utifrån våra erfarenheter att det är dessa professioner som inte sällan arbetar med skolfrånvaro. Ännu en anledning var att undersöka om speciallärarna och pedagogerna mer lyfter undervisningen, didaktiken och den språkliga förmågan i arbetet med skolfrånvaro. Vi är medvetna om att skolors kuratorer ofta har en del i skolfrånvaroarbetet, men vi valde bort denna aktör med anledning av vårt intresse mer är inriktat på de pedagogiska situationerna.

Genomförande

Förarbetet innan gruppintervjuerna skulle genomföras, bestod av att studera tidigare forskning inom vårt problemområde. Arbetet bestod även av att vi samtalade och reflekterade om syfte, frågeställningar och arbetade med intervjufrågorna, för att kunna säkerställa validitet. Vi ställde frågorna till oss själva vid upprepande tillfällen, för att pröva om vi själva tolkade dem lika samt deras relevans. Vi läste även metodlitteratur för att kunna förbereda oss inför

intervjusituationerna (Kvale och Brinkmann, 2009). "Intervjuforskning är ett hantverk som, om det utförs väl, kan bli en konst." (ibid., s. 32). Frågeguide (se bilaga 2) tillverkades, som innehöll frågor som både var inriktade till att respondenterna gemensamt skulle svara samt även frågor för att undersöka hur respondenterna svarade utifrån sina professioner.

Först genomfördes två pilotstudier, vilka efter godkännande spelades in. Båda intervjugrupperna fick ta del av missivbrev (se bilaga 1) och frågeguide. Den första pilotstudien gjordes gemensamt och efter den gjordes en analys av våra möjligheter till att ställa frågor och eventuella följdfrågor på ett likartat sätt samt kontrollerades om frågorna motsvarade syftet. Analysen av pilotstudien (Stukát, 2011) resulterade i att frågeguiden omarbetades, för att den ännu mer skulle motsvara syfte samt att vi fick de svar som möjliggjorde ett kommande analysarbete. Urvalet av frågor, hur de är skrivna och hur de framförs är avgörande för vilken information som kan erhållas (Stukát, 2011).

I analysen av pilotstudien tog vi även fram gemensamma verktyg för att kunna behålla fokus på problemet till de kommande gruppintervjuerna och för att kunna ha kontroll över vem som uttryckte vad. Eftersom vi hade valt att omformulera intervjufrågorna, valde vi att genomföra en andra pilotstudie. Med hänsyn till tidsbristen blev det enbart en av oss som deltog. Detta val grundade sig på att det endast var frågorna som vi ville bevaka. När den andra pilotstudien hade genomförts transkriberades och analyserades den gemensamt, för att säkerställa att frågeguiden gav möjlighet till att svara på studiens syfte och frågeställningar. Eftersom frågeguiden inte förändrades efter den andra pilotstudien, togs beslutet att även denna kunde jämföras med övriga gruppintervjuer.

Efter att vi fått klart för oss vilka skolor som kunde vara aktuella och fått namn på den första kontaktpersonen, skickades vårt missivbrev ut via mejl. Vi blev fort uppmärksammade på vikten av att kunna skapa en god kontakt med den första respondenten, för att senare kunna få ett positivt svar för intervju. För att undvika bortfall, hade vi framfört, att vi kunde komma till deras skola samt att vi i stor utsträckning kommer att ta hänsyn till deras val av intervjudag och tid. Där betonades även att det fanns en öppenhet för att de skulle ha andra önskemål. Därmed skulle de tre professionerna inte behöva avge restid utan enbart avsätta tid till intervjutillfället (Stukát, 2011).

I och med vår erfarenhet av att alla skolor inte har både speciallärar- och specialpedagogkompetens, undersökte vi detta i ett tidigt skede. Vi upptäckte att chansen med att få kontakt med skolor som motsvarade våra krav var komplicerat, genom att flera skolor inte hade både speciallärare och specialpedagoger anställda och därmed gick det mer tid än planerat. Det blev också mer komplicerat för den första respondenten, att denne skulle försöka skapa ett utrymme för gruppintervju, som skulle motsvara våra önskemål. Alla gruppintervjuerna kom att bestå av en speciallärare och en mentor, men inte alltid med inriktning svenska.

Gruppintervjuerna genomfördes inte av oss båda. Dock resulterade det att en intervju utfördes av oss båda, för av oss icke påverkningsbar faktor. Medvetenheten om att det innebar risker med att vi inte skulle genomföra intervjuerna (Stukát, 2011). Vid gruppintervjun på skola D blev det ett bortfall, där specialpedagogen fick förhinder. Försök gjordes med att få till stånd en telefonintervju, men utan resultat. Även om vi hade sett att studien innefattat de 18 respondenter istället för 17, anser vi att risken för en lägre tillförlitlighet inte kan sägas vara hög (ibid.).

Gruppintervjuerna spelades in efter godkännande. Dels för att det skulle underlätta för intervjusituationen, genom att öka möjligheterna till att kunna vara mer fokuserade på att lyssna och kunna ställa eventuella följdfrågor. Dels för att om vi enbart skulle förlita oss på våra anteckningar, fanns en risk för att viss information skulle gå förlorad, som kunde ha haft betydelse för resultatet av studien (Bjørndal 2005). Beslut togs om att fråga pedagogerna om tillåtelse av inspelning först vid intervjutillfället, för att minska ett eventuellt bortfall. I och med vår medvetenhet om respondenterna skulle kunna känna sig obekväma eller bli hämmade i sitt berättande, beroende på hur de uppfattar inspelningsmomentet, inledde vi varje intervju med att lyfte upp de etiska principerna, därmed säkerställa att det inte fanns några frågor kring inspelningen och hur den senare kommer att användas (ibid.).

Avgränsningar

Det är de professionella aktörerna inom grundskolans senare del som står i fokus för studien. Materialet har tagits fram ur gruppintervjuer, som gjorts med 17 pedagoger på sex skolor vilka har erfarenhet av att arbeta med elevers skolfrånvaro. Vi är medvetna om att både elevernas och vårdnadshavarnas syn på skolsituationerna med skolfrånvaro hade gett studien en bredd, men i och med tidsaspekten och studiens mindre omfattning ansåg vi att de gruppintervjuer vi gjorde var tillräckliga. I studien ansåg vi att det inte var relevant att upplysa om pedagogernas kön, ålder, arbetsår. Detta med anledning av att studiens syfte var att få professionernas röster utifrån deras erfarenhet och ämnesområde.

Det hade varit intressant att även ha fått elevernas syn på deras skolsituationer, men med tanke på tiden som vi har till förfogande, blev detta en nödvändig avgränsning (Bryman, 2011; Kvale & Brinkmann, 2009). I och med att undersökningens fokus var på de tre utvalda professionerna och hur arbetet med skolfrånvaroproblematiken var på respektive skola, blev generaliseringar inte relevanta eller genomförbara (Stukát, 2011). Det antal skolor som deltog i studien, kan inte sägas utgöra ett resultat, som kan appliceras på andra högstadieskolor runt om i Sverige.

Etiska överväganden

För uppsatsen har särskild hänvisning tagits till Vetenskapsrådets (2011) fyra huvudkrav vilka är informations- samtyckes- konfidentialitets- och nyttjandeskraven.

Kravet på information för studien kommer att uppfyllas genom att både syfte, tillvägagångssätt beskrivs för de berörda samt att det bygger på en frivillig medverkan. Urvalet innefattar endast myndiga personer och därmed blir det inte aktuellt att tillfråga några andra, än de som skall medverka. I inledningsskedet av studien formulerades ett missivbrev. Detta för att ge respondenterna möjlighet till att kunna ställa frågor kring och inför intervjun. Skolorna kommer att få tillgång till frågeguiden ett par dagar innan intervjutillfället, för att kunna förbereda sig.

Enligt samtyckeskravet finns även rätten att avbryta sitt deltagande under hela intervjuförloppet (Stukát, 2011). Detta krav skriver vi fram i missivbrevet och togs även upp inför varje gruppintervju. Dokumentationskravet på samtycket kom att göras i samband med intervjutillfällena och respondenterna utsattes inte för påtryckningar (Vetenskapsrådet, 2011).

Empirin samlades in utan att varken någon individs- skolas- eller kommuns identitet nedtecknades och genom detta förfarande blev anonymiteten säkerställd. Skolorna benämndes med påhittade namn som inte kan härledas till respektive skola. Empirin lagrades inte i

dokumentet i googledrive, för att säkerheten kring den insamlade empirin skulle beaktas med yttersta hänsyn och respekt för respondenternas anonymitet (Vetenskapsrådet, 2011).

Utifrån nyttjandekravet kom empirin endast att vara tillgänglig för forskningssyfte (Stukat, 2011). Respondenterna kunde vid begäran åberopa det färdiga forskningsresultatet. Vid varje gruppintervju erbjöds respondenterna att ta del av det färdiga materialet (Vetenskapsrådet, 2011).

Tillförlitlighet

Inom tillförlitligheten finns det fyra kriterier, *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och *en möjlighet att styrka och konfirmera* (Bryman, 2011). I en kvalitativ studie som ska uppfylla trovärdighet, bör forskaren informera de intervjuade om det resultat som framkommit samt följa reglerna. Den kvalitativa studien strävar inte sällan efter att vara detaljrik och förstå det sociala sammanhanget, där intervjun genomförs. Den har i flesta fall ett färre antal personer med, istället för att införskaffa en större mängd data från många verksamheter. Genom detta förfarande ska det vara möjligt att, genom en noggrann studie som beskrivs väl, avgöra om studien kan vara överförbar på en annan verksamhet.

För att säkerställa pålitligheten av den studie som görs ska forskarna beskriva sin undersökning och låta den granskas under hela processen. För att en forskare ska kunna påvisa sin objektivitet bör kriteriet möjlighet att styrka och konfirmera beaktas. Det är även av vikt att under hela processen vara medveten om sina egna värderingar och att de kan påverka resultat (Bryman, 2011).

Reliabilitet och validitet

Reliabilitet innebär hur hög noggrannheten är i en studie, vilken kvalitet mätningen har och att man alltid använder samma metod vid varje undersökning. Stukat (2011) skriver att reliabiliteten kan definieras som "... mätningens motstånd mot slumpens inflytande" (ibid., s. 133). För att säkra reliabiliteten kan samma undersökning göras en gång till. Ett annat sätt att säkra undersökningens reliabilitet kan göras genom att en annan person genomför samma undersökning och använder samma mätmetoder (ibid.). Det kan anses som problematiskt att göra om en exakt likadan intervju, eftersom både deltagarna och situationen påverkar resultatet. Detta medför att reliabiliteten blir lägre i en kvalitativ studie. I och med att den första pilotstudien genomfördes gemensamt och att vi därefter resonerade kring vårt sätt att ställa frågor och hur vi agerar i en intervjusituation, kan detta sägas öka möjligheten till att vi genomförde övriga intervjuer på ett liknande sätt. Detta förfarande kan öka studiens reliabilitet.

Validitet innebär att undersökningen mäter det som avses att mätas, för att kunna dra relevanta slutsatser (Byström & Byström, 2011). Stukat (2011) betonar att reliabiliteten ska vara hög när validiteten mäts. Det bör uppmärksammas att de frågor som ställs kan tolkas på flera sätt, vilket gör att svaren kan ifrågasättas. Detta bör intervjuaren vara medveten om. I och med att en revidering av frågeguiden gjordes efter den första pilotstudien, kan detta sägas öka möjligheten till att studiens syfte och frågeställningar skulle komma att besvaras i de kommande intervjuerna. När den andra pilotstudien utfördes, bevakades frågorna noga och därefter transkriberades och analyserades den gemensamt. Detta för att ytterligare säkerställa att vi fått svar på syfte och frågor samt ge möjlighet till att kunna dra relevanta slutsatser. Detta förfarande kan sägas öka studiens validitet.

7. Resultat

Vi kommer i vår resultatdel att först presentera databearbetning och analys. Därefter kommer de enskilda skolorna att redovisas med en efterföljande sammanfattande analys. Sedan görs en jämförelse mellan de olika skolorna, där likheter och skillnader framträder. Verksamheterna kommer att benämnas med Pilotskola, skola A, skola B, skola C, skola D och skola E. Pilotskolans empirimaterial kommer att jämföras med övriga skolor.

Studiens resultat skrivs därefter fram utifrån den specialpedagogiska analysmodellen. De teorier som ligger till grund för denna modell är KoRP (Ahlberg, 2007a, b, c, 2013) och verksamhetsteorin (Knutagård, 2002; Engeström, 1999). De kategorier som används i resultatdelen är kommunikation, frånvarosystemet, ansvarsfördelning, elevers språkliga förmåga, yrkesspråk och delaktighet.

Övergripande kategorin är kommunikation. Här kommer varje profession och skola att presenteras var för sig. Kategorin frånvarosystem redovisas som en samlad röst från samtliga pedagoger. Kategorin ansvarsfördelning presenteras som en sammanfattande analys utifrån varje profession. Vi väljer därefter att presentera empirin utifrån kategorierna, elevers språkliga förmåga, yrkesspråk och delaktighet. Här presenteras varje profession för sig, som följs av en sammanfattande analys. Valet av resultatets struktur har sin grund i målet att tydliggöra hur varje skola organiserar sitt skolfrånvaroarbeta, för att sedan kunna göra en komparativ analys. Det var även viktigt att söka efter om det fanns en specifik rutin för varje skola och för varje professions uppdrag i skolfrånvaroarbetet. Detta är anledningen till att vi, under vissa kategorier, presenterat professionerna som en gemensam röst och i andra som enskilda röster. Eftersom att vi under databearbetningen blev medvetna om kommunikationens betydelse, beslutade vi att ge denna mer utrymme.

Databearbetning och analysförfarande

Vid en analys av kvalitativ studie är det betydelsefullt att visa en strävan efter en skaparförmåga, avslöja olika perspektiv samt arbeta med att "gå under ytan" (Ahlberg, 2009, s. 23). Analysens huvuduppgift är att frambringa det innehåll som fångats ur empirin och även gestalta förståelse för de ord som framkommit. Det framkommer att förmågan att kunna byta synvinklar är av vikt, eftersom det kan ge en djupare analys (ibid.).

I resultatet och analysen kommer meningskoncentrering att användas vid citat, för att få fram det som är mest betydande för studiens syfte (Kvale & Brinkmann, 2009). Citaten kommer att inte redovisas ordagrant och vidare kommer dessa att skrivas i talspråksform.

Enligt Ahlberg (2009) kan analysen bidra till att likheter, skillnader kan utses och urskilja mönster samt även använda olika teman för att kunna kategorisera.

I och med att gruppintervjuerna skulle resultera mer i ett samtal än att följa frågeguiden till punkt och pricka, blev resultatet att respondenterna ibland kom in på frågor som ännu inte hade ställts. Följden av detta blev att frågeguiden enbart fungerade som en vägledning. Vid analysarbetet har vi läst svaren upprepade gånger och varit noggranna med att inte lägga in för stor del av våra tidigare erfarenheter, vår förförståelse från litteratur, egna förväntningar och vara försiktiga med att tolka in dessa in i resultatet. Vi märkte att behovet av att argumentera för och emot varandra blev relevant vid flera tillfällen. Detta för att öka möjligheterna till att empirins material inte skulle tolkas utifrån vår förförståelse. För att kunna säkerställa att vi inte tolkat empirin utifrån vår förförståelse har vi gemensamt läst transkriberingarna vid ett flertal gånger och lyssnat på delar av det inspelningen vid behov (Kvale & Brinkmann, 2009).

I forskarrollen ingår det att göra överväganden kring vad och vilka delar ur empirin, som kommer att visa sig i resultatet. I och med att valet föll på att göra en gemensam studie och bearbetningen gjordes tillsammans, kan detta ses som en fördel, utifrån pålitlighet och möjlighet att styrka och konfirmera (Bryman, 2011). Vidare har en forskare "... möjlighet och frihet att teckna bilder av verkligheten, som kan innebära att vi ser oss själva och världen på ett nytt sätt, bilder som vi kan förmedla till andra" (Ödman, 2007, s. 242). Denna möjlighet innebär att forskaren står inför två utmanande handlingar, vilka analyseras av både oss själva och andra. Den ena handlingen består i att gestalta och den andra innefattar vad gestaltningen innebär, gentemot våra tidigare erfarenheter och kunskaper (ibid.). Detta resonemang har vi låtit genomsyra hela processen med databearbetningen och hur vi diskuterat fram de val som blivit den slutgiltiga empirin.

Sammanfattning av skolor

I denna del kommer vi först att redogöra för en sammanfattning över varje skola. Efter varje redovisning av skola kommer en sammanfattande analys, vilken inledningsvis lyfter fram var skolorna verkar förlägga skolfrånvaroproblematiken. Därefter följer en komparation mellan de olika skolorna.

I samtliga intervjuer har det framkommit att skolorna använder digitala system, när det gäller hanteringen av elevernas skolfrånvaro. Dessa system innehåller skolklassernas schema. Vid sjukfrånvaro krävs det, att vårdnadshavare ska anmäla sina barns frånvaro varje dag, oavsett hur lång sjukperioden är. Vi har valt att genomgående benämna dessa för frånvarosystem. Vårdnadshavare kommer att användas som begrepp, för de vuxna som ansvarar för eleven. De samverkansparter som nämns i denna del är Elevhälsoteam (EHT), Individ- och Familjeomsorg (IFO), Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) samt Habilitering (Hab).

Pilotskola

Respondenterna berättar hur de arbetar med skolfrånvaro på skolan och lyfter upp två elevers skolsituationer. Båda två har många sena ankomster, där den ena elevens situation har utvecklats till en hög frånvaro om 20 %. Kommunikation sker både med elever och med vårdnadshavare i olika former, en återkommande insats, som ses som betydelsefull. För den eleven har skolfrånvaron inte minskat genom dessa insatser. Därmed har elevens skolsituation anmälts till EHT. Den andra elevens skolfrånvaro har minskat med hjälp av samtalen och samarbetet med vårdnadshavare.

Respondenterna ser sig själva som verktyg i arbetet och de framhåller att deras sätt att uttrycka sig är betydelsefullt samt uppmuntrandet av elevernas skolnärvaro är centralt. Andra insatser som lyfts upp är samarbete med föräldrarna, frånvarosystemet, skolvärd, kurator och ett samverkansprojekt kopplat till IFO.

När det gäller frågan om vilka verktyg som de olika professionerna använder, nämns klassmentorerna, vilka pratar med varandra när de ser en förändring som skapar oro. I diskussionen kring skolfrånvarohanteringen, berättas att elevernas skolfrånvaro granskas en gång i månaden, utifrån frånvarosystemet. Det påpekas att mentorn är den ansvarige, för att se över elevernas totala skolfrånvaro. Vid de fall när skolfrånvaron överstiger 20 %, ska detta anmälas till kurator, vilken har ansvaret i EHT. Specialläraren tycker att frånvaron borde tas upp tidigare på mentorstid, som sker en gång i veckan, redan vid första ogiltiga frånvarotillfället. De berättar att när EHT kopplas in, gällande elever med redan hög

skolfrånvaro, blir oftast konsekvensen att kontakten mellan mentor och elev försämras. Dessutom innebär det att eleven ännu mer kommer ifrån sin klasstillhörighet.

Respondenterna tar upp mentorstiden som ett möjligt forum, där eleverna skulle kunna göras mer delaktiga. Mentorstiden skulle kunna användas till att lyfta upp vikten av närvaro och även göra individuella uppföljningar kring skolfrånvaro. Specialläraren påpekar att: ”men dom som ligger precis på gränsen, dom som bara har några få procent eller inga alls dom är nog inte delaktiga alls i den processen”.

På skolan ses skolvärden som en styrka, genom dennes uppdrag att se till att elever med hög skolfrånvaro, anmäler sin närvaro när deras skoldag börjar och slutar. Specialpedagogen ser att denna insats borde ske tidigare, redan innan elever hamnar i en situation med hög skolfrånvaro. Samverkan med IFO:s resursenhet ses som centralt, när det handlar om hög skolfrånvaro. Det påpekas att denna aktör, först och främst är till för vårdnadshavarna och underlätta för kommunikationen med skolan.

När det gäller bemötande ses det som ett vuxenansvar och kan påverka till att eleverna vågar prata i olika undervisningssammanhang och att de kommer till lektionerna. På frågan om elevernas språkliga förmåga påverkar skolfrånvaron svarar respondenterna att de inte kan se något tydligt samband mellan detta. Däremot påtalar respondenterna att skolfrånvaron kan ha sin grund i skolsvårigheter. Samtidigt förs en diskussion om att skolfrånvaron kan vara orsaken till skolsvårigheter.

Sammanfattande analys

Skolfrånvaron diskuteras på denna skola som ett skolproblem och inte som att eleven är bärare av problemet. Det som förefaller vara centralt är kommunikation och skolan ser denna som en väsentlig del med elever som har hög skolfrånvaro. Pedagogerna ger uttryck för att kommunikationen fungerar till viss del med olika aktörer, men verkar sakna ett forum på skolan för EHT och arbetslagen, där samarbete kring skolfrånvaro sker mer regelbundet.

De vuxnas yrkesspråk ses som ett verktyg, för att eleverna ska känna uppmuntran och att de är välkomna samt att det är ett vuxenansvar. Samtalen med elever och vårdnadshavare får olika resultat beroende på hur de vuxna talat till eleverna. Respondenterna ger intrycket av att mentorstiden skulle kunna medföra mer delaktighet och även alla former av skolfrånvaro uppmärksammas mer och sjunka. Mentorns roll och relation med eleven anses central, för att eleven inte ska förlora sitt sammanhang samt att inte skolfrånvaro ska öka. När EHT kopplas in verkar arbetet med skolfrånvaro handla mer om informationsutbyte och fortskrida utan ett gemensamt fokus.

Skolvärden ses som ett verktyg för att minska skolfrånvaro i, men dess insats skulle behöva komma in tidigare, för att blir mer verkningsfull. Vad det gäller samverkan med externa aktörer, kommer det inte fram att detta påverkar att elevernas skolfrånvaro minskar. Det berättas om att frånvarosystemet används för att granska elevernas totala skolfrånvaro. Det framkommer inte att skolan nyttjar frånvarosystemets underlag tillsammans med eleverna, men de ser utvecklingsmöjligheter. Ansvarsfördelningen med att upptäcka skolfrånvaro, förefaller det ligga hos mentorn, som samarbetar vid behov med kurator.

Skola A

Respondenterna beskriver en elev som har haft hög frånvaro sedan mellanstadiet och de insatser skolan valt att genomföra på högstadiet är framförallt regelbunden kommunikation med elev och vårdnadshavare. Det har även kallats till olika möten, där IFO har deltagit. Vidare togs beslutet om ett klassbyte, i syfte med att bygga på en tidigare kompisrelation. Det har genomförts olika läs- och skriv utredningar, med anledning av att det finns en oro kring elevens språkliga förmåga. Det betonas att skolfrånvaro borde uppmärksammas tidigare.

M: Man agerar genom att reagera...

SL: ... det är så otroligt viktigt så nu har ju vi pratat så mycket om det här på skolan, för det har varit så aktuellt att bryta i tid, så att man inte hamnar där ... vi försöker vara uppmärksamma på tecken

M: Ofta pratar man mycket om att man borde, att det ibland går för långt och att elever kommer efter så mycket, att de ibland måste gå om ett år

I ovanstående intervjuutdrag framkommer det att, respondenterna ser svårigheter med att insatser som görs, inte sällan sätts in i ett för sent skede. Vidare att detta kan leda till olika konsekvenser, som kan komma att påverka elevens hela skolgång. När det gäller användbara verktyg inom samverkan, nämns externa aktörer BUP, IFO och Hab. Det berättas om att det inom IFO finns speciella resurser, som endast arbetar med elevers skolfrånvaro.

De aktörer som lyfts fram och anses vara betydelsefulla på skolan är skolvårdar, skolsköterska, kurator och coach. Vad det gäller skolvårdarna, ansågs deras samarbete med specialpedagog kring elevers skolfrånvaro, vara en fungerande insats. Respondenterna lyfter upp det interna samarbetet mellan pedagogerna och EHT som positivt och givande, där gemensamma lösningar arbetas fram. Vidare ansågs EHT tillgängliga, utifrån deras fysiska placering.

Vad det gäller rutinerna för frånvarosystemet framgår det av intervjuunderlaget att detta system ses som ett användbart och tydligt verktyg. Systemet anses skapa möjligheter till att utläsa statistik, mönster samt användas i kontakter med elever. Det påtalas att det finns brister, eftersom pedagogerna inte fyller i systemet kontinuerligt. Detta medför att verktyget inte blir helt giltigt och tillförlitligt, vilket påverkar möjligheterna att dra adekvata slutsatser och fatta relevanta beslut. En annan brist som beskrivs är när:

... elev som varit borta en längre tid och då blir det ju ohållbart för den föräldern att hålla koll på och anmäla det jämt, så då till slut vet man om att nu är det liksom flera veckor här och då är eleven borta vi skulle vi ju inte bry oss om att fylla i... och då fallerar själv statistiken och så när eleven kommer tillbaka då vet inte alla riktigt hur ska vi göra här nu, alltså i den brytpunkten där och då vacklar det

Ur ovanstående intervjuutdrag går det att utläsa, att det finns en otydlighet i hanteringen av anmäld skolfrånvaro, när ansvaret fräntas vårdnadshavare. När det gäller skolans skolfrånvaro rutiner framkommer det att mentorn rapporterar skolfrånvaron för sin klass och detta meddelas rektor två gånger per termin. Denna arbetsrutin gör att ”de elever som har över 15 % skolfrånvaro, de kommer upp här... detta är ett sätt att komma åt detta problem i tid”. Det framkommer att pedagogerna tidigare haft som uppdrag, att visa sin mentorsgrupp frånvarounderlaget varje vecka. Samtidigt uppmärksammar specialläraren att detta inte görs längre och uttrycker att uppdraget borde återupptas. Vidare påtalas av mentor, att den skolfrånvaron i form av försovningar, oftast inte tas upp, utan det är mer fokus på högre skolfrånvaro.

När diskussion sker kring språkets betydelse, beskriver pedagogerna att deras val av ord och sättet att uttrycka sig på är viktigt för att visa alla elever att de är välkomna. När elever har haft hög skolfrånvaro anses det betydelsefullt, att inte påtala allt skolarbete som inte är gjort. På frågan om elevens språkliga förmåga kan ha betydelse för skolfrånvaro, menar respondenterna att skolfrånvaron kan vara kopplad till elever i svårigheter med att kunna läsa sociala koder. Det uttrycks även att elever som har haft en hög skolfrånvaro, inte sällan kan bli mer upptagna med det sociala umgänget, än skolämnena.

Sammanfattande analys

Skolfrånvaron diskuteras på denna skola som ett skolproblem. Vidare att det är skolans uppdrag att förändra sin verksamhet, för att eleverna ska komma. Det som representerar skolan är kommunikation, på olika nivåer, och verkar vara en betydelsefull insats. Samverkan sker med externa aktörer, men det framgår inte om detta gör någon skillnad för elevernas skolfrånvaro. Intervjusamtalet genomsyras av att skolan borde kunna uppmärksamma all form av skolfrånvaro tidigare. Det interna samarbetet lyfts upp som en styrka och skolvärdarnas roll var ett fungerande verktyg, till att förhindra skolfrånvaro. Respondenterna var överens om att mentorens uppdrag, med att prata med eleverna om skolfrånvaro varje vecka, borde återupptas, för att eleverna ska göras mer delaktiga. Det förefaller som att det råder en viss motsättning bland pedagogerna, om hur ofta skolfrånvaro ska diskuteras med eleverna. De tycker att mentorn ska ta ett större ansvar för att använda skolfrånvarounderlaget mer aktivt i vardagen. Resultatet visar vidare att frånvarosystemet ses som ett viktigt verktyg och det används aktivt. Dock påtalas brister i hanteringen av systemet och det tycks finnas motsättningar i och med att vissa pedagoger inte tar sitt ansvar med att föra in skolfrånvaron. I fråga om bemötande anses detta vara av vikt, framförallt hur de pratar till elever som har haft en hög skolfrånvaro. Utifrån samtalet om elevens språkliga förmåga och skolfrånvaro, kopplar de detta till förmågan att kunna hantera och göra sig förstådd på olika sociala arenor.

Skola B

Samtliga respondenter beskriver ett arbete kring en elev, där det sker en tät kommunikation med elev och vårdnadshavare samt gemensamma möten med kurator. Även rektorn ses som en viktig aktör i detta arbete. Samarbete ses som betydelsefullt, där eleven görs delaktig i de olika insatserna. Eleven uppmuntras till att medverka i sin planering, för att öka möjligheten till att nå kunskapskraven. Elevens skolnärvaro har ökat genom de insatser som gjorts.

De verktyg som lyfts upp är det interna samarbetet, EHT, frånvarosystemet samt mentorskapet. Frånvarosystemet används aktivt av all personal och expeditionen har ett särskilt ansvar för att göra frånvarounderlaget tillgängligt. Det satsas på det interna samarbetet och de beskriver att det bland annat har skapats ett forum, som leds av EHT. Vad det gäller EHT, ses det som en resurs i och med att de arbetar nära arbetslagen.

På frågan om skolfrånvarorutinerna berättas det att mentorn är ansvarig för att meddela rektor vid skolfrånvaro om 20 %. Detta förs sedan upp i EHT, där skolfrånvaroproblematiken diskuteras. Arbetslagen använder frånvarounderlaget till gemensamma diskussioner, i syfte att hitta mönster, skillnader i genus, om olika diagnoser påverkar skolfrånvaro samt avvikelser mellan åren. Specialpedagogen ser att det finns större möjligheter med arbeta med elevens skolfrånvaro när de befinner sig på skolan.

När det gäller mentorstiden, ses den som betydelsefull och det bedrivs ett aktivt arbete med mentorskapets utveckling. Pedagogerna efterfrågar gemensamma riktlinjer av EHT, för hur

personal ska samtala med elever som har hög skolfrånvaro. Det påtalas att eleverna görs delaktiga kring vikten av skolnärvaro på mentorstiden. Här ges möjlighet till elevinflytande, i frågor som rör utvecklingen av skolmiljön och undervisningen "... eleverna här har ju själva tagit fram trivselreglerna när vi är närvarande, hur vi ska vara mot varandra". Respondenterna berättar att arbetet med gemensamma ramar och strukturer är en viktig grund samt att elevrådet är en aktiv aktör i arbetet med undervisningsstrukturen. Specialläraren säger att arbetet med att skapa ett gemensamt språk är centralt, eftersom det anses kunna påverka elevernas närvaro positivt. Vidare tror specialläraren att om det didaktiska arbetet i undervisningen blir mer tillåtande för alla elever, kan detta öka elevernas närvaro på lektionerna.

... att fånga dom som känt sig värdelösa redan tidigt, elever som säger att jag kommer inte att fatta jag kommer aldrig att kunna. Det är ju en jätteutmaning oberoende av hjälpmedel

Det talas även om att elever som är i svårigheter med att avläsa de sociala koderna och elever i skolsvårigheter, inte sällan har en högre skolfrånvaro. Respondenterna tror att en del elever ser en möjlighet till att lyckas bättre på de digitala arenorna och att detta leder till att elevernas skolfrånvaro ökar.

Vikten av externt samarbete lyfts upp, utifrån att se till barnets bästa, där det anses betydelsefullt att uppmuntra och upprätthålla en god kommunikation med vårdnadshavare. Det är skolans ansvar att samarbetet fungerar, eftersom en samverkan med de externa aktörerna därmed kan möjliggöras. Detta bör ses som ett långsiktigt arbete. "Vi måste ju få med oss dom inte arbeta emot, det gagnar ju inte barnet".

Sammanfattande analys

Skolfrånvaro diskuteras på skolan som ett skolproblem där strukturer och elevernas delaktighet ses som insatser för att minska skolfrånvaron. De verktyg som framträder är delaktighet och de vuxnas yrkesspråk. Delaktighet verkar genomsyra hela verksamhetens alla nivåer. Behovet av att skapa ett gemensamt yrkesspråk lyfts fram som viktigt, eftersom detta anses påverka elevernas skolnärvaro och skolmiljö på ett positivt sätt. Respondenterna ser ett samband mellan elevers skolfrånvaro och svårigheter med att avläsa sociala koder och skolsvårigheter. Vidare såg de även samband mellan elevernas skolfrånvaro och deras aktivitet på de digitala arenorna. Det berättas om ett arbete med mentorskapet, där gemensamma riktlinjer tas fram som stöd för personal i elevsamtal. Det framkommer även att skolan strävar efter gemensamma strukturer och ramar, för att förhindra skolfrånvaro. När det gäller frånvarosystemet, användes detta aktivt på olika nivåer och är ett viktigt verktyg. Vidare ses kommunikationen som viktig, både tillsammans med elever och vårdnadshavare. Det betonas att skolan är ansvarig för att detta fungerar. Avseende den samverkan som bedrivs med externa aktörer nämns inget kring hur skolfrånvaron påverkas.

Skola C

Enligt respondenterna ses kommunikation med vårdnadshavare som en viktig del vid hög skolfrånvaro. Rutinen är att vid elevers skolfrånvaro, kontaktas vårdnadshavare av mentor efter första lektionen. Elevers skolfrånvaro lyfts i samtal mellan elev och pedagog, mellan pedagogerna samt tas upp i arbetslagen. När det gäller skolfrånvaro om 20 %, anmäls detta vidare till EHT, som beroende på frånvarooanledning, har kontakt med IFO.

Ur intervjuunderlaget framkommer inte vilka insatser som ansetts ha fungerat för elever med hög skolfrånvaro. Dock påpekar specialläraren att denne inte sällan får i uppdrag att undervisa

dessa elever. Vidare berättar specialläraren och mentor om en övergripande insats, i form av gemensam lektionsmall, för att minska elevernas skolfrånvaro och göra undervisning mer tillgänglig. Det påtalas att denna mall inte följs av alla pedagoger och specialläraren ifrågasätter vem som är ansvarig, för att insatsen ska återupptas. ”Det är väl det som är grunden till varför jag skulle vara här eller varför jag slutar komma”.

På frågan om vilka verktyg som skolan lyfter upp, säger de EHT och skolvärden. Tidigare ansågs detta team inte tillgängligt för arbetslagen, men det framkommer att teamet numera har utvecklats till mer närvarande, både för elever och arbetslag.

Vad det gäller skolfrånvarorutinerna förmedlar specialläraren att det idag inte finns en gemensam rutin på skolan, för hur frånvarounderlaget ska användas. Det påtalas att innan det digitala systemet infördes, skrevs frånvaron in i pappersdokument ”då hade jag samtalet kring frånvaron varje vecka... herregud 55 minuter denna vecka det är ju jättemycket, så mycket du har missat... ringde hem”. När elevernas skolfrånvaro fanns på klasslista i form av ett pappersdokument, användes dessa aktivt i samtal med elever. Specialläraren beskriver vidare att frånvarosystemet ses som ett hinder i och med alla de moment som måste utföras. Vidare påtalas att den lägre skolfrånvaron inte tas upp med eleven, i lika stor utsträckning. Det är först vid 20 % som det lyfts upp som ett problem. Det uttrycks även att när insatser inte fungerar, saknas rutiner för det fortsatta arbetet, både när det gäller internt och externt samarbete samt ansvarsfördelning. ”Ja det har ju faktiskt gått ganska långt då även om det bara är 10 eller 20 % eller ännu mer, men vi reagerar inte på dom första signalerna”.

I avseende om skolfrånvaro påverkas av elevernas språkliga förmåga, menar respondenterna att i samtalen med elever har språket och bemötandet betydelse utifrån hur pedagogerna uttrycker sig ”... vi möter barnet förhoppningsvis med en återkoppling dagen efter, vart var du igår, vi saknade dig när du inte var här och vad gott att du är här idag”. Mentorn lyfts fram som viktig, för att behålla eleven i klassrummet. Vidare framförs att ansvaret förskjuts från mentor till EHT, i ett alltför tidigt skede. ”Och så fort det kommer in någon mer än klassföreståndaren som håller koll i vardagen så är det mer troligt att de inte kommer tillbaka till skolan på heltid eller en ordinarie skolgång”. Detta menar respondenterna kan innebära en risk, för att elevens relation med både mentor och klassammanhang kan försämrans. Specialpedagogen anser att pedagogerna inte ska ha låga förväntningar på eleverna, utan tro på deras förmåga att förstå och ta till sig ny kunskap.

Sammanfattande analys

Skolfrånvaro diskuteras på skolan som en följd av att ansvarsfördelningen inte är uttalad. Det förefaller finnas motsättningar på skolan, när det gäller vilka rutiner skolan har och hur de ska genomföras. De lyfter fram att kommunikation och de vuxnas yrkesspråk är viktiga och verkar använda dessa verktyg, gentemot eleverna, för att uppmärksamma skolfrånvaro. Svårigheter med kommunikation kommer fram, i och med att mentor blir fråntagen ansvaret, när skolfrånvaron är högre än 20%. Därmed förloras kontakten med klassammanhanget och detta lyfts upp som en risk, till att skolfrånvaron kan öka. Hur pedagogerna pratar med eleverna kring skolfrånvaro är centralt och respondenterna poängterar att de borde lyfta fram begreppet skolnärvaro mer, istället för att prata skolfrånvaro och dess konsekvenser. Vidare ses ett samband mellan skolnärvaro och hur pedagogerna lyckas visa att eleverna är välkomna. Respondenterna är överens om att samverkan med externa aktörer kommer in i ett alltför sent skede och att detta inte leder till att skolfrånvaron minskar. Mentorn ses som en betydelsefull kontakt för eleven, som borde upprätthållas, även när samverkan har påbörjats med till exempel IFO.

Skola D

Innan presentationen av skola D görs, behöver det förtydligas att det var denna skola som hade ett bortfall, av professionen specialpedagog.

Respondenterna beskriver arbetet med en elev som har hög skolfrånvaro. Insatserna har varit möten, hemundervisning, Studie- och Yrkesvägledare- kontakt (SYV) och kuratorssamtal. Det har även gjorts försök med att möta eleven i dennes intresse och därigenom skapa förutsättningar för en ökad skolnärvaro. I uppstarten av hemundervisning var det speciallärares uppdrag. I ett senare skede ansågs speciallärares tillgänglighet på skolan vara mer viktig och därmed avslutades dennes uppdrag. Hemundervisningen fortsatte med en annan pedagog, som hade utrymme i sin tjänst. Det påtalas att inga insatser har lett till att elevens skolnärvaro ökat, utan det motsatta.

På frågan om vilka verktyg som används, är frånvarosystemet och tät kommunikation med vårdnadshavare det som lyfts fram. Frånvarosystemet anses fungera, eftersom att det är tydligt och ger möjlighet att se mönster samt läsa ut statistiken veckovis. Speciallärares beskriver att frånvarostatistiken används i vardagen, genom att enskilda elevsamtal görs i anslutning till lektionerna. Mentorn påtalar att det finns hinder för dessa elevsamtal, när eleverna inte kommer till skolan, trots upprepade försök med att få kontakt via telefon. Vidare att kontakt tas med vårdnadshavare vid elevers skolfrånvaro. Dessa försök till kommunikation har visat sig inte alltid vara verkningsfull och vårdnadshavarnas ansvar efterfrågas.

Vidare används frånvarounderlaget även regelbundet vid EHT-möten. Det framkommer att det inte existerar någon bestämd procentsats för när EHT ska kopplas in vid elevers skolfrånvaro. Det nämns svårigheter med frånvarosystemet som härleds till uppstartsprocessen. Respondenterna påtalar att, eftersom schemana inte lades in, tog det tid innan frånvarosystemet blev pålitligt. När det gäller att upptäcka skolfrånvaro har mentorn ansvaret och rutinen är att först prata med eleven och därefter kontaktas vårdnadshavare. Vid behov kopplas även EHT in. När det gäller den samverkan som sker med externa aktörer, såsom IFO och BUP, är det rektor och kurator som är ansvariga.

Mentorn säger att skolans styrkor är skolmiljön och att det finns många olika yrkeskategorier att samarbeta med kring elevernas skolsituation ” ... man behöver inte göra allt själv”. Det uttrycks att eleverna har en högre skolnärvaro på vissa lektioner, där respondenterna tror att eleverna känner sig väl bemötta. Vidare anses elevernas språkliga förmågor att uttrycka sig vara god överlag och de ser inga svårigheter med detta.

Sammanfattande analys

Skolfrånvaro diskuteras på skolan som ett skolproblem och även ett dilemma för vårdnadshavare, med att kunna få sitt barn till skolan. Pedagogerna anser att kommunikation med alla parterna är betydelsefullt och ses som ett verktyg. Kommunikationen mellan de olika professionerna verkar fungera väl och lyfts fram som viktig. Skolan verkar ha svårigheter med att finna lösningar för de elever med skolfrånvaro, där vårdnadshavarna inte tar sitt ansvar samt att detta kan ses som en motsättning mellan skola och hem. Vidare är respondenterna eniga om att skolmiljön har en positiv inverkan. Vikten av de vuxnas språkliga förmåga framträder till viss del, eftersom de belyser att skolnärvaron är högre på vissa lektioner, när elever känner sig väl bemötta. Det berättas om att det endast är rektor och kurator som är ansvariga för samverkan med externa aktörer. Det framkommer att dessa aktörers medverkan inte gjort någon skillnad, för elever som har hög skolfrånvaro.

Skola E

Mentor beskriver att skolfrånvaroarbeta är enklare med elever som har hög skolfrånvaro, men ändå befinner sig på skolan. Insatserna kan vara coaching, samtal och möten med elev och vårdnadshavare. Vid behov samverkar skolan med IFO, som deltar på vissa möten och kuratorn är ansvarig. Vidare berättar mentorn att det söks efter information från elevens tidigare år i skolan, för att kunna kartlägga elevens hela situation. Respondenterna har gemensamt erfarenhet att elever som saknar lust och motivation kan, genom samtalsstöd och pedagogernas tålmod samt engagemang, åter hitta vägar tillbaka till skolarbetet.

På frågan om vilka verktyg som används nämns anpassad studiegång, kuratorssamtal samt daglig kommunikation med vårdnadshavare. Dessa åtgärder har, enligt respondenterna, inte visat sig minska elevens skolfrånvaro. Ytterligare verktyg på skolan är frånvarosystemet och ett samverkansprojekt kopplat till IFO. Det berättas vidare att det är kuratorn som är ansvarig för att ta fram statistik ur frånvarosystemet. Detta lyfts sedan regelbundet upp på EHT-möten. Denna rutin möjliggör upptäckten av elever med hög skolfrånvaro om 20%.

Respondenterna påtalar svårigheter med frånvarosystemet, eftersom systemet är under ständig förändring. De anser vara i behov av förenkling för pedagogerna och att det förekommer för många olika blanketter i systemet som försvårar arbetet med skolfrånvaro.

Systemet har tagit sådan i tid att komma fram till modeller... dom ändras dessutom i tid och otid vilket gör att man som lärare ena stunden är hur duktig som helst på att klicka fram... nästa gång man gör på samma sätt då har det ändrats
... och där brister det då för då sitter vi med lite olika kompetenser på datateknik och då är det några som inte hittar möjligheter att hitta hur många procent den eleven är borta och sedan... och vi har inte hur mycket tid som helst att ta reda på detta

Specialläraren berättar om att skolfrånvaron diskuteras i arbetslagen, där det görs en analys och sätter in åtgärder. I de fall när arbetet inte leder till minskad skolfrånvaro, anmäls detta vidare till EHT "... som lärare går vi inte till IFO, vi går till kurator här, vi går till EHT och när vi lämnat det så känner vi att nu är det dom som sköter den där kontakten".

Respondenterna redogör för att eleverna görs delaktiga kring skolfrånvaro på gruppens mentorstid, där pedagogerna förtydligar vilka konsekvenser skolfrånvaro kan leda till. Vad det gäller skolans styrkor förs skolvärdena fram som resurser av specialläraren och ser att dessa skulle kunna vara en del i det förebyggande arbetet med elevernas skolfrånvaro.

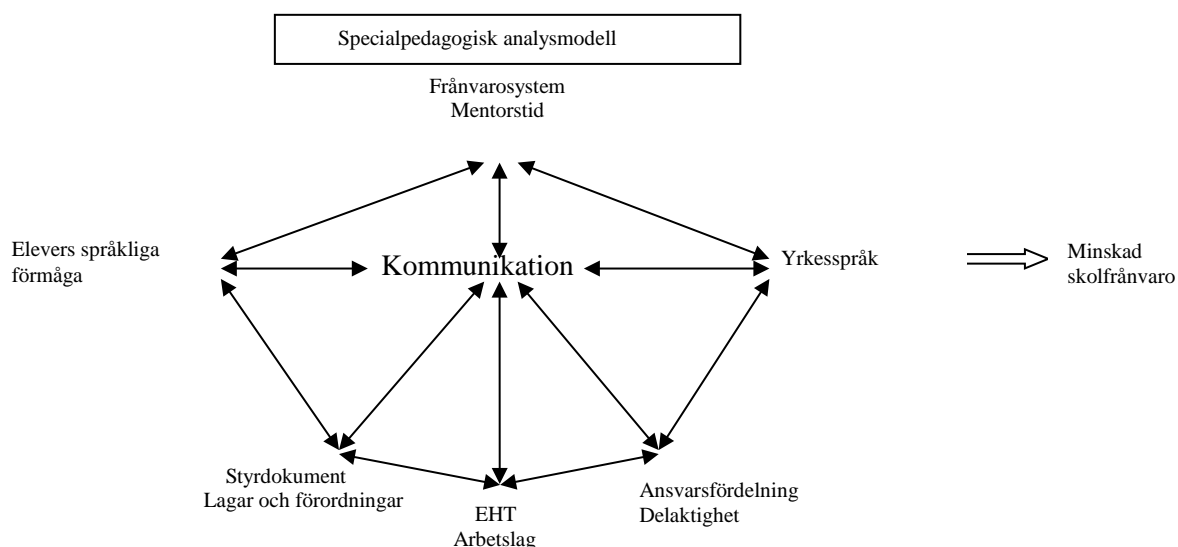
På frågan om skolfrånvaro påverkas av elevernas språkliga förmåga, relateras detta till elevernas kulturella bakgrund. Deras bristfälliga kunskaper i det svenska språket medför att de periodvis får en högre skolfrånvaro i och med att dessa elever både arbetar med språkinläring och ämneskunskaper. Det återges att ett coachande förhållningsätt ligger till grund för alla former av samtal med elever. Vidare ses de vuxnas språkliga förmåga som ett viktigt redskap, för att eleverna ska fungera i skolans olika sammanhang. Det poängteras även att pedagogerna behöver se elevernas hela situation och respondenterna tror att detta kan leda till minskad skolfrånvaro.

Sammanfattande analys

Skolfrånvaro diskuteras på skolan som ett problem för både skola, vårdnadshavare och elever. Vad det gäller kommunikation ser respondenterna detta som det främsta verktyget, för att

kunna samtala kring skolfrånvaron och dess följder med eleverna. Denna kommunikation sker framförallt utifrån skolans coachande förhållningssätt på mentorstid, men även enskilt. Den språkliga förmågan tas upp utifrån aspekten att elever, som är i behov av undervisning i svenska som andra språk, inte sällan har en hög skolfrånvaro under vissa perioder. Det framträder att frånvarosystemet och de olika blanketterna leder till motsättningar mellan all personal i verksamheten. De fysiska verktygen förefaller skapa en otydlighet och försvårar arbetet med skolfrånvaro. Vidare ser de mer hinder än möjligheter med systemet och påtalar att det finns ett stort behov av att förbättra och förenkla det. Även ansvarsfördelning i processen med elevers skolfrånvaro verkar vara en motsättning genom att respondenterna förmedlar en avsaknad av en gemensam arbetsgång med EHT och dess samverkan med externa aktörer. Det förefaller som att arbetslagen samtalar kring förändringar i elevers skolfrånvaro. I detta resonemang framgår det även att när skolfrånvaron anses vara problematisk för arbetslaget, lämnas ansvaret över till EHT. Gällande skolans arbete med externa aktörer är EHT ensam ansvarig, för att hålla kontakt med dessa, vilket leder till att mentorns och arbetslagens fortsatta ansvar reduceras.

Jämförande analys av skolorna

Figur 4, Specialpedagogisk analysmodell

Den samlade bilden av resultatet är att kommunikationen ses som grunden och det mest centrala i arbetet med elevers skolfrånvaro. Skolorna verkar sträva efter att kommunikationen ska fungera på alla nivåer. På Pilotskolan, skola A, B och D tyder resultatet på att kommunikationen fungerar, vilket anses främjar verksamheternas arbete med elevers skolfrånvaro. Skolorna uttrycker att de ser fler utvecklingsmöjligheter med detta arbete. Skola B uttrycker att deras kommunikation har lett till positiva effekter för en elev med hög skolfrånvaro. På skola C och E förefaller situationen vara mer komplex, eftersom det verkar saknas fungerande rutiner för hur arbetet ska fungera i vardagen. Det uppkommer även att det finns brister i ansvarsfördelningen och samverkan mellan de olika aktörerna. Detta får konsekvenser på hur skolfrånvaroarbetet fungerar i vardagen med eleverna.

När det gäller frånvarosystemet som verktyg, förmedlar skolorna att det finns möjligheter med att utveckla det. Samtliga skolor använder verktyget för att utläsa statistik. Skola A, B, D säger att de använder systemet för att kunna upptäcka skolfrånvaro och se mönster. Alla

skolor återger att de ser systemet som ett möjligt verktyg i samtal med elever kring deras skolfrånvaro. De skolor som uttrycker att detta görs med elever är skola A, B och D. Genomgående för skolorna är, att de vid en hög skolfrånvaro, rapporterar detta in till EHT. Den procentsats som anges, visar sig vara olika på skolorna. Den mest förekommande är 20 %, som Pilotskolan, skola B och skola C har. Skola A har en gräns om 15 %. Skola E nämner att oro kring skolfrånvaro lyfts av mentor i arbetslaget vid 10 %, men att de inte vet när skolfrånvaron anmäls till EHT. Skola D har ingen en bestämd procentsats.

I empirin framgår inte någon reflektion från skolorna, kring om denna procentsats ses som hög eller låg, utom i skola C, som ser att den är för hög redan vid 10 %. Skola A påtalar att gränsen är ett sätt att komma åt skolfrånvaroproblematiken i tid. Skola A, C, D och E diskuterar hinder med systemet. Skola A belyser att skolfrånvarounderlaget inte alltid blir tillförlitligt i och med att alla pedagoger inte för in skolfrånvaron kontinuerligt. Skola C och E uttrycker att de olika moment som ska göras i systemet leder till att statistiken inte tas fram. Skola D menar att svårigheterna kan kopplas till de ansvariga för att systemet ska kunna användas i praktiken.

I skolornas resonemang kring elevers språkliga förmåga och samband med skolfrånvaro framkommer det att det råder en viss osäkerhet. Skola B är den skola som tydligast uttrycker att de ser denna koppling. Skola A och B ser samband, när det gäller elevers svårigheter med att kunna avläsa de sociala koder, som krävs i olika sammanhang och deras skolfrånvaro. Däremot förknippas den vuxnes yrkesspråk med elevers skolfrånvaro, eftersom det är centralt för hur pedagogerna pratar med eleverna i olika skolsituationer och även om vad. De ser sitt yrkesspråk som ett verktyg, för att kunna möta eleverna utifrån deras förutsättningar.

Det framkommer att skolorna ser att mentorn har en viktig roll. Det poängteras att mentorstiden skulle kunna användas ännu mer, för samtal kring skolfrånvaro. Skola B uttrycker att de har börjat ta fram riktlinjer och strukturer för om hur samtalen med eleverna ska ske och om innehållet. Skola A och C anser att mentor ska ta ett större ansvar över samtalen med eleverna kring skolfrånvaron.

Det finns likheter och skillnader mellan skolorna när det gäller ansvarsfördelningen, hur de ser på den och hur den fungerar. En likhet är att mentorn har ansvaret för att redovisa skolfrånvarounderlaget till ansvarig i EHT. Pilotskolan, skola C, D, E berättar att det är kuratorn som är ansvarig för att vara länken mellan arbetslagen och EHT i skolfrånvaroarbetet. Skola A och B påtalar att det är rektor som har ansvaret kring hög skolfrånvaro. Det som framträder ur empirin är att, i de situationer när ansvaret lämnas över till EHT, verkar mentors roll reduceras gentemot eleven. De resonemang som skola C för, bekräftar att det finns risker med detta, genom att det blir ett större avstånd mellan eleven och dennes mentor och klass.

Kategorier

Kommunikation är den övergripande kategorin, som är central i modellen och även i intervjupersonernas tal. Den kategorin kommer att presenteras först. Därefter kommer resultatet att presenteras utifrån följande kategorier frånvarosystem, ansvarsfördelning, elevers språkliga förmåga, yrkesspråk och delaktighet. Kategorierna presenteras utifrån hur varje profession och skola arbetar efter skolfrånvarorutinerna.

Kommunikation

Profession speciallärare

Speciallärare på pilotskolan berättar om att kommunikation förs enskilt med elev, vid händelser som sena ankomster, försovningar och vid hög skolfrånvaro. Kommunikation kring skolfrånvaro sker först mellan de ansvariga mentorerna för en klass. Därefter fortsätter kommunikationen i arbetslagen, före eller efter kontakt med vårdnadshavare. Med vårdnadshavare sker kommunikationen via mejl och telefonsamtal vid behov. I de fall när skolfrånvaron är anmäld av vårdnadshavare och överstiger 20 %, är rutinen att skolsköterskan även kontaktas. Vid 20 % ogiltig skolfrånvaro kontaktas kurator.

Speciallärare på skola A uttrycker att kommunikation med elev, som har en hög skolfrånvaro, ofta sker i samband med undervisningssituationer. Det ses som en svårighet att planera dessa möten i och med att elevens höga skolfrånvaro. Vidare genomförs andra samtal genom olika planerade möten, där elev och vårdnadshavare deltar. Kontakterna med vårdnadshavare upprätthålls via telefon. Respondenten lyfter upp att mentors kommunikation med andra ämneslärare är av vikt vid elevers skolfrånvaro. ”Jag tänker, det som du sa som mentor att man pratar med andra lärare, så att det inte blir för mycket när eleven väl kommer... så kommer det en hel hög”.

Vidare säger speciallärare på skola A att skolsköterska och kurator ses som viktiga professioner att kommunicera med. Specialläraren ser brister med att kommunikationen inte är tillräcklig med de elever som har varit sena eller borta från enstaka lektioner. Det påtalas att detta bör lyftas med hela kollegiet. Respondenten berättar att det finns en tät kommunikation mellan skolans personal ”... vi har ju pratat så mycket om det här på skolan på sistone för det har varit så aktuellt att bryta i tid så att man inte hamnar där, så vi försöker vara uppmärksamma på tecken”. Specialläraren tar kontakt med föreningar och möjliga praktikplatser för elever med hög skolfrånvaro. Enligt specialläraren arbetar rektor aktivt med frånvarounderlaget utifrån att denne för en kommunikation med alla i personalen, genom att klasslistorna används, för att upptäcka elever med skolfrånvaro om 15 %.

Speciallärare på skola B menar att EHT är ett organ som fungerar och kommunicerar regelbundet med arbetslagen. Respondenten lyfter upp att det sker en samverkan med externa aktörer som BUP och IFO. Det påpekas att kommunikationen med BUP skulle kunna förbättras och utvecklas.

Speciallärare på skola C beskriver att kontakten med vårdnadshavare sker via sms eller telefon kring elev med hög skolfrånvaro. Vidare påpekas det att när en elev har en hög skolfrånvaro, är det fortfarande mentors ansvar att ha regelbunden kommunikation med vårdnadshavare. Om inte denna kontakt sker regelbundet mellan mentor och vårdnadshavare, betonar specialläraren, att det finns en risk att kontakten försämras. Respondenten menar att i de situationer när ansvaret för undervisningen flyttas från mentor till speciallärare, bryts inte sällan kommunikationen mellan mentor och elev. Kommunikationen på föräldramöte anses även kunna utvecklas, där skolfrånvaro kan diskuteras ”... göra dom medvetna ... att de faktiskt förstår hur frånvaro påverkar, man är på semester en vecka två veckor... man missar ganska mycket”.

Speciallärare på skola D uppger att det förs samtal med elever, när det uppmärksammas förändringar i deras skolfrånvaro. Detta sker inte sällan i samband med den planerade undervisningssituationen. Kommunikation sker mer regelbundet med vårdnadshavare, när en

elev har hög skolfrånvaro. Det påtalas att mentorn är ansvarig, både för att kommunicera med elev och vårdnadshavare. Respondenten uttrycker att den anmälda skolfrånvaron, som görs av vårdnadshavare, ses som en svårighet att kommunicera kring. ”Det är ju svårare liksom... är dom verkligen sjuka så himla mycket, om man varje vecka är sjuk nästan måndag, tisdag tre, fyra veckor i rad”. Specialläraren säger att mentorn ansvarar för kommunikationen med EHT och berättar att skolan inte har någon bestämd procentsats för när detta ska ske. Det framkommer även att det finns ett internt samarbete mellan professionerna, för att upptäcka ökad skolfrånvaro. Samverkan sker med externa aktörer inom IFO, som har till huvuduppdrag att arbeta med elevers skolfrånvaro. Denna kommunikation ansvarar rektor och kurator för.

Speciallärare på skola E lyfter upp att rutinerna för kommunikation kring elever med skolfrånvaro är, att det sker dagliga samtal och SMS-kontakter med vårdnadshavare. Det resoneras och görs analyser i arbetslagen kring förändringar i elevers skolfrånvaro. Vidare framkommer det att kommunikationen med EHT är bristfällig, genom att bestämmelserna kring dokumentationen är otydlig. Det finns externa aktörer, vilka kuratorn uppges ha ansvar för att kommunicera med. Aktörerna kopplas först in när en anmälan gjorts. Det berättas om att vårdnadshavare inte sällan avböjer detta stöd.

Profession specialpedagog

Det bör påtalas att det i denna resultatdel saknas skola D:s specialpedagog.

Specialpedagog på pilotskola har regelbundna samtal med elever som har en hög skolfrånvaro. Kommunikation med vårdnadshavare görs via sms och telefonkontakt. Respondenten poängterar vikten av att samarbetet med elever och vårdnadshavare upprätthålls och att ”... trots att det inte minskar får man inte sluta kontakta vårdnadshavaren å fortsätta å försöka prata och motivera eleven till att komma”. Vidare genomförs möten med elever och vårdnadshavare i olika former, där BUP och IFO deltar utefter behov. Det påpekas att mentorn sällan deltar vid dessa möten och att det ses som en brist. Utifrån att mentorn inte deltar, riskeras relationen och kontakten mellan mentor och elev att försämrans.

Specialpedagog på pilotskolan deltar i arbetslagsmöten, där elevers skolfrånvaro diskuteras vid behov. När det gäller respondentens återkoppling kring hur elevsituationerna har utvecklats, sker detta via mejl till mentor och vid de fysiska arbetslagsmötena. Kommunikation kring elevers skolfrånvaro förs kontinuerligt vidare från professionerna specialpedagog och kurator till rektor. Vidare samverkar EHT med externa aktörer från IFO. Respondenten poängterar att telefonkontakt hålls dagligen med resurser inom IFO, som framförallt arbetar med elevers skolfrånvaro.

Specialpedagog på skola A framför att det utifrån skolfrånvaro sker kommunikation med elev varje vecka, i form av fysiska möten och där även avstämningar görs. Kontakt förs med elever via sms och telefon, för att få elever till skolan. Det framgår att olika möten hålls regelbundet med elev och vårdnadshavare. Enligt respondenten är EHT ett viktigt och aktivt forum, eftersom konstruktiva lösningar görs i stor utsträckning. Vidare beskrivs att EHT arbetar fram nya åtgärder som kan användas i ett förebyggande arbete med skolfrånvaro. Kommunikation sker med de externa aktörerna IFO, BUP och Hab. Det berättas det inom IFO finns aktörer, som enbart arbetar med elever och vårdnadshavare, kopplat till skolfrånvaro samt att specialpedagogen har ett samarbete med dem.

Specialpedagog på skola B säger att det kommuniceras med elev och vårdnadshavare dagligen, kring skolfrånvaro. Kontakterna tas genom mejl och telefon. Respondenten och

vårdnadshavare har tillsammans möten med kurator. Vidare förs kommunikationen med rektor och kurator, vilka ses som betydelsefulla i arbetet med elevers skolfrånvaro. Vad det gäller att planera och strukturera elevens skoluppgifter, förs en dialog mellan respondent, elev och andra ämneslärare. Detta görs för att eleven ska få möjlighet till en individuell studietakt.

Respondenten berättar att EHT medverkar på arbetslagsmöten varje vecka, där kommunikation sker kring elevers skolfrånvaro. EHT har två fasta tillfällen per termin, där skolfrånvaro diskuteras på organisationsnivå. Det ses som ett förebyggande arbete, för att förbättra skolans möjligheter till att uppmärksamma signalerna tidigare. Det uppges även att det finns en samverkan med externa aktörer som kommunala gymnasieskolor, BUP samt en enhet inom IFO, vilka är inriktade på att arbeta med elevers skolfrånvaro. Det uttrycks att kommunikationen fungerar väl med de externa aktörerna.

Enligt Specialpedagog på skola C förs enskilda samtal med elever vid hög skolfrånvaro. Det uppges att kommunikation med vårdnadshavare sker mest via telefon. Respondenten belyser att kommunikationen mellan skola och vårdnadshavare blir mer bristfällig, när åtgärderna inte fungerar. Mentorns ansvar påpekas vara av vikt, att det finns en regelbunden kontakt mellan elev och mentor. Vid skolfrånvaro om 20 % ska en anmälan skickas till EHT. Vidare ser respondenten en fara med att kontakten mellan elev och mentor försämras, när elevens skolsituation anmäls till EHT ” ... det finns en risk när EHT blir inkopplade... bryr man sig inte om det, för man känner sig inte lika viktig längre som lärare”. Det påtalas att det fortsättningsvis är mentorns ansvar att upprätthålla kontakten med elev.

Specialpedagogen på skola C beskriver att det sker kommunikation mellan personalen kring elevers skolfrånvaro. När det gäller elevers skolfrånvaro lyfts detta upp på EHT-möten. Det framkommer att det finns oklarheter kring hur EHT:s fortsatta arbete med skolfrånvaron fortgår. ”Det tycker jag är jättebra, tidigt in i elevhälsan, men sedan är det vad vi gör av det då”. På frågan om hur samverkan ser ut med olika externa aktörer, menar respondenten, att detta är ett utvecklingsområde.

Specialpedagog på skola E beskriver att arbetet kring skolfrånvaron är riktat mot elever, vårdnadshavare och pedagoger. I första hand sker detta som fysiska möten. Respondenten menar att samarbetet med vårdnadshavare är av vikt, för att möjliggöra en gemensam kommunikation med elevens skolfrånvaro. Vad det gäller kommunikationen med eleverna används motiverande samtal. Specialpedagogen berättar att kuratorn har ett ansvar för att förmedla kontakten mellan vårdnadshavare och IFO. Vidare sker samverkan mellan EHT och IFO en gång i månaden, där elevers höga skolfrånvaro lyfts upp. De brister som påtalas är kopplade till dokumentationen kring elevers skolfrånvaro. Även rutinerna uppges vara otydliga och dokumentationsblanketter anses vara ett hinder i arbetet.

Profession mentor

Mentor på pilotskolan berättar att kommunikation sker i olika samtalsformer med både elev och vårdnadshavare. Det sker först ett samtal mellan klassmentorerna kring elevers skolfrånvaro, och därefter kontaktas vårdnadshavare. Vidare kommuniceras skolfrånvaron i arbetslaget och därefter förs en dialog med kurator eller skolsköterska. När det gäller kontakten med vårdnadshavaren, utifrån den anmälda frånvaron om 20 %, påtalar mentorn svårigheter eftersom ”... man är inne på ... någon annans revir, någon annans beslut”. Vidare beskriver mentorn att EHT ansvarar för kommunikationen med de externa aktörerna. Mentorerna får sedan återkoppling för hur de ska arbeta vidare från EHT.

Mentorn på skola A menar att när skolfrånvaro uppmärksammas, förs dialog mellan elev och mentor. Det förs även en dialog med vårdnadshavare och därefter bokas möte. Vidare betonas vikten av att kommunicera med EHT i ett tidigt skede. Vad det gäller kommunikationen med andra ämnespedagoger, ses detta som betydelsefullt.

... prata med andra lärare... hur man ligger till i olika ämnen så att man inte kommer efter så mycket i en sån period... när man inte kommer lika mycket till skolan och kanske kan hänga med så gott det går

Även kommunikationen inom personalgruppen anses fungera. Mentorn uttrycker att de specialpedagogiska professionerna på skolan är tillgängliga och bidrar alltid med nya perspektiv.

Mentor på skola B ser det enskilda samtalet med eleven som värdefullt. Vårdnadshavaren uppges vara viktig i samarbetet kring elevers skolfrånvaro. Vidare lyfter mentor fram att kommunikation med ämnespedagoger är betydelsefull. Mentorn kan även vara behjälplig i elevens kontakt med kurator och skolpsykolog. Avseende ansvaret för att se över elevers höga skolfrånvaro, tillskrivs detta mentorn och därefter även meddela rektor samt EHT. Vid frånvaro om 20 % ses det som en varningsklocka. Det berättas om att kommunikationen mellan EHT och personalen har förbättrats.

Mentor på skola C påvisar att om en elev inte kommer till dagens första lektion, tas en kontakt med vårdnadshavare och den ses som betydelsefull i arbetet med att signalera "... att man är saknad när man inte är i skolan, ni kommunicerar med mig". Samtal kring skolfrånvaro sker även enskilt med elev, därefter kommuniceras det mellan pedagoger. Nästa steg är att diskutera skolfrånvaron i arbetslagen. Skolfrånvaro om 20 % anmäls till EHT. Respondenten beskriver situationen att när en elevs skolfrånvaro anmäls till EHT, blir oftast konsekvensen att mentorns kontakt med eleven försämras. Ännu en konsekvens kan bli att eleven inte kommer tillbaka till klassens ordinarie verksamhet eller till skolan överhuvudtaget. Vidare anses EHT:s arbete ha utvecklats, utifrån att möjligheterna har ökat för kommunikation och tillgänglighet. Enligt mentor ses samverkan som viktig. Det betonas dock att, utifrån elevens perspektiv, kontaktas de externa aktörerna inte sällan för sent.

Mentor på skola D berättar att kontakt tas med vårdnadshavare vid elevers skolfrånvaro. Vidare söker mentor upp elev för ett enskilt samtal. Det beskrivs att kommunikation förs via telefon med elever, som inte kommit på dagens första lektion. Denna insats har visat sig inte alltid vara verkningsfull och vårdnadshavarnas ansvar efterfrågas. Respondenten lyfter upp att en möjlig kommunikationsväg med elev kan vara via en blogg. Respondenten anser att den anmälda frånvaron, som görs av vårdnadshavare är komplicerad. Detta med anledning av "... det är ju godkänd frånvaro eller föräldrarna har ju godkänt det, kan man ju säga".

Mentor på skola E säger att det genomförs enskilda samtal med elev, utifrån skolfrånvaro. Det förs även kommunikation med vårdnadshavare. Vidare sker samtal kring skolfrånvaro i arbetslagen, där förändringar uppmärksammas. När en elevs skolfrånvaro är om 10 % "... då är det en varningsklocka som ringer". Vad det gäller anmälan till kurator och EHT, uttrycker respondenten en osäkerhet, när den ska göras. Det framkommer att vid en anmälan, lämnas ansvaret för kontakten med IFO över till EHT. Därefter ansvarar EHT att kommunicera med mentor om det eventuella fortsatta arbetet.

Frånvarosystem

När det gäller frånvarosystemet berättar samtliga professioner att de använder detta verktyg, men det framkommer inte vilket ansvar de har för att föra in elevers skolfrånvaro. Ur empirin går det inte att tyda vem som fyller i skolfrånvaro, utan detta kommer endast fram när det gäller vårdnadshavaren ansvar. Detta kan härledas till att det på högstadiet är ämnesläraren som frånvarorapporterar, efter varje genomförd lektion. Det är mentorn som är huvudansvarig för att upptäcka när skolfrånvaro är över en bestämd gräns och rapporterar detta till kurator eller EHT.

Frånvarosystemen ses både som ett användbart verktyg och ett hinder i arbetet med skolfrånvaro. Dessa system anses inte fungera fullt ut, men det framgår att pedagogerna ändå förlitar sig på dem i stor utsträckning. De brister som påtalas är framförallt när pedagoger inte för in frånvaron regelbundet eller på ett korrekt sätt. Utifrån professionerna uttalanden går det inte att utläsa om de anser att verktyget leder till minskad skolfrånvaro. Även att respondenterna, i de flesta fall, förutsätter att vårdnadshavare tar del av systemets information.

Empirin visar att den procentsats som används som varningssignal, för när det blir en oro kring en elevs skolfrånvaro, skiljer sig åt mellan skolorna. Den lägsta procentsiffran, som anges på en av skolorna, är 10 %. Denna användes enbart inom arbetslaget. Det framkom inte, på denna skola, vid vilken procentsats som gällde för anmälan till EHT. Den mest förekommande nivån för när en anmälan ska göras till EHT är 20 %.

Det förefaller att EHT och externa aktörer förväntar sig att systemet ska användas och efterfrågar underlaget. I och med att pedagogerna regelbundet får i uppdrag att överlämna frånvarodokumentationen, anser de att de har tagit sitt ansvar. Därefter verkar skolfrånvaroarbetet fortgå utan ett gemensamt fokus, där EHT arbetar tillsammans med de externa aktörerna och ett annat där pedagogerna fortsätter med sitt uppdrag, främst med att undervisa. I och med att kurator och rektor har sedan länge haft ett mer uttalat ansvar när det gäller skolfrånvaro, kopplas det pedagogiska ansvaret sällan ihop med EHT: s insatser. Eftersom skolfrånvaron, enligt rapporter och forskning fortsätter att öka på högstadiet kan denna ansvarsfördelning ifrågasättas.

Ansvarsfördelning

Profession speciallärare

Utifrån empiriunderlaget uttrycks det vara av vikt med en regelbunden och en fungerande kommunikation med eleverna och vårdnadshavare, när det gäller all form av skolfrånvaro. Vidare visar empirin att alla skolor inte verkar ha förmågan att vidhålla denna kommunikation och detta medverkar till att elevernas skolfrånvaro fortgår. Som specialläraren uttrycker ”nej, men någonstans känner man ju att det är ett misslyckande, det blir ju ändå ett misslyckande när man får en elev som ändå ja, nu tror jag ändå att hon inte hade kommit, men att hon inte tar sig ut alls längre... det är ju inte bra” (skola D).

Specialläraren säger att den inte sällan tar ansvar för den enskilda elevkontakten, när det gäller deras skolfrånvaro. Det framkommer att den aktivt använder sig av skolfrånvarounderlaget, eftersom det uttrycks att verktyget kan leda till en minskad skolfrånvaro. Mentorns övergripande ansvar för elevkontakten anses vara mycket central för att inte elevers skolfrånvaro ska uppstå. Men eftersom specialläraren inte sällan får överta elevens undervisning och kontakt, ökar risken för skolfrånvaro ytterligare, i och med att

eleven tas ur sitt sammanhang. Respondenten ger intrycket av att vara en länk mellan elev och olika aktörer inom skolan. Dock framkommer det inte vad specialläraren har för ansvar utifrån sin yrkesprofession när det gäller elevers skolfrånvaro. Men däremot beskrivs det mer om vilket ansvar andra professioner har.

Profession specialpedagog

Specialpedagogen förefaller ha ett mer övergripande ansvar för elever med en hög skolfrånvaro i och med att den har en central roll i kontakter med både vårdnadshavare, skolans personal och externa aktörer. Specialpedagogen nämner ofta samverkan med externa aktörer, men deras uttalanden säger inget om detta leder till minskad skolfrånvaro. Däremot uttrycks det ett behov med att skapa bättre förutsättningar, för att samverkan ska kunna utvecklas och bli en mer förebyggande insats. Respondenten berättar att i de flesta fall har kuratorn ansvar vid elevers skolfrånvaro och detta kan antas bero på att skolfrånvaron inte sällan kopplas till sociala aspekter. När det gäller rektorns ansvar, framkommer detta sällan i empirin. Detta kan ha samband med att deras ansvar är mer uttalat utifrån styrdokument. I likhet med specialläraren, beskrivs inte vilket specialpedagogens huvudsakliga ansvar är inom EHT, vad det gäller skolfrånvaro.

Profession mentor

Mentorn återger att ansvaret kring en elevs skolfrånvaro innebär att ta kontakt med både elev och vårdnadshavare. Dock uppges det att när skolfrånvaron blir hög, om 20 %, anmäls detta och ibland lämnas ansvaret över till EHT eller kurator. Det förefaller otydligt huruvida mentor efter detta fortsätter kommunikationen med eleven. Respondenterna lyfter betydelsen av det pedagogiska samtalet med andra ämneslärare. Detta visar att de tar ansvar för elevernas undervisningssituation och menar att detta är viktigt för att eleverna med hög skolfrånvaro ska komma tillbaka. Det framkommer dock inte om samarbete mellan ämnespedagogerna leder till minskad skolfrånvaro eller om eleverna därmed hantera sin skolsituation.

Elevers språkliga förmåga

Profession speciallärare

Specialläraren berättar att om elever under en längre tid haft skolfrånvaro, kan deras ordförråd påverkas negativt "... så att man inte känner att det ger något att vara på den här lektionen för man inte förstår ändå" (Pilotskolan). Elevers skolfrånvaro leder inte sällan till att eleverna går miste om undervisningstid och därmed oftast är i svårigheter med att förstå lektionsinnehållet. "Ja för närvaron är viktig om vi har dem närvarande då kan vi påverka då kan vi utföra vårt uppdrag"(skola C). Svårigheter belyses med att nå elever med hög skolfrånvaro, som saknar en muntlig verbal förmåga. Respondenten påtalar att detta försvårar arbetet med att minska skolfrånvaron. Resonemang förs att skolfrånvaro kan vara kopplat till elevers svårigheter med att avläsa sociala koder i olika sammanhang samt att kunna uttrycka sig utefter den situationen som råder. Specialläraren framhåller att det finns en svårighet med att avgöra om det finns samband mellan skolsvårigheter, till exempel i form av brister i den språkliga förmåga, och skolfrånvaro.

Profession specialpedagog

Specialpedagogen tycker sig kunna se vissa mönster mellan elever med hög skolfrånvaro och att de är i svårigheter med att uttrycka sig i tal och skrift. Respondenten påvisar att de ibland utför läs- och skrivutredningar, för att kunna avgöra om eleverna är i svårigheter med sin

språkliga förmåga och om detta kan vara en grund till skolfrånvaron. Vidare berättas det om att det finns elever med olika diagnoser, vilka i perioder, inte kommer till skolan. Det belyses även att elever i svårigheter med att förstå de sociala koderna även har en högre skolfrånvaro.

Profession mentor

Mentorn lyfter fram att de elever som har hög skolfrånvaro, ofta har sämre betyg. Resonemang förs om att det finns oklarheter om detta hänger ihop med den språkliga förmågan, för anledningarna kan även vara av en annan karaktär. Mentorn berättar att när möten sker med nyanlända elever uttrycker de att eleverna ofta får arbeta dubbelt. ”Man ska dels hålla ämnet vid liv man ska samtidigt ha en sådan språkförståelse så att man kan tillgodogöra sig det” (skola E). Respondenten påpekar att dessa elever är i behov av vila och stannar därmed hemma periodvis. Detta leder till att eleverna missar undervisningstid och förlorar sammanhanget och kommer efter. Det betonas vidare att pedagogerna bör ha vetskap om elevernas livssituation, och genom denna kunskap, bättre kunna möta dem utifrån deras förutsättningar och kunskapsnivå.

Sammanfattande analys

Både speciallärare och mentor lyfter fram didaktiken som viktig, eftersom elever med skolfrånvaro missar undervisningstid och detta försvårar kunskapsinhämtningen. Även specialpedagogen lyfter fram att det går att utläsa vissa samband mellan elever med skolfrånvaro och som är i svårigheter med att formulera sig muntligt och skriftligt. Enligt mentorn leder inte sällan elevers höga skolfrånvaro till ett sämre betyg i och med att eleverna kommit efter i sin kunskapsinhämtning. Utifrån empirin framgår det att specialläraren i förhållande till specialpedagogen verkar vara mer aktiv i det didaktiska arbetet med elever.

Yrkesspråk

Profession speciallärare

Specialläraren säger ”... jag tänker att ett verktyg som vi liksom har utan att någon annan äger det, då det är ett system som inte är det yttre är ju oss själva och det här att man alltid försöker vara välkommande mot dem” (Pilotskola). Respondenten betonar att det är av vikt att pedagogerna möter eleverna på ett sätt som visar att de är välkomna samt även uppmuntra deras närvaro. Vidare anses att stämningen i klassrummet är betydelsefull, att den bör vara tillåtande, för att eleverna ska våga säga att de inte förstår. Specialläraren ser en risk med att skolfrånvaron kan öka om pedagogerna inte möter eleverna där de är ”... för hög press eller man misslyckas och då väljer man hellre att stanna hemma, ingen som förstår mig” (skola A). Det framkommer en möjlig väg, som innebär att, visa på tre olika svårighetsnivåer på begrepp, som används under lektionerna.

Det förs även ett resonemang om ett möjligt arbetssätt, där pedagogerna, istället för att ställa krav, erbjuder olika nivåer i undervisningen utifrån tre alternativ. Detta kan medföra att eleverna tycker att lektionerna är hanterbara och därmed fortsätter att vara närvarande. Vidare påpekas att det är pedagogernas ansvar att skapa ett klimat i klassrummet, som är tillåtande och inkluderande. Respondenten uttrycker att när elever har varit borta för länge från skolan, borde insatsernas fokus vara på arbetet med elevens skolvana. Enligt specialläraren är det viktigt att vara ärlig i bemötandet. Elever med hög skolfrånvaro och som därmed gått miste om undervisning, behöver få veta vilka förväntningarna är. Respondenten påtalar att pedagogerna bör tydliggöra för eleverna, att svårigheterna beror på deras höga skolfrånvaro

och inte med anledning av inlärnings svårigheter. ”Det finns många saker att tänka på det, hur vi pratar om det, hur lätt är det att komma tillbaka” (skola C).

Specialläraren säger att pedagogernas bemötande påverkar elevernas närvaro samt upplever att eleverna är känsliga för till exempel tonfall. Respondenten tar upp att detta kan leda till att eleverna väljer att vara frånvarande på vissa lektioner. Specialläraren ser ett organisationsproblem, med att all personal inte kan upprätthålla ett klimat, som är välkomnande utan ”... man skäller mycket, nu ska du vara på lektion, mycket den typen” (skola E). Det uppmärksammas att det finns behov av att prata mer skolnärvaro med elever för att de ska få en förståelse för att skolfrånvaro, både giltig och ogiltig, påverkar deras kunskapsinhämtning och betyg. Ett arbete beskrivs, med att försöka hitta gemensamma verktyg, för att prata med eleverna i mentorssamtalen. Vidare lyfts det upp att det finns en strävan av att skapa ett gemensamt språk, som ska vara som ett stöd i elevsamtal, framförallt för de elever som är i svårigheter ”... för det man pratar om som lärare det kommer direkt ut till eleverna det vet vi ju på det sättet har det att göra med närvaro” (skola B).

Profession specialpedagog

Specialpedagogen menar att ”... språkets betydelse är viktigt på flera plan... att medvetandegöra vad man gör i skolan... när man kopplar lektionerna till målen för vad man ska göra på lektionerna för det blir så tydligt... när vi går ut från klassrummet ska vi kunna det här” (skola C). Respondenten anser att det i undervisningen är av vikt att utgå från att eleverna har förutsättningar för att förstå lektionens innehåll. Vidare att pedagoger borde ha förväntningar på att eleverna har förmåga att lära in ny kunskap.

Enligt specialpedagogen är pedagogernas förmåga att bemöta, oavsett lärarens kunskaper om elevens situation avgörande, för hur samarbetet mellan elev och pedagog utvecklas. ”... pedagogens bemötande i språket spelar stor roll för om eleverna vill vara i klassrummet, det är ju det, bemötandet är a och o” (Pilotskola). Vidare betonar respondenten att bemötande är ett förhållningsätt, ett språk och att detta bör lyftas upp på organisationsnivå, för att det ska genomsyra hela skolan. Specialpedagogen lyfter fram att i bemötandet är det betydelsefullt att vi hälsar på varandra och att detta ska vara en naturlig del i verksamhetens vardag ”... hur vi talar till och om varandra” (skola B). Respondenten menar vidare att elevernas upplevelser av att bli sedda är av vikt och även ”... och vad jag tar med mig som elev när jag går ut från klassrummet, hur jag har blivit sedd eller om jag har blivit sedd” (skola C).

Respondenten anser att om pedagogerna arbetar med att skapa relationer till eleverna, genom att till exempel använda frånvarounderlagen, kan det leda till att eleverna känner sig mer sedda. Specialpedagogen uttrycker att det är viktigare att uppmuntra närvaro än att påtala frånvaro och det är av betydelse för hur detta framförs ”... inte säga: var har du varit” (skola A). Enligt respondenten är det pedagogerna som är ledare i klassrummen och även påverkar hur relationerna utvecklas, både mellan eleverna och mellan pedagog och elev.

Profession mentor

Mentorn betonar vikten av att konkretisera kunskapskraven i undervisningssammanhang, för att eleverna ska kunna förstå. Respondenten tror att pedagoger ibland... ”är otydliga i deras öron för oss är det jätte enkelt” (Pilotskola). Vidare är respondentens åsikt att många pedagoger använder sig av en hög språklig nivå i undervisningen, för att sedan förenkla i syfte att nå fler elever. Det framkommer att det är viktigt att möta eleverna på ett välkomnande sätt i början av lektionerna och framförallt för elever med hög skolfrånvaro. Respondenten menar

att detta kan leda till ett mer tillåtande klimat, som kan påverka att eleverna vågar mer. Mentor tror inte att alla pedagoger är medvetna om och hur de möter eleverna som varit borta från skolan samt ser risken med att pedagogerna istället signalerar att de inte är välkomna till klassrummet "... också när eleven väl kommer att man då också välkomnar och inte gör någon jättegrej av det heller... så att den känner att den är en i klassen precis som vanligt" (skola A). Mentor lyfter fram att mentorskapet ska fungera på ett sätt som gör att eleverna ska känna att de har en vuxen att vända sig till samt att mentorssamtalet ska vara ett lyssnande samtal. Respondenten lyfter fram att alla elever ska känna att de tillhör en grupp och att de ingår i ett sammanhang. Om eleverna inte kommer på lektionerna, finns en risk att de förlorar detta sammanhang.

Sammanfattande analys

Samtliga skolor lyfter upp att de yrkesverksammas språk ses som verktyg, för att eleverna ska komma till skolan. Det framkommer att det görs på olika sätt och även beroende på profession. Specialläraren betonar vikten av hur de pratar med eleverna, vilka ord de väljer i den direkta kommunikationen med eleverna. Detta skulle underlätta arbetet med elever, som både har skolfrånvaro och svårigheter att uttrycka sig i verbala sammanhang. Ett gemensamt språk skulle medföra att fler elever skulle kunna ta till sig information i skolans olika sammanhang. Specialläraren säger att pedagogernas förmåga att skapa en tillåtande stämning i klassrummet är central, för att eleverna ska känna att de vill vara i sammanhanget. Vidare att yrkesspråket påverkar elevernas närvaro på lektionerna, att eleverna välkomnas på ett sätt som gör att de känner sig trygga. Respondenten menar att pedagogernas förmåga till att ha förväntningar på eleverna kan leda till att de lyckas i klassrummet.

Det anses även viktigt att alla undervisningssituationer ska göras hanterbara för eleverna, i och med att detta påverkar deras skolnärvaro. Specialpedagogen belyser att det borde finnas ett gemensamt yrkesspråk, eftersom detta kan leda till en ökad trygghet för eleverna i alla klassrum samt att detta bör lyftas på organisationsnivå. Respondenten betonar vikten av att alla elever ska få möjlighet att känna sig sedda och detta verkar vara beroende av hur de vuxna lyckas skapa goda relationer med eleverna. I likhet med specialläraren uttrycker även mentorn att eleverna alltid ska få bekräftelse av pedagogerna att de är efterfrågade när det inte är på lektionerna.

Delaktighet

Profession speciallärare

Speciallärare poängterar att samtalen med eleverna kring skolfrånvaro inte sällan görs i anslutning till lektionerna, när respondenten ändå träffar eleverna i olika undervisningssituationer.

De som har väldigt hög frånvaro i början av lektionerna... det kanske är viktigt att få med dom och få en känsla... av att jag har inflytande över min tillvaro... ge dom det viktiga inflytandet som är inflytandet över din undervisning och inte bara tillvaro av tid (Pilotskola)

Enligt specialläraren borde pedagogerna arbeta mer med elevernas delaktighet, för att öka skolnärvaron. Det skulle kunna göras genom att pedagogerna visar statistisk ur frånvarosystemet, hur hög skolnärvaron är och att detta sker regelbundet genom individuella uppföljningar "... alltså, varför visar vi inte detta nu, att elever varit sena eller borta från lektionen, inte inför alla men enskilt... idag händer det inget. Och? säger bara alla"(skola A).

Däremot ser respondenterna inget behov av arbeta med delaktighet, med de elever som inte har någon bristande skolnärvaro. Dessa elever ges istället möjlighet till inflytande och delaktighet, när de befinner sig på lektionerna "... vart är vi på väg, vad är det som förväntas av mig och då först kan man ju vara delaktig i lektionerna eller liksom i undervisningen egentligen" (Pilotskola). Specialläraren lyfter upp att arbetet med elevernas delaktighet är ett pågående arbete och under ständig utveckling. Respondenten påtalar att en fara med att sätta in stödfunktioner utanför klassrummet, genom att detta kan leda till utanförskap för eleverna. De riskerar även att hamna utanför klassens sammanhang.

Profession specialpedagog

Specialpedagogen berättar att när eleverna har hög skolfrånvaro, sker det samtal kring hela deras skolsituation. Ett av målen med samtalet är att eleven ska få göra sin röst hörd och bli lyssnad på. Oavsett hur hög en elevs skolfrånvaro är, ska eleven ges möjlighet till att påverka sin skolsituation. Specialpedagogen beskriver en möjlig gång på hur eleverna skulle kunna göras mer delaktiga kring sin skolfrånvaro. Skolveckan kan starta med en gemensam klasstid, där skolfrånvaro tas upp. Därefter skulle varje mentorsgrupp kunna träffas och samtala kring det som kommit fram under klassdiskussionen och även det som enbart berör den gruppen. Vid behov borde sedan mentor kunna träffa varje elev enskilt. Ännu en möjlig väg för att göra eleverna mer delaktiga kan vara att de aktivt får arbeta med skolans trivselregler och lektionsstruktur.

Profession mentor

Mentorn berättar att eleverna har möjlighet till delaktighet, genom att använda frånvarosystemet, där de kan utläsa sin frånvarostatistik. Respondenten poängterar att det är flera elever som nyttjar denna möjlighet. Vidare lyfts forum upp, som mentorstid och utvecklingssamtal, vilka kan leda till en ökad delaktighet för eleverna. Mentorstiden används till att betona vikten av att komma väl förberedd och i tid till alla lektioner. Respondenten menar att detta har betydelse för om eleverna fortsätter komma till lektionerna. Under dessa samtal tydliggör pedagogerna vilka konsekvenser skolfrånvaro kan leda till. Mentorn uttrycker att, när en elev inte varit på en lektion, söker respondenten upp eleven och genomför ett enskilt samtal. Genom detta uppmärksammar pedagogerna elevernas skolfrånvaro och visar att de bryr sig. Vidare påvisas också att skolfrånvaro skrivs in i betygen och mentorn berättar att eleverna i de högre åren, mer ställer frågor kring hur betygen påverkas av skolfrånvaro "... så vi pratar mycket om det och vad det innebär att vara närvarande" (skola B). Vidare betonar respondenten att mentorssamtal ska vara ett lyssnande samtal. Vad det gäller förväntningar, ska pedagogerna alltid utgå ifrån att alla elever har förmåga att lära.

Sammanfattande analys

När det gäller elevernas möjligheter till delaktighet ser alla professionerna mentorstiden som ett verktyg och att mentors roll är central. Specialläraren verkar aktiv i arbetet med elevernas skolfrånvaro, genom att de för enskilda samtal, som ofta görs i samband avslutad lektion. Skolfrånvarounderlaget används och detta arbete innefattar all form av skolfrånvaro. De påtalar att det finns svårigheter med att göra elever med skolfrånvaro delaktiga, eftersom detta lättast görs i undervisningssammanhang. Specialpedagogen ger intryck av att den i större utsträckning arbetar med elever som har hög skolfrånvaro. Vidare påtalar respondenten att mentor har ansvar för att göra eleverna mer delaktiga kring deras skolfrånvaro. Men påpekar att de borde ta ett ännu större ansvar. Mentorn verkar se mentorstiden som det främsta verktyget, vilket kan göra eleverna delaktiga kring sin skolfrånvaro. Det betonas att det är

pedagogerna ansvar att se till att mentorssamtalen fungerar väl och utgår från elevernas berättelser. Mentorns uppdrag med att upprätthålla och behålla kontakten med eleverna, verkar ha betydelse, för att elevernas skolfrånvaro inte ska öka.

8. Diskussion

Denna studies övergripande syfte var att undersöka och jämföra hur skolor arbetar med att förhindra att skolfrånvaro uppstår. Vidare hur skolfrånvaron upptäcks och om professionerna speciallärare, specialpedagog och mentor arbetar olika kring elevers skolfrånvaro. Studiens syfte var även att ta reda på om skolfrånvaro kan ha samband med elevers språkliga förmåga samt hur detta beskrivs av de olika professionerna.

Diskussionen inleds med en sammanfattning. Därefter kommer resultatet att diskuteras utifrån begreppen i studiens specialpedagogiska analysmodell. Vidare vilken relevans studien har för specialpedagogiken samt även gentemot tidigare forskning. Denna diskussionsdel kommer att efterföljas av en metoddiskussion.

Sammanfattande diskussion

Såsom skolorna, enligt intervjuerna utformar speciallärarens och specialpedagogens arbete med skolfrånvaro, är detta i linje med vår arbetserfarenhet. I takt med att skolfrånvaron fortsätter att öka på högstadiet har specialpedagogikens uppdrag blivit mer omfattande kring detta problem.

Studios resultat visar att kommunikationen är det avgörande verktyg, som är en röd tråd genom hela skolans verksamhet i arbetet med elevers skolfrånvaro. Det är kommunikation som möjliggör att verktygen delaktighet, mentorstiden och frånvarosystemet kan bli verkningsfulla. I och med detta resonemang är det betydelsefullt att det skrivs fram en tydlig ansvarsfördelning för alla skolor, där skolvärdarna skulle kunna få en mer uttalad roll och ansvar.

Slutligen visar studien på vikten av att öka förståelsen för behovet av ett yrkesspråk, som skulle kunna bli ett betydelsefullt verktyg, för att minska skolfrånvaron. Utifrån vårt resultat belyser pedagogerna sitt eget språk mer än elevernas språkliga förmåga, som avgörande för skolfrånvaron. Vidare att språket i klassrummet skulle kunna möjliggöra att elever får uppleva ett sammanhang, där de möts av professioner som uttrycker att de bär på ett gemensamt uppdrag. Detta skulle kunna vara en lösning på problemet med att skolfrånvaron ökar.

Kommunikation som kan förhindra skolfrånvaro

Studios resultat visar på likheten, att kommunikationen är det mest centrala verktyget, kring hur arbetet med elevers skolfrånvaro organiseras på olika skolor utifrån de tre professionerna, speciallärare, specialpedagog och mentor. Denna kommunikation anses behöva fungera på alla nivåer, gentemot elev, vårdnadshavare, personal inom skolan och även med externa aktörer, för att skolfrånvaron inte ska uppstå eller minska i omfattning (Springe, 2009; Skolverket, 2008; Ahlberg, 2013). I empirin framkommer det en skillnad i att kommunikationen inte fungerar fullt ut på alla skolor. Det som pedagogerna mest efterfrågar tycks vara ett mer utvecklat samarbete mellan arbetslag och EHT, när skolfrånvaron betraktas hög (Selin, 2014a).

I resultatet framkommer det att när en anmälan om en elevs höga skolfrånvaro sker, blir det i vissa fall oklarheter kring ansvarsfördelningen mellan EHT kontra mentor och arbetslag. En skola talar till exempel om svårigheter med rutinerna, där blanketter blir ett hinder för fortsatt arbete. Detta medför att det uppstår en motsättning, eftersom detta leder till att EHT och arbetslag inte kommunicerar kring skolfrånvaro. Utifrån denna motsättning skapas ett behov

av att förstå och utveckla verksamheten. Selin (2014a) redogör för ett möjligt arbetssätt för samverkan inom skolan, där personal regelbundet ska erbjudas ett samtalsforum tillsammans med elevhälsan, kring elevers skolsituationer. Studiens skolor lyfter fram att denna samverkansform existerar, ser positiva effekter och påpekar att detta samarbetsforum kan utvecklas ännu mer.

De olika professionernas arbete med skolfrånvaro

Utifrån forskning och empiri går det inte att utläsa en tydlig ansvarsfördelning när det gäller skolfrånvaroarbetet utan professionerna har ofta ett gemensamt uppdrag (Skolverket, 2010; Törnsén, 2014). Resultatet i empirin visar att specialläraren är mer aktiv i de elevsituationer där skolfrånvaron inte anses vara hög och att det görs i samband med undervisning (Haug, 1998). Däremot verkar specialpedagogen inneha ett mer övergripande ansvar, att organisera kring elevers skolsituationer, där skolfrånvaron är hög. Detta resultat sammanfaller med vår erfarenhet av hur ansvaret är fördelat. Enligt skolverket (2010) kan ansvaret behöva konkretiseras och följas upp mellan professionerna. Detta utifrån att skolfrånvaron förefaller öka samt att en ansvarsfördelning skulle kunna skapa förutsättningar för att förhindra skolfrånvaro.

När det gäller den profession, som vanligtvis blir inkopplad kring elevers skolfrånvaro, har kuratorn ofta fått det uppdrag (Danielsson & Liljeroth, 2007; Gladh & Sjödin, 2013). Detta kan ha samband med att skolfrånvaron inte sällan kopplats samman med elevernas hälsa eller familjesituation. Trots detta visar forskningen att skolfrånvaron fortsätter att öka, vilket får oss att, utifrån empirin fundera kring, om kuratorns roll är den som ska vara central. Vi har inte för avsikt att förringa kuratorns yrkesprofession utan istället poängtera vikten av det pedagogiska samarbetet mellan elev och pedagog, för att förhindra eller minska skolfrånvaro. (Danielsson & Liljeroth, 2007).

Utifrån resultatet framkommer en motsättning i ansvarsfördelningen, när specialläraren får i uppdrag att undervisa eleven. Det uttrycks att i denna situation kvarstår mentorns ansvar för eleven, men detta leder inte sällan till att specialläraren får den tätaste kontakten med eleven. Vilket medför att mentorns roll reduceras och därmed förlorar eleven sin kontakt med mentor och klass. Mentorns roll lyfts upp i det vardagliga arbetet med att få eleverna att komma. Vidare ser vi att det pedagogiska ansvaret, som skolan har, bör vara fokus och i dessa situationer är mentorns roll och dennes ansvar avgörande för om detta kan bli verklighet. Springe (2009) och Selin (2014a) ser mentorn som en garant för att förhindra elevens skolfrånvaro. Även Strandberg (2009) betonar mentorns roll som professionell handledare och visar att mentorn är den som ska stötta eleven kring hur dennes lärande sker.

Forskning visar att en välfungerande undervisning kännetecknas av pedagoger, vars lektioner genomsyras av olika undervisningsstrategier, vilka även utvecklas beroende på sammanhang (Skolinspektionen, 2012; Hattie & Yates, 2014; Håkansson & Sundberg 2014). För detta krävs kunskap om olika verktyg och hur de kan tillämpas samt kompetens kring olika inlärningssvårigheter. Vidare att om undervisningen ständigt uppfyller denna kvalitet, kan den också sägas innefatta all form av stöd, som elever kan vara i behov av. Vår erfarenhet visar att om elever förlorar kontakten med dessa undervisningssammanhang och istället ges signaler om att de är i behov av behandling, leder detta till fortsatt skolfrånvaro eller till och med ökad skolfrånvaro. Vi är av den åsikten att specialpedagogiken och de pedagogiska sammanhangen bör skapa en helhet kring elevens situation. Vidare att i detta samarbete bör elevens möjligheter till att kunna delta i undervisningen vara central och att det ska finnas en tydlig ansvarsfördelning.

Enligt resultatet finns det en skillnad mellan skolorna, i och med att de inte har samma procentsats för en anmälan till EHT om hög skolfrånvaro. En slutsats kring procentsatsen är att denna kan sägas vara för hög, i och med att elevernas skolsituation inte sällan redan tidigare har hunnit bli ett komplext problem. Det kan även föras ett resonemang kring om denna procent ska vara det som avgör, om en anmälan till EHT ska ske och om dess relevans. Kommunikationen med EHT borde ske tidigare och ett forum efterfrågas samt att rutinerna bör klargöras. En skillnad framträder, eftersom detta forum redan finns på vissa av skolorna, för att förhindra att skolfrånvaro uppstår. Även en likhet går att utläsa ur empirin, genom att det framkommer åsikter om att detta forum behöver utvecklas. Det bör betonas att denna samverkan inte ska medföra att mentorn och arbetslaget fräntas deras ansvar för kontakten med eleven och dess vårdnadshavare, eftersom empirin pekar på att detta ofta sker och leder till att eleven kommer längre ifrån sin klass och undervisning.

Specialpedagogiska implikationer

Kommunikation

I arbetet med elevers höga skolfrånvaro, där specialpedagogens kompetens används, blir kommunikation och samverkan mellan dessa aktörer av vikt, för att eleven ska kunna behålla kontakten med klassen och för att skolfrånvaron ska minska. När det gäller elevernas delaktighet i sin skolsituation, tycker vi oss sakna i skolornas beskrivningar, om huruvida de använder kartläggningar vid skolfrånvaro, för att kunna sätta in de åtgärder som eleven är i behov av. Hedevåg (2015) visar att kartläggningar, som utgår ifrån elevernas berättelser är av stor vikt och såsom Gerrbo (2012) uttrycker det, är kartläggningar avgörande för om insatserna ska få en positiv verkningskraft. I och med resultatets avsaknad av kartläggningar, kan specialpedagogens kompetens anses vara av vikt, för att insatserna ska blir verkningsfulla samt kring förståelsen av kartläggningarnas betydelse.

I empirin framkom ett behov av att utveckla eller förbättra kommunikationen mellan pedagoger och EHT. Utifrån detta behov borde vi som specialpedagoger anta denna utmaning, genom att ta ansvar för att skapa eller förbättra forumet. Vidare för att detta ska bli möjligt, bör detta lyftas upp på organisationsnivå. Vi anser att våra yrkesroller ska vara delaktiga i denna process för att skapa förståelse, i och med att detta kan vara en del i det förebyggande arbetet med att förhindra att skolfrånvaro uppstår.

Frånvarosystemet

Ur resultatet framkommer en likhet med att frånvarosystem används och ses som verktyg av alla professionerna. Det går inte att säkerställa i vilken grad systemen används på varje skola, i och med dokumentationen inte efterfrågades. Ur empirin går det inte att utläsa att pedagogerna har ansvar för att föra in skolfrånvaron efter genomförd lektion, men detta är troligtvis den uppgift som varje undervisande pedagog förväntas göra. När det gäller systemet är mentorns ansvar uttalat. Däremot är det inte lika tydligt hur elevhälsan fortsätter sitt samarbete med arbetslagen, när det fått ta del av statistiken. Lundin (2014) påpekar. "Att bevaka att detta sker är vårt ansvar inom elevhälsan" (ibid., 2104, s.7). Vidare kan ansvaret behöva konkretiseras och följas upp mellan professionerna (Skolverket, 2010). Vi anser att skolorna verkar vara i behov av en tydlig ansvarsfördelning för att kunna skapa förutsättningar för att förhindra skolfrånvaro.

Mentorstiden

I resultatet återger pedagogerna att skolfrånvarounderlaget kan användas mer aktivt i samtal med eleverna, vilket är i linje med Skolverkets rapport (2008). Detta resonemang är något som en specialpedagog skulle kunna ta upp på organisationsnivå, för att det ska kunna genomsyra hela verksamheten. Kommunikationen är central i den specialpedagogiska analysmodellen och en stor vinst kan vara att utveckla förståelse för vikten av att göra eleverna delaktiga tidigare i sin skolgång. Empirin visar att skolor ser behovet av att eleverna borde kommuniceras mer med, i förebyggande syfte. Det som skolorna framförallt ser som ett verktyg i detta arbete är mentorstiden, vilken kan användas till att prata mer om vikten av närvaro istället för konsekvenserna av skolfrånvaro. I detta sammanhang kan eleverna bli medvetna om betydelsen av att de är i skolan och deltar i undervisningen samt att detta är av vikt för deras betyg och fortsatta möjligheter till vidare studier och ett yrke (Baker et al. 2001; Kearney, 2001; El-Khoury et al. 2005; Konstenius & Schillaci, 2010; Skolverket, 2012; Gladh & Sjödin, 2013). Mentor uttrycker detta ” Därför är varje dag viktig” (skola C).

Skolvärden

En aktör som lyfts fram i delar av empirin är skolvärden. Det beskrivs att skolvärden används till att uppmärksamma elevernas närvaro och skolfrånvaro samt möta dem i olika sammanhang. Utifrån den specialpedagogiska analysmodellen skulle denna aktör kunna ses som ett fungerande verktyg i utvecklingen av arbetet med elevers skolfrånvaro i och med att denna aktör ofta befinner sig centralt i verksamheten. Kommunikation, på alla nivåer, kan ses som dennes främsta verktyg och skulle därmed kunna arbeta mer aktivt med elevers skolfrånvaro. Detta får oss att fundera över om skolvärdarnas ansvar skulle skrivas fram, för att ge dem ett tydligt uppdrag kring skolfrånvaro?

Betydelsen av elevers språkliga förmåga

Vårt resultat kring huruvida elevernas språkliga förmåga kunde kopplas till skolfrånvaro blev inte så omfattande. Detta kan ha sin grund i att flera av pedagogerna var osäkra på om elevers språkliga förmåga påverkar skolfrånvaron. Utifrån intervjugruppernas samtal framkommer det att skolfrånvaron kan vara en följd av skolsvårigheter, men att det även kan vara skolsvårigheterna som leder till elevers skolfrånvaro. Specialläraren var den profession som mest framförde detta samband. Detta kan relateras till deras uppdrag kring elevers skolfrånvaro att de ofta, utifrån det kompensatoriska perspektivet, får bedriva enskild undervisning (Haug, 1998). Såsom Skolverket (2011) skriver, krävs det en ständig interaktion där språket är centralt.

Speciallärarens arbete med att få elever att utveckla sin språkliga förmåga, till att kunna kommunicera i olika sammanhang, kan leda till att eleverna känner trygghet i att delta i olika muntliga aktiviteter. En konsekvens kan därmed bli att eleverna inte uteblir från lektionerna. I forskning framkommer det att elevers svårigheter med deras språkliga förmåga kan påverka att skolfrånvaron ökar (Garpebring, 2014). Resultatet belyser dilemmaperspektivet, att skolorna ser dilemma i att möta alla elever utifrån sina behov för att till exempel kunna kompensera förlorad undervisning och kunskapsinhämtning samtidigt som eleven ska ges möjlighet att tillgodogöra sig den pågående undervisningen vid skolfrånvaro (Nilholm, 2007).

Empirin visar att ingen skola helt utgick ifrån det kompensatoriska perspektivet (Nilholm, 2007). Detta kan ha sin grund i att elevers bristande språkliga förmåga, inte anses vara hindret i inläring och inhämtandet av ny kunskap. I detta dilemma blir speciallärarens didaktiska

uppdrag och specialpedagogens arbete med att skapa goda lärmiljöer centralt, för att minska skolfrånvaro.

Skolor relaterar eleverns språkliga förmåga till svårigheter med att kunna läsa sociala koder i olika sammanhang. Det uttrycks även att elever som har haft en hög skolfrånvaro, inte sällan kan bli mer upptagna med det sociala umgänget, än skolämnena. Kan detta resultat peka på att eleverna upplever att de inte blir lyssnade på, inte blir förstådda och att skolan inte förmår att utmana dem utifrån deras förutsättningar? Det förefaller som att eleverna verkar fungera och hanterar andra sammanhang, såsom sociala arenor på internet i större utsträckning. I linje med Ahlberg (2013) menar vi att, skolan står inför utmaningar i och med att elever hanterar de digitala verktygen och verkar lyckas bättre där än i skolan.

I Skolverket (2011) skrivs det om skolans uppdrag, att elever ska ges övningstillfällen för att förbättra sin förmåga att kommunicera och därmed kunna förlita sig på sin språkliga förmåga. Vidare att det i alla kunskapskrav lyfts fram att elever till exempel ska kunna resonera och reflektera. I och med detta anser vi att även pedagogerna behöver besitta denna förmåga, för att kunna vägleda eleverna. Detta för att kunna ta fram olika strategier för att elever ska lyckas. Springe (2009) betonar att för elever med hög skolfrånvaro, kan det vara främjande att låta elever precisera sina framtidsdrömmar och vidare att de ska få stöd med att kunna beskriva dessa tankar i ord.

Behovet av yrkesspråk

Pedagogerna uttrycker att de ser sig själva som verktyg, genom hur de pratar med eleverna och även om innehållet, vilket kan medföra att skolfrånvaro inte uppstår. Enligt Danielsson & Liljeroth (2007) ska verktyget ständigt förbättras och utvecklas, för att inte stagnera. Även Gerrbo (2012) för fram detta resonemang, genom att påtala vikten av att verktyget behöver kunna förändras i varje situation. Colnerud & Granström (2012) definierar vad ett yrkesspråk är. De menar att det är avgörande för pedagoger att ha ett gemensamt yrkesspråk i och med detta leder till att deras profession utvecklas och att kompetensen ökar. Detta överensstämmer med empirins resonemang, eftersom att pedagogerna efterfrågar ett gemensamt sätt att prata med eleverna.

En del skolor efterlyser en gemensam lektionsstruktur, för att ännu mer säkerställa att eleverna möts av samma språk inom hela verksamheten. För att kunna skapa ett pedagogiskt yrkesspråk krävs det, såsom Grice & Sjöberg (2013) uttrycker, att pedagogerna tar ett gemensamt ansvar och att det är rektor som ska ge dessa förutsättningar. Vi ser positivt på ett gemensamt yrkesspråk. En svårighet kan uppstå, vid skapandet av ett gemensamt yrkesspråk, eftersom traditionen inte sällan är att pedagogerna undervisar med stängda dörrar (Folkesson et al. 2011). I och med detta resonemang kan det bli, som Claesson (1999) uttrycker ”Samma teori ser t.ex. olika ut för olika lärare och får olika utfall vid olika tillfällen”(ibid., s. 205). I avseende av detta är det av vikt att arbetet utformas utifrån att pedagogerna tar detta ansvar och ser det som en utmaning som skulle kunna leda till att skolfrånvaron minskar.

Resonemanget kring ett yrkesspråk kan relateras till vad relationskompetensen innefattar (Røkenes och Hanssen 2007). Vidare att empirin lyfter pedagogernas förmåga att både tala och lyssna till eleverna. Detta kan kopplas till det *nära lärarskap* som Gerrbo (2012) menar är ”... ett nödvändigt om än inte alltid tillräckligt universalverktyg i snart sagt att specialpedagogisk verksamhet” (ibid., s 253).

Utifrån specialpedagogens kompetens och övergripande uppdrag skulle denna kunna ansvara för ett utvecklingsarbete av ett yrkesspråk. Vår förhoppning är att alla pedagoger ändå kan se vinsterna med ett gemensamt yrkesspråk ”...jag tänker att ett verktyg som vi liksom har utan att någon annan äger det, då det är ett system som inte är det yttre är ju oss själva och det här att man alltid försöker vara välkomnande mot dom” (Pilotskola).

Metoddiskussion

Vi blev i inledningsskedet medvetna om att det tog längre tid än förväntat, med att få kontakt med skolor. Det uppstod hinder med att hitta skolor, som innefattade de tre professionerna och det visade sig att flera skolor enbart hade en av professionerna, speciallärare eller specialpedagog. Därmed förlängdes processen med att kunna starta gruppintervjuerna och insamlandet av empirin blev inte enligt vår tidplan. Ännu ett hinder var att få tillgång till en grupp, som bestod av speciallärare och mentor med ämnesinriktningen svenska.

När det gäller valet av vår kvalitativa insamlingsmetod i form av gruppintervjuer, ansåg vi denna relevant, genom att vår ambition var att få en inblick i hur skolfrånvaroarbetet ser ut på skolor och om de olika professionerna hade olika uppdrag. Ett överraskande resultat av gruppintervjuerna var att alla skolor reagerade positivt efter avslutad intervju. Det uttrycktes att de hade varit ett givande samtal, som väckt flera frågor kring deras arbete med elevers skolfrånvaro. En skola behöll vår frågeguide, i syfte att använda det i ett kommande utvecklingsarbete. Detta kan ses som en styrka för studiens resultat.

Gruppintervjuerna inleddes med en öppen fråga och därefter blev vi snabbt varse om att professionerna gärna ville diskutera kring skolfrånvarons orsaker, vilket vi inte hade för avsikt att undersöka. Detta medförde att vi vid ett flertal tillfällen fick återinföra samtalet till frågeguiden (Bryman, 2012). Vår åsikt är att detta kan bero på att skolors skolfrånvaroarbeta inte sällan är inriktat på att hitta orsakerna till varför eleverna inte kommer till skolan.

Vid några gruppintervjuer var det även en svårighet att bryta samtalet, eftersom gruppen var engagerad över dess ämne. Detta ledde framförallt till svårigheter att kunna kontrollera om alla frågor hade blivit besvarade. Bryman (2011) skriver fram kritik mot den kvalitativa ansatsen och menar att forskaren agerar och ställer frågor utifrån situationen. Därmed blir det komplicerat att genomföra en exakt likadan intervju och erhålla samma resultat. Först vid transkriberingen blev vi medvetna om att respondenterna inte besvarat frågeguiden fullt ut. Detta kan anses vara en svaghet i vår empiriinsamling och detta ser vi som en utvecklingsmöjlighet hos oss själva.

När det gäller den insamlade empirin var vi medvetna om att transkriberingen skulle ta tid. Däremot hade vi inte förväntat oss att bearbetningen och analysförfarandet skulle ta så mycket tid i anspråk. Detta har fått oss att ifrågasätta om antalet gruppintervjuer med tre professioner var ett lämpligt urval utifrån tidsperspektivet. Vi anser att vi hanterat mängden empiri på ett adekvat sätt och även tagit fram en struktur som beskrivits samt går att följa. En styrka för studien är att bortfallet blev lågt, endast specialpedagogen på skola D fick förhinder och detta bortfall kan anses ha påverkat både studiens resultat och tillförlitlighet (Stúkat, 2011; Bryman 2011).

Avslutningsvis kan en styrka för studien föras fram, genom att den har granskats av handledare under hela processen. Vi har även påmint oss själva och varandra om att inte låta våra egna värderingar eller förförståelse påverka bearbetningen av resultatet. I och med detta

ökar studiens tillförlitlighet. En svaghet med studien är att våra respondenter inte fått ta del av resultatet och därmed inte getts möjlighet att kontrollera att våra tolkningar överensstämmer med deras uttalanden. Detta medför att tillförlitligheten blir lägre. Anledningen till att återkopplingen till respondenterna inte gjorts, var utifrån tidsbristen. Efter att gruppintervjuerna hade genomförts, uttryckte skolorna en önskan att få ta del av uppsatsen. Detta önskemål kommer vi att tillgodose.

Förslag på vidare forskning

Med grund i vår specialpedagogiska analysmodell, med tillhörande begrepp, har en förståelse kunnat skapas, om hur de olika skolorna arbetar med skolfrånvaro. Vidare vilka verktyg som skulle kunna användas och utvecklas för att minska skolfrånvaro. Genom analysarbetet och tolkningsdelen av den insamlade empirin har vi blivit uppmärksammade på nya frågor kring elevers skolfrånvaro. Förslag på vidare forskning kan vara att ytterligare undersöka frågor kring ansvarsfördelning, frånvarosystemet samt skolvärdens roll när det gäller elevers skolfrånvaro. Det kan även vara av intresse att utreda huruvida pedagoger ser positivt på, att ett gemensamt yrkesspråk utvecklas och om detta så fall kan påverka att skolfrånvaron minskar.

Referenslista

- Ahlberg, A. (2007a). Specialpedagogik - ett kunskapsområde i utveckling. I: Nilholm, C & Björck-Åkesson, E (Red.), *Reflektioner kring specialpedagogik - sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna* (s. 66-84). (Vetenskapsrådets rapportserie 5:2007). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Ahlberg, A. (2007b). Handledning för förändring. I: Kroksmark, T. & Åberg, K. (red.) (2007). *Handledning i pedagogiskt arbete*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur. Lund: Studentlitteratur.
- Ahlberg, A. (2007c). Specialpedagogik av igår, idag och imorgon. I: I. Berndtsson, B. Persson & E. Ullstadius (Red.), Tema: *Specialpedagogik. Pedagogisk forskning i Sverige*, 12 (2), 84-95).
- Ahlberg, A. (2012). Kunskapsbildning i specialpedagogik. I: Ahlberg, A. (red.) (2012). *Specialpedagogisk forskning: en mångfasetterad utmaning*. (1:4 uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Ahlberg, A. (2013). *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik: att bygga broar*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Andersson, I. (2001). *Samverkan för barn som behöver: en handbok för lärare*. (2., rev. uppl.) Stockholm: HLS.
- Baker, M. L., Sigmon N., and Nugent E. M. (2001). *Truancy Reduction: Keeping Student in School*. U.S Department of Justice
- Bjar, L. (2006) Språket är huset vi bor i. I: Bjar, L (red.) (2006). *Det hänger på språket: lärande och språkutveckling i grundskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Bjørndal, C.R.P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Byström, J., & Byström, J. (2011). *Grundkurs i statistik*. (7., rev. utg.) Stockholm: Natur & kultur.
- Börjeson, B (2000). Om lusten och viljan att lära – några reflektioner. I: SOU 2000: 19 *Från dubbla spår till elevhälsa*. Omtryckt i Socialt perspektiv nr 4/2000.
- Claesson, S. (1999). *"Hur tänker du då?": empiriska studier om relationen mellan forskning om elevuppfattningar och lärares undervisning*. Diss. Göteborg: Universitetet Göteborg.
- Colnerud, G., & Granström, K. (2012). *Respekt för läraryrket: om lärares yrkesspråk och yrkesetik*. (3., rev. och uppdaterade uppl.) Stockholm: Liber.
- Danielsson, L., & Liljeroth, I (2007). *Vägval och växande- förhållningssätt, kunskap och specialpedagogik för yrkesverksamma hjälpare*. Stockholm: Liber AB.
- Engeström, Y. (1987). *Learning by expanding: an activity-theoretical approach to developmental research*. Diss. Helsinki : Univ.. Helsinki.
- Engeström, Y (1999). *Activity theory and transformation*. I: Engeström, Y., Miettinen, R. & Punamäki, R. (red.). *Perspectives on activity theory*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Engeström, Y (2001). Expansive Learning at Work: toward an activity theoretical reconceptualization. *Journal of Education and Work, Vol. 14, No. 1*, 133-156.

- Elevvårdsutredningen (2000). *Från dubbla spår till elevhälsa: i en skola som främjar lust att lära, hälsa och utveckling: sammanfattning av Elevvårdsutredningens betänkande SOU 2000:19*. Göteborg: Gothia.
- Färnkvist, M. (2011). *Salutogenes vid långvarig skolfrånvaro* – Examensarbete vid Psykoterapeutprogrammet, Göteborgs universitet och specialistuppsats inom specialistordningen för psykologer. www.researchweb.org/is/sverige/document/42501.
- Garpebring, M. (2014). *En skola för eleverna*. I: Lundin, N 8(red.) Elevhälsa nr 4. *Hemmasittande elever*. Gothia Fortbildning AB
- Gladh, M., & Sjödin, K. (2013). *Tillbaka till skolan: metodhandbok i arbetet med hemmasittande barn & unga*. (1. uppl.) Stockholm: Gothia.
- Gustafsson, L.H. (2009). *Elevhälsa börjar i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Guvå, G. (2014). *Elevhälsans retorik och praktik*. Stockholm: Skolverket.
- Hattie, J. (2014). *Synligt lärande: en syntes av mer än 800 metaanalyser om vad som påverkar elevers skolresultat*. (1. utg.) Stockholm: Natur & Kultur.
- Hattie, J., & Yates, G. (2014). *Hur vi lär: synligt lärande och vetenskapen om våra lärprocesser*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Haug, P. (1998). *Pedagogiskt dilemma: specialundervisning*. Stockholm: Statens skolverk.
- Håkansson, J., & Sundberg, D. (2014). *Utmärkt undervisning. Framgångsfaktorer i svenska och internationell belysning*. Författarna och Natur & kultur. Stockholm.
- Häggqvist, S., & Johansson, L. (1998). *Arbetsmiljön i skolan - förutsättningar för samordning av internkontroll och utvecklingsarbete: intervjuer med rektorer, personal och elever inom projektet Skolmiljö 2000*. Solna: Arbetslivsinstitutet.
- Häggqvist, S. (2000a). *Elevfrånvaro: ett mått på skolans arbetsmiljö och elevernas hälsa*. Solna: Arbetslivsinstitutet.
- Häggqvist, S. (2000b). *Arbetsmiljön i skolan och välbefinnande ur ett elevperspektiv: en uppföljningsstudie av 13-14 åriga flickor och pojkar inom projektet Skolmiljö 2000*. Solna: Arbetslivsinstitutet
- Ingestad, G. (2006). *Dokumenterat utanförskap: om skolbarn som inte når målen*. Diss. Lunds universitet, 2006. Lund.
- Jenner, H. (2004). *Motivation och motivationsarbete i skola och behandling*. (Forskning i fokus, nr 19). Myndigheten för skolutveckling: Stockholm.
- Jönsson, A. (1990). *Skolk: en forskningsresumé*. Stockholm: Skolöverstyrelsen
- Karlberg, M., & Sundell, K. (2004) *Skolk; sund protest eller riskbeteende?* Stockholm: Socialtjänstförvaltningen, Forsknings- och utvecklingsenheten.
- Kearney, C. A. (2001). *School refusal behavior in youth: A functional approach to assessment and rearmment*. Washington DC: American Psychological Association.
- Kearney, C. A. (2004) The Functional Assessment of School Refusal Behavior. *The Behavior Analyst Today Volume 5, Issue Number 3*,p. 275-283
- Kearney, C. A., & Bates, M. (2005). Addressing school refusal behavior: Suggestions for frontline professionals. *Children and Schools*, 27, 207–216.

- Kearney, C. A. (2008). School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review. *Clinical Psychology Review*, 28, 451–471, <http://dx.doi.org/10.1016/j.cpr.2007.07.012>
- Knutagård, H. (2002). *Introduktion till verksamhetsteori*. Lund: Studentlitteratur
- Kostenius, V., & Schillaci, M. (2010). *Skolfrånvaro – KBT – baserat kartläggnings- och åtgärdsarbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Kutti, K. (1999). Activity Theory, transformation of work, and information systems design. I: Engeström, Y., Miettinen, R. & Punamäki, R. (red.). *Perspectives on activity theory*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Lgr 11. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket
- Lundgren, T. (2007). *Språk, kunskap och mänskliga förmågor*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Lundin, N. (2014). *Närvarande elever*. I: Lundin, N 8(red.) Elevhälsa nr 4. *Hemmasittande elever*. Gothenburg: Fortbildning AB.
- Løw, O. (2013). Lärarens berättelser om elever, pedagogisk analys och ledarskap i klassrummet. I: Jensen, E., Jensen, E. & Løw, O. (2011). *Pedagogiskt ledarskap: om att skapa goda relationer i klassrummet*. (1. uppl.) Malmö: Gleerups utbildning.
- Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen och Socialstyrelsen. (2007). *Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa*. Edita Västra Aros AB: Västerås.
- Myrberg, M. (2001). *Att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter: en forskningsöversikt på uppdrag av Skolverket*. [Stockholm]: Skolverket.
- Nilholm, C. (2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. (2., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur
- Nilholm, C., & Göransson, K. (2013). *Inkluderande undervisning: vad kan man lära av forskningen*. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Nilsson, A. (2014). *Elevhälsans uppdrag - främja, förebygga och stödja elevens utveckling mot målen*. Stockholm: Skolverket
- Røkenes, O.H., & Hanssen, P. (2007). *Bära eller brista: kommunikation och relationer i arbetet med människor*. (1. uppl.) Malmö: Gleerups Utbildning AB
- Selin, E. (2014a). *Bygg relationer släpp aldrig taget*. I: Lundin, N 8(red.) Elevhälsa nr 4. *Hemmasittande elever*. Gothenburg: Fortbildning AB
- Selin, E. (2014b). *Se, lyssna, relatera och gör skillnad*. I: Lundin, N 8(red.) Elevhälsa nr 4. *Hemmasittande elever*. Gothenburg: Fortbildning AB
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Skolinspektionen (2012). *Framgång i undervisningen: en sammanställning av forskningsresultat som stöd för granskning på vetenskaplig grund i skolan*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolverket (2008). *Rätten till utbildning. Om elever som inte går i skolan*. Stockholm: Skolverket.

- Skolverket (2009). *Kraften av samverkan: om samverkan kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa : en antologi om samverkan mellan skola, polis, socialtjänst samt barn- och ungdomspsykiatri*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2010). *Skolfrånvaro och vägen tillbaka: långvarig ogiltig frånvaro i grundskolan ur elevens, skolans och förvaltningens perspektiv*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2012). *Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan: för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2013). *Mer om...* Juridisk vägledning. Hämtad från http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.179912!/Menu/article/attachment/Mer%20om%20Fr%C3%A5nvaro%20och%20ledighetRevPdf.pdf (2014-12-21)
- Skolverket (2014). *Stödinsatser i utbildningen: om ledning och stimulans, extra anpassningar och särskilt stöd*. Stockholm: Skolverket.
- Socialstyrelsen Sverige. Skolverket. (2014). *Vägledning för elevhälsan*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Southwell, N (2006). *Truants on truancy – a badness or a valuable indicator of unmet special educational need?* British Journal of Special Education. Vol. 33 No 2
- Springe, K. A. (2009). Elever med hög otillåten frånvaro-ett framgångsrikt skolprojekt. I; Strandell, A. (red.) *Otillåten frånvaro: om hemmasittare, korridorvandrare och skolkare*. Stockholm: Gothia.
- Strand, A-S. (2013). *Skolk ur elevernas perspektiv: En intervju- och dokumentstudie*. Doktorsavhandling, Högskolan i Jönköping, Avd. För beteendevetenskap och socialt arbete.
- Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap* (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Svensson, A. (1998). *Barnet, språket och miljön: från ord till mening*. Lund: Studentlitteratur.
- Sveriges kommuner och landsting. (2013). *Vänd frånvaro till närvaro. Guide för systematiskt skolnärvaroarbeta i kommuner*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting.
- Törnsén, M. (2014). *Rektor, elevhälsan och elevers lärande och utveckling*. Stockholm: Skolverket.
- UNICEF Sverige (2009). *Barnkonvention [Elektronisk resurs]: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige. Hämtad från [http://www.raddabarnen.se/om-oss/barnkonventionen/barnkonventionen-lang-version/#Art 28](http://www.raddabarnen.se/om-oss/barnkonventionen/barnkonventionen-lang-version/#Art%2028) (2015-04-02).
- Vetenskapsrådet. (2011). *God forskningssed*. (Vetenskapsrådets rapportserie 1: 2011). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Ödman, P. (2007). *Tolkning, förståelse, vetande: hermeneutik i teori och praktik*. (2., [omarb.] uppl.) Stockholm: Norstedts akademiska förlag

Bilaga 1

Missivbrev

Hej,

Vi är två studenter som läser vår sista termin på Specialpedagogprogrammet vid Göteborgs universitet. Vi heter Pernilla Jonsson och Line Borgstrand och arbetar inom grundskolans senare år. Vi har nu påbörjat vårt arbete med att skriva magisteruppsatsen inom specialpedagogik. Vår studie handlar om hur de professionella inom grundskolan möter och arbetar med elever som befinner sig eller har befunnit sig i en livssituation med en hög skolfrånvaro.

Vi har studerat en del forskning och uppmärksammat att den grupp av elever som är frånvarande mer än halva sin skoltid ökat mest i årskurs 7-9 (Skolverket, 2008). Vi vänder oss här till dig som arbetar eller har arbetat med elever med en problematisk skolfrånvaro och vi vill undersöka vilka erfarenheter och kunskaper som finns ute på grundskolor.

Vår ambition är att få träffa dig och tillsammans med dina kollegor genomföra en gruppintervju. Ni ska vara verksamma som mentor, specialpedagog och speciallärare, inriktning svenska inom grundskolans senare del. Anledningen till denna utvalda professionsgrupp är att vi vill fånga in dessa kompetenser, dels utifrån att vår erfarenhet är att speciallärare och specialpedagoger ofta arbetar och har erfarenhet av elever med hög skolfrånvaro, dels för att vi vill undersöka om språket spelar roll för hur eleverna klarar sin skolgång.

Studiens syfte är att undersöka och beskriva hur de olika professionerna inom grundskolans senare del arbetar för att främja skolnärvaro och förebygga skolfrånvaro.

Intervjufrågorna kommer att handla om hur er skola ser på begreppet skolfrånvaro samt hur ni arbetar med elevers bristande skolnärvaro. Gruppintervjuerna kommer att ta ca 35-45 minuter. Intervjufrågorna kommer att mejlas ut några dagar innan intervjutillfället.

Vid gruppintervjuerna kommer vi att ta hänsyn till Vetenskapsrådet forskningsetiska principer. Detta innebär att ditt deltagande är frivilligt och att du när som helst kan avbryta intervjun och ditt deltagande. Ditt deltagande kommer att behandlas konfidentiellt, så att anonymiteten säkerställs. Resultatet kommer enbart att vara tillgängligt för forskningssyfte.

Om du har några frågor eller funderingar så är du välkomna att kontakta oss eller vår handledare för mer information.

Stort tack på förhand för din medverkan!

Med vänliga hälsningar

Pernilla Jonsson tel: 070-3118265, mejl: pernilla.jonsson@xxx.se

Line Borgstrand tel: 076-8994153, mejl: line.borgstrand@xxx.se

Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet
Handledare: Robert Sjöberg

Bilaga 2

Frågeguide

1. Kan du beskriva ett vanligt skolfrånvarofall, kortfattat, som du arbetat med? Vilka var dina insatser/former av stöd till eleven?
2. Vilka verktyg har ni, utifrån era professioner, för att arbeta med frånvaro och för att behålla eleverna i skolan? Hur fungerar dessa verktyg?
3. Hur ser frånvarohanteringsrutinerna ut på er skola? Beskriv hur frånvarounderlag används. När agerar ni och vem/vilka har ansvar för vad på er skola vid elevers bristande närvaro?
4. Pratar ni med eleverna om frånvaro och närvaro i skolan? Görs det enskilt och/eller i elevgrupp? Vilka är er skolas styrkor, när det gäller att organisera elevers skolsituation?
5. Tänker ni att språket kan ha betydelse som verktyg i vardagens bemötande? I så fall, vilka är era erfarenheter om språkets betydelse för att elever kommer till lektionerna? Beskriv hur språkförmåga och frånvaro kan hänga ihop.
6. Hur ser samverkan med olika aktörer/instanser ut, inom och utanför denna skola, i arbetet kring skolfrånvaro? Finns det något här som ni anser att ni kan göra bättre?